

Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030

Sligo County Council
Comhairle Chontae Shligigh

Sligo.

Ceangal
Clár den Chomhairle Oidhreachta
A Heritage Council programme

An Roinn Tithíochta,
Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
Department of Housing,
Local Government and Heritage

Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030

Sligo County Council
Comhairle Chontae Shligigh

Sligo.

Ceangal
Clár den Chomhairle Oidhreachta
A Heritage Council programme

An Roinn Tithíochta,
Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
Department of Housing,
Local Government and Heritage

Clár Ábhair

Brollaigh 5

Nótaí Buíochais 8

Aidhmeanna Uileghabhálacha 9
Phlean Gníomhaíochta
bithéagsúlachta Shligigh
2025–2030

Réamhrá
Leathanach 11

Caibidil 1
Plean Gníomhaíochta
Bithéagsúlachta
Chontae Shligigh
Leathanach 19

Caibidil 2
Reachtaíocht na
Bithéagsúlachta
Leathanach 27

Caibidil 3
Bithéagsúlacht
Chontae Shligigh
Leathanach 37

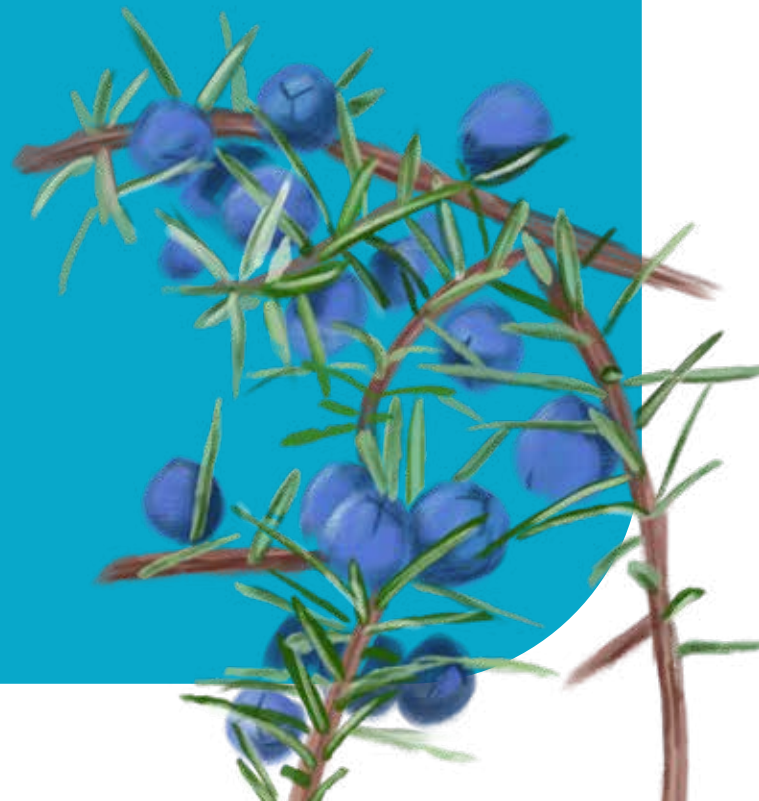

Caibidil 4
Fís, Cuspóirí agus
Gníomhaíochtaí

Leathanach 65

Aguisíní
Leathanach 81

'Is féidir linn ár n-intinn a dhéanamh chomh cosúil le huisce socair go mbailíonn daoine fúinn go bhfeicfidís a n-íomhánna féin, b'fhéidir, agus mar sin maireachtáil ar feadh nóiméid le saol níos soiléire, fiú níos fíochmhaire acu, b'fhéidir, a bhuí lenár suaimhneas.'

W.B. Yeats

Brollach ón gCathaoirleach agus ón gCathaoirleach ar an Meitheal um Bithéagsúlacht

Tá lúcháir orm fáilte a chur roimh fhoilsiú Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025-2030. Tá sé de phribhléid ag Sligeach saibhreas iontach oidhreachta nádúrtha a bheith ann, ar féidir linn go léir a bheith an-bhródúil as. Tá an bithéagsúlacht ríthábhachtach d'fhéiniúlacht Shligigh agus cuireann sí go mór le cáilíocht saoil agus folláine na bpobal áitiúil. Cuireann an Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta seo creat soiléir ar fáil dúinn chun an oidhrecht nádúrtha seo a bhfuil meas mór againn uirthi agus a mbímid ag brath uirthi a aithint, a chaomhnú, a bhainistiú, a chur chun cinn agus a chosaint.

Mar Chathaoirleach ar Chomhairle Contae Shligigh, agus mar Chathaoirleach ar an Meitheal um Bithéagsúlacht, is mór an onóir dom an Plean seo a chur i láthair agus tacú lena chur chun feidhme sna blianta amach romhainn. Ba mhaith liom buíochas ó chroí a ghabháil le comhaltaí na Meithle um Bithéagsúlacht as a dtiomantas maidir leis an bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta a ullmhú. Tá meas mór ar a saineolas, a gcomhar agus a dtiomantas agus aithnítear iad mar chuid lárnach de chaomhnú na bithéagsúlachta i gContae Shligigh. Ba mhaith liom freisin mo bhuíochas ó chroí a ghabháil le Fóram Oidhreachta Shligigh as a dtiomantas daingean d'oidhrecht thógtha, nádúrtha agus chultúrtha an chontae a chosaint.

Leagtar amach sa Phlean seo gníomhaíochtaí praiticiúla a bhfuil sé d'aidhm acu ní hamháin feasacht a chosaint, tuiscint a dhoimhniú agus meas ar an mbithéagsúlacht a chothú, ach feasacht a mhúscailt freisin. Tá mé muiníneach go dtabharfaidh sé an bithéagsúlacht do phobal níos leithne, sa chaoi go gcuideoidh gach duine a bhfuil taithí acu ar áiteanna fiáine

Shligigh agus a bhfuil meas acu orthu lena gcosaint leanúnach a chinntiú.

Ba mhaith liom freisin aitheantas a thabhairt do na hiarrachtaí móra atá ar bun cheana féin i bpobail ar fud Shligigh. Cuireann a gcuid gníomhaíochtaí i gcuimhne dúinn nach faoi aon eagraíocht amháin atá sé an bithéagsúlacht a chosaint; is freagracht chomhchoiteann í a bhíonn ag brath ar chomhar idir daoine aonair, pobail, institiúidí oideachais, gnólachtaí agus rialtas. I bhfianaise chailliúint na bithéagsúlachta agus an athraithe aeráide, feidhmíonn an plean seo mar threochlár gníomhaíochta. Molaim do gach duine i gContae Shligigh spéis a chur ann agus páirt a ghlacadh i dtionscnaimh a chuireann feabhas ar ár bhfiadhúlra agus ár ngnáthóga nádúrtha agus a chosnaíonn iad.

D'fhéadfadh sé gur cosúil go bhfuil na bagairtí a bhaineann le géarchéim na bithéagsúlachta an-mhór, ach creidim go láidir go bhfuil sé de chumas ag an dúlra athshlánú nuair a thugtar an deis dó. Chun é sin a bhaint amach, áfach, is gá do gach ball den phobal gníomhú chun tuilleadh dochair don bithéagsúlacht ar fud an chontae a chosc. Trí thiomantas a thabhairt do ghníomhaíochtaí dearfacha ar son na bithéagsúlachta, tugaimid an deis is fearr d'oidhrecht nádúrtha Shligigh a bheith faoi bhláth. Le ceannaireacht Chomhairle Contae Shligigh, tacaíocht agus tiomantas ár bpobal, agus tiomantas daoine aonair, gnólachtaí agus eagraíochtaí, tá mé muiníneach gur féidir linn todhchaí níos sláintiúla, níos láidre agus níos bithéagsúla a chinntiú do Chontae Shligigh.

An Clr Donal Gilroy

Cathaoirleach agus Cathaoirleach ar an Meitheal um Bithéagsúlacht

Brollach ó Chomhairle Contae Shligigh

Leagtar amach i bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030 creat soiléir uailmhianach chun an bithéagsúlacht a chosaint, a athshlánú agus a fheabhsú tráth is mó ná riamh an brú ar an dúlra, go háitiúil agus ar fud an domhain. Ó chósta an Atlantaigh fhiáin go dtí na hardtailte ársa, tá éagsúlacht mhór gnáthóg agus speiceas i gContae Shligigh atá mar bhunchloch dár n-oidhreacht nádúrtha. Is é is cuspóir don Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta spás a chruthú don dúlra, sa chaoi gur féidir leis maireachtáil agus bláthú. Léiríonn sé tiomantas daingean Chomhairle Contae Shligigh an bithéagsúlacht a leabú inár mbeartais agus inár n-oibríochtaí, agus í ag obair i ndlúthchomhar lenár bpobail, lenár gcomhaltaí tofa, le gníomhaireachtaí stáit, agus le gach duine a bhfuil comhfhreagracht orthu ár dtimpeallacht nádúrtha a chosaint.

Ba mhaith liom aitheantas a thabhairt do rannchuidiú Mheitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht. Bhí a saineolas, a bhfís agus a dtiomantas lárnach in ullmhúchán an phlean seo, ag cinntiú go bhfuil sé uailmhianach agus bunaithe ar ghníomhaíocht phraiticiúil.

Táimid buíoch freisin as tacaíocht luachmhar na Comhairle Oidhreachta, a neartaigh go mór ár gcumas freagairt do chailliúint na bithéagsúlachta tríd an gClár Oifigeach Bithéagsúlachta. Is cloch mhíle thábhachtach é Oifigeach Bithéagsúlachta tiomnaithe a bheith ceaptha laistigh de Chomhairle Contae Shligigh, a chuireann an struchtúr agus an saineolas is gá ar fáil chun an plean seo a chur i gcrích go héifeachtach.

Tá ceannaireacht léirithe le fada ag Sligeach maidir le cosaint na bithéagsúlachta. Leagtar béim láidir inár bPlean Forbartha Contae ar an oidhreacht nádúrtha a chaomhnú, ar fhorbairt inbhuanaithe a threorú agus ar shláine éiceolaíoch a chosaint agus a athshlánú san am céanna. Tá ról ríthábhachtach ag an bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta sa phróiseas sin, agus ár dtosaíochtaí áitiúla ag teacht le beartas náisiúnta agus idirnáisiúnta, agus bealach á leagan amach le haghaidh dul chun cinn fóinteach intomhaiste.

Gabhaim buíochas ó chroí le gach duine a chuidigh linn – baill an phobail, eagraíochtaí áitiúla, Gníomhaireachtaí Stáit, foireann Chomhairle Contae Shligigh, agus baill comhaltaí na Meithle um Bithéagsúlacht. Iarraim ar gach earnáil dár bpobal a bheith linn maidir leis an misean comhchoiteann seo – chun an domhan nádúrtha a thacaíonn linn go léir a chosaint, agus chun todhchaí a chinntiú ina mbeidh Contae Shligigh seasmhach agus rathúil i gcónaí do na glúnta atá le teacht.

Martin Lydon

Príomhfheidhmeannach
Chomhairle Contae Shligigh

Brollach ón gComhairle Oidhreachta

Tá lúcháir orainn Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025-2030 a chur i láthair. Cuireann an plean cinniúnach seo beocht sa bheartas náisiúnta bithéagsúlachta ar an leibhéal áitiúil, agus é fréamhaithe i dtírdhreacha uathúla, in oidhreacht shaibhir nádúrtha agus i spiorad pobail Shligigh.

Bhí Clár Oifigeach Bithéagsúlachta na nÚdarás Áitiúil, arna bhunú ag an gComhairle Oidhreachta i gcomhpháirtíocht leis an gCumann Bainistíochta Cathrach agus Contae, ríthábhachtach chun bithéagsúlacht a leabú i gcroílár na cinnteoireachta áitiúla. Trí mhaoiniú, oiliúint agus forbairt líonraí, tugann an clár seo na huirlisí do na húdaráis áitiúla chun aghaidh a thabhairt ar na dúshláin agus na deiseanna a bhaineann le caomhnú na bithéagsúlachta. I Sligeach, cuireann an obair seo le bunús láidir arna leagan síos ag an Oifig Oidhreachta agus an Fóram Oidhreachta, a réitigh a bhfís agus a dtiomantas an bealach do chéad Oifigeach Bithéagsúlachta an Chontae a cheapadh in 2023.

Tá cur chuige cuimsitheach Chomhairle Contae Shligigh i leith na hoidhreachta – lena n-aithnítear idirspiléachas sócmhainní nádúrtha, tógtha agus cultúrtha – thar a bheith spreagúil. Léiríonn an comhar idir an Fóram Oidhreachta agus an Mheitheal um Bithéagsúlacht tuiscint dhomhain ar an gcaoi a mbíonn aird ag daoine ar a dtimpeallacht, agus meas á léiriú orthu mar léirithe bríomhara féiniúlachta, cuimhne agus áite.

Ní hamháin go bhfónann forbairt agus seachadadh plean gníomhaíochta bithéagsúlachta ar leibhéal contae chun gnáthóga agus speicis a chosaint ach chun rannpháirtíocht áitiúil, bród agus seasmhacht in aghaidh an athraithe aeráide a chothú freisin. Cuimsíonn Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh an t-éiteas seo, ag tarraingt ar ionchur pobail, saineolas agus treoir bheartais chun cúrsa a leagan amach le haghaidh caomhnú inbhuanaithe a bhfuil tionchar aige. Agus aghaidh á tabhairt againn ar dhúshláin chomhshaoil atá ag dul i méid, beidh cur chun feidhme an phlean seo ina fhianaise ar neart na gcomhpháirtíochtaí agus ar thiomantas gach duine lena mbaineann.

Tá an Chomhairle Oidhreachta ag súil le tacaíocht a thabhairt do Chomhairle Contae Shligigh, don Oifigeach Bithéagsúlachta agus do phobail áitiúla agus an plean uailmhianach riachtanach seo á chur i gcrích acu.

An Dr Martina Moloney

Cathaoirleach, An Chomhairle Oidhreachta

Virginia Teehan

Príomhfheidhmeannach, An Chomhairle Oidhreachta

Nótaí Buíochais

Is mian le Comhairle Contae Shligigh agus Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht aitheantas a thabhairt do thacaíocht na Comhairle Oidhreachta in ullmhú Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025-2030 trí pháirtmhaoiniú a dhéanamh ar phost an Oifigigh Bithéagsúlachta agus trí mhaoiniú bliantúil a sholáthar chun an Plean a chur chun feidhme.

Is mian le Comhairle Contae Shligigh agus Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht aitheantas a thabhairt do rannchuidiú luachmhar gach duine a ghlac páirt sa phróiseas comhairliúcháin.

Obair ealaíne an chlúdaigh: Robert Vaughan

Obair ealaíne an chlúdaigh tosaigh agus an chlúdaigh cúil laistigh: Aga Grandowicz

Obair ealaíne laistigh: Robert Vaughan agus Honeybear

Grianghrafadóireacht fiadhúlra agus tírdhreacha: Ruth Hanniffy

Féach Leathanach 106 le haghaidh cur síos mionsonraithe ar an obair ealaíne agus ar an ngrianghrafadóireacht.

Chun tuilleadh eolais a fháil, déan teagmháil le:

Oifigeach Bithéagsúlachta, Halla Cathrach Chomhairle

Contae Shligigh

Sráid na Cé, Sligeach

F91 PP44

Fón: (071) 9114480

Ríomhphost: biodiversity@sligococo.ie

Aidhmeanna Uileghabhálacha Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Shligigh 2025–2030

Leagtar amach sa Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta (PGB) seo fíis Chomhairle Contae Shligigh maidir le speicis agus gnáthóga a athshlánú agus a maireachtáil leanúnach a chinntiú. Is iad seo a leanas aidhmeanna an PGB:

Forléargas straitéiseach a thabhairt maidir le caomhnú na bithéagsúlachta i gContae Shligigh agus bheith ag teacht le creataí agus straitéisí bithéagsúlachta idirnáisiúnta agus Eorpacha.

Caomhnú na bithéagsúlachta a chomhtháthú in obair Chomhairle Contae Shligigh agus in obair a comhpháirtithe.

Gnáthóga agus speicis tosaíochta a aithint a bhfuil luach leo i gContae Shligigh, laistigh de chomhthéacs náisiúnta agus áitiúil araon.

Béim a leagan ar na bagairtí agus ar na fadhbanna a dhéanann difear do na gnáthóga agus na speicis tosaíochta sin, mar aon leis na cuspóirí, na spriocanna agus na gníomhaíochtaí is gá chun aghaidh a thabhairt orthu.

Gnáthóga agus speicis tosaíochta a aithint a bhfuil luach leo i gContae Shligigh, laistigh de chomhthéacs náisiúnta agus áitiúil araon.

Oideachas agus gníomhaíocht agus rannpháirtíocht an phobail a chothú mar chuid lárnach d'athshlánú na bithéagsúlachta.

Réamhrá

Leagtar amach i bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030 (dá ngairtear an ‘Plean’ anseo feasta) an chaoi a ndéanfaidh Comhairle Contae Shligigh, ag obair in éineacht le Gníomhaireachtaí Stáit, eagraíochtaí agus pobail, tionscnaimh bhithéagsúlachta a fhorbairt, a sheachadadh agus a chur chun cinn ar fud an chontae. Forbraíodh an Plean seo le hionchur ó Mheitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht agus trí chomhairliúchán poiblí le daoine aonair, chomh maith le heagraíochtaí áitiúla, réigiúnacha agus náisiúnta atá freagrach as bithéagsúlacht a chosaint agus a fheabhsú. Cé go bhfuil sé curtha in oiriúint go sonrach do Chontae Shligigh, tá an plean seo ag teacht go dlúth le Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht 2024-2030, rud a chinntíonn go bhfuil cuspóirí caomhnaithe níos leithne na hÉireann á mbaint amach aige.

Tá forbairt agus cur chun feidhme an Phlean maoinithe ag Comhairle Contae Shligigh, ag an gComhairle Oidhreachta agus ag an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta tríd an gCiste Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Áitiúil.

Céard is bithéagsúlacht ann?

Déanann an focal bithéagsúlacht cur síos ar éagsúlacht agus idirnasctha na beatha ar Domhan. Cuimsítear leis sin gach rud beo idir phlandaí, éin agus mhamaigh, idir fheithidí, mhiocróib agus fhungais, agus a n-éagsúlacht ghéiniteach. Áirítear leis freisin na héiceachórais – portaigh, foraoisí, aibhneacha, aigéin agus féarthailte atá inár ndomhan nádúrtha.

Cén fáth a bhfuil tábhacht leis an mbithéagsúlacht?

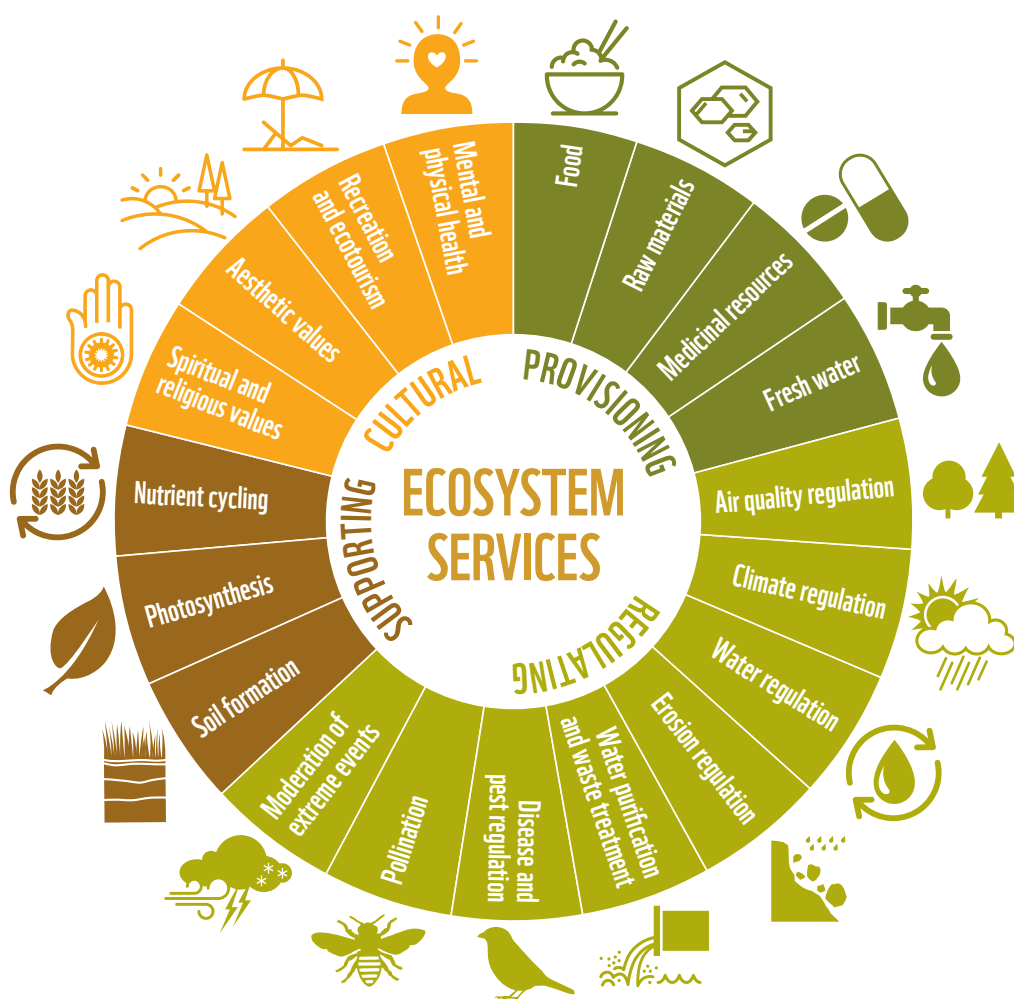
Tá an bhithéagsúlacht rithábachtach dár maireachtáil, agus chun ár sláinte, ár bhfolláine agus ár ngeilleagar a chothú. Tá dlúthcheangal idir an dúlra agus daoine – múnlaíonn an dúlra ár gcultúir agus ár bhféiniúlachtaí trína thábhacht spioradálta agus stairiúil. Bímid ag brath ar aer agus uisce glan agus ithir thorthúil chun bia agus cógais a sholáthar, chomh maith le hábhair don tionscal amhail foraoiseacht, feirmeoireacht, iascach, turasóireacht agus déantúsaíocht. Rialaíonn sé freisin próisis aeráide agus déanann sé tuilte a mhaolú. Cothaíonn na feidhmeanna saora rithábachtacha sin an saol agus tugtar ‘Seirbhísí éiceachórais’ orthu. Cuidíonn portaigh, foraoisí agus bogaigh leis an sreabhadh uisce isteach in aibhneacha agus i dtaiscumair a íonú agus a rialáil agus san am céanna dé-ocsaíd charbóin a ionsú agus tuilte le sruth a laghdú; cruthaíonn coillearnacha dúchasacha ocsaigin, rud a thacaíonn le riospráid beagnach gach orgánach beo ar Domhan; maolaíonn dumhcha gainimh, sraitheanna giolcacha agus riasca goirt tionchair chreimeadh cósta agus stoirmeacha. Bíonn pailneoirí amhail beacha fiáine ag teastáil ó suas le 75 faoin gcéad de na barra go léir a fhásaimid ar fud an domhain.

Feidhmíonn speicis áirithe mar tháscairí sláinte comhshaoil agus tugtar speicis tháscacha orthu. Is táscairí den scoth iad cuileanna Bealtaine leacaithe ar cháilíocht an uisce mar thoradh ar a n-íogaireacht ard maidir le truailliú; Is léiriú iad léicin ar dhea-cháilíocht an aeir, agus bíonn ialtóga an-íogair do cháilíocht, aeráid agus truailliú gnáthóige. Tugann an meath ar speiceas ‘táscach’ rabhadh go bhféadfadh sé go gcaillfí na seirbhísí éiceachórais agus na tairbhí eacnamaíocha a bhaineann leis an mbithéagsúlacht.

Tá sé tábhachtach béim a leagan ar luach intreach na bithéagsúlachta – a ról bunúsach

agus a láithreacht dhlísteanach agus turas fada éabhlóideach gach speicis – mar aon lena tábhacht don chine daonna. In ainneoin an ról rithábhachtaigh atá aici inár saol, is minic nach mbíonn an timpeallacht nádúrtha comhtháite inár bpróisis chinnteoireachta. Mar thoradh air sin, tá an bithéagsúlacht ag laghdú go tapa ar fud an domhain. Tá aon mhilliún speiceas ainmhithe agus plandaí i mbaol a ndíothaithe, níos mó ná riamh i stair an duine. Is cosúil go bhfuil borradh tagtha ar an ráta díothaithe gan seiceáil le 40 bliain anuas.¹ I mí na Bealtaine 2019, d’fhógair Rialtas na hÉireann éigeandáil bithéagsúlachta.

Catagóirí na seirbhísí éiceachórais²

1 Tuarascáil Mheasúnachta Dhomhanda Idir-Rialtasach maidir le Seirbhísí Bithéagsúlachta agus Éiceachórais (IPBES)

2 Ciste Domhanda an Fhiadhúlra 2016

Tá cúig bhrú dhomhanda ar an mbithéagsúlacht leagtha amach ag an Ardán Idir-Rialtasach maidir le Beartas Eolaíochta um Sheirbhísí Bithéagsúlachta agus Éiceachórais (IPBES):

- (i) Tionchair stairiúla agus leanúnacha speiceas ionrach
- (ii) Athruithe ar úsáid talún agus farraige
- (iii) Saothrú díreach speiceas
- (iv) An t-athrú aeráide
- (v) Truailliú

Bíonn tionchar ag na luachanna éagsúla atá ag daoine ar an dúlra agus ar na bealaí a úsáidimid é, ní hamháin ar ár ndomhan nádúrtha, ach bíonn iarmhairtí acu do bheatha an duine, dár ngeilleagar agus dár sochaí, don ghlúin atá ann faoi láthair agus do na glúnta atá le teacht. Tá comhar ríthábhachtach ó thaobh stop a chur le meath na bithéagsúlachta. Is trí oibriú le chéile ar fud an rialtais náisiúnta agus áitiúil, Gníomhaireachtaí Stáit, úinéirí talún, pobal, eagraíochtaí agus taighdeoirí amháin is féidir linn cosaint agus athshlánú na bithéagsúlachta a chinntiú, agus sláinte agus seasmhacht fhadtéarmach ár bpláinéid agus folláine na nglúnta atá le teacht a chinntiú.

Éabhlóid chaomhnú na bithéagsúlachta

An Coinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht (CB)

Glacadh an focal bithéagsúlacht nó an éagsúlacht bhitheolaíoch ar fud an domhain tar éis Chomhdháil na Náisiún Aontaithe maidir leis an gComhshaol agus Forbairt (UNCED) ag Rio de Janeiro in 1992, ar a dtugtar 'Cruinniú Mullaigh an Domhain' freisin. Aithníodh an tráth cinniúnach sin go mbaineann an bithéagsúlacht le níos mó ná plandaí, ainmhithe agus a ngnáthóga; tagraíonn sí freisin do dhaoine agus don ghá atá acu le cógais, bia, uisce glan, aer úr, foscadh agus timpeallacht shláintiúil chun cónaí inti. Mar fhreagairt ar mheath mór ar fhiadhúlra ar fud an domhain, chruthaigh an cruinniú mullaigh seo an Coinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht (CB) in 1992, ar conradh idirnáisiúnta é sin a raibh Éire ar cheann de bhreis agus 189 sínitheoir leis. Chuir an CB creat dlíthiúil ar fáil do thíortha chun bithéagsúlacht a chosaint agus thug sé sainordú straitéisí náisiúnta a fhorbairt chun í a chaomhnú agus a úsáid ar bhealach inbhuanaithe.

tháíodh an Coinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht (CB) in 1992, ar conradh idirnáisiúnta é sin a raibh Éire ar cheann de bhreis agus 189 sínitheoir leis.

Ghlac an tAontas Eorpach Straitéis Bithéagsúlachta Eorpach, ina leagtar amach an chaoi a dtugann na Ballstáit aghaidh ar chaomhnú na bithéagsúlachta faoi chuimsiú an Choinbhinsiúin maidir leis an mBithéagsúlacht.

4ú PGNB na hÉireann

2002

Chuir Éire a céad Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht (PGNB) agus pleananna ina dhiaidh sin le chéile in 2014 agus 2017.

2023

Leis an Acht um Fhiadhúlra (Leasú), 2023, tugadh isteach dualgas nua san earnáil phoiblí ar an mbithéagsúlacht, lena gceanglaítear go mbeidh sé d'oibleagáid ar gach comhlacht poiblí aird a thabhairt ar na cuspóirí agus na spriocanna sa PGNB.

2023

Sheol Éire an 4ú PGNB, an chéad cheann a bunaíodh mar dhoiciméad reachtúil. I measc na mbeart tá an ceanglas go mbeadh Oifigeach Bithéagsúlachta agus Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta i bhfeidhm ag gach Údarás Áitiúil faoi dheireadh 2026.

Tuarascáil ar Staid an Chomhshaoil

Tá réimse leathan gnáthóg talún, fionnuisce agus muirí in Éirinn a thacaíonn le héagsúlacht shuibhir de níos mó ná 31,000 speiceas. Tá réimse éiceachóras ar ár n-oileán lena n-áirítear sléibhte, turlaigh, coillearnacha, aibhneacha, lochanna, féarthailte, tailte portaigh agus gnáthóga cósta. Cuireann siad sin ar chumas pobal fungas, plandaí, inverteabrach, mamach, éisc agus éan atá tábhachtach ar fud an domhain cónaí inár limistéir mhuirí agus talún.

‘Tá an measúnú foriomlán reatha ar an dúlra in Éirinn ‘an-lag’ agus treochtaí ag dul in olcas maidir le gnáthóga agus daonraí éan faoi chosaint. Leagtar amach i dTuarascáil na hÉireann ar Staid an Chomhshaoil (2024) go bhfuil gá le hidirghabhálacha práinneacha chun aghaidh a thabhairt ar an athrú aeráide agus ar chailliúint na bithéagsúlachta. Cé go measann go leor daoine gur fadhb chomhshaoil amháin í, is fadhb forbartha, eacnamaíoch, slándála, shóisialta agus mhorálta í cailliúint na bithéagsúlachta freisin.

Luaitear an méid seo a leanas i dtorthaí an mheasúnaithe dhomhanda is déanaí ón Ardán Idir-Rialtasach maidir le Beartas Eolaíochta um Sheirbhísí Bithéagsúlachta agus Éiceachórais (IPBES):

- Meath contúirteach an dúlra ‘gan fasach’
- Rátaí díothaithe speiceas ‘ag luathú’
- Ní leor an fhreagairt dhomhanda atá ann faoi láthair
- Tá gá le ‘Bunathruithe’ chun an dúlra a athshlánú agus a chosaint
- Tá 1,000,000 speiceas i mbaol a ndíothaithe

Tá sé chun ár leasa go léir iarracht a dhéanamh na laghduithe seo a chur ina gceart. Tá éiceachóras éagsúil níos láidre agus níos fearr in ann strus comhshaoil a sheasamh, agus ar an gcaoi sin raon seirbhísí éiceachórais a sholáthar amhail íonú uisce, ceapadh carbóin, agus rialáil tuilte. Trí spás a dhéanamh don dúlra, tugaimid an deis dó athshlánú. Tá sampla iontach d’aisghabháil speicis le feiceáil i ndaonra traonach na hÉireann. Nuair a bhí siad i mbaol a ndíothaithe, tháinig méadú ar líon na dtraonach le blianta beaga anuas a bhuí le hiarrachtaí spriocdhírithe, comhpháirtíochtaí éifeachtacha agus infheistíocht.

‘Is é a chuireann an bithéagsúlacht agus an dúlra ar fáil dúinn ár n-oidhreacht choiteann agus an ‘líontán sábhála’ is tábhachtaí a thacaíonn le beatha an chine dhaonna. Tá ár líontán sábhála beagnach thar a acmhainn, áfach.’

Measúnú domhanda IPBES 2019.

Tábla 1: Stádas Ghnáthóga agus Speicis faoi Chosaint an Aontais Eorpaigh in Éirinn. Airteagal 17
Tuarascáil ar an Treoir maidir le Gnáthóga, NPWS, 2019

de ghnáthóga atá faoi chosaint an Aontais Eorpaigh, tá stádas neamhfhabhrach acu.

de ghnáthóga atá faoi chosaint an Aontais Eorpaigh, tá laghdú ag teacht orthu, go háirithe gnáthóga muirí, tailte portaigh, féarthailte agus coillearnaí.

de ghnáthóga atá faoi chosaint an Aontais Eorpaigh, tá feabhas ag teacht orthu le linn thréimhse 12 bhliain.

d'fhéarthailte leathnádúrtha caillte le deich mbliana anuas.

de na 60 speiceas flóra agus fána atá faoi chosaint an Aontais Eorpaigh, tá stádas neamhfhabhrach acu.

de na 60 speiceas againn atá faoi chosaint an Aontais Eorpaigh, tá laghdú ag teacht orthu.

de na speicis plandaí dúchasacha in Éirinn, tá laghdú tagtha orthu ó thaobh raoin agus/nó ar flúirse de.

de speicis beach na hÉireann, tá siad i mbaol a ndíothaithe.

de 211 speiceas éan na hÉireann, tá siad ar an Liosta Dearg.

de na speiceas éan pórúcháin, de réir na dtreochtaí bhí laghdú ag teacht orthu in 2019.

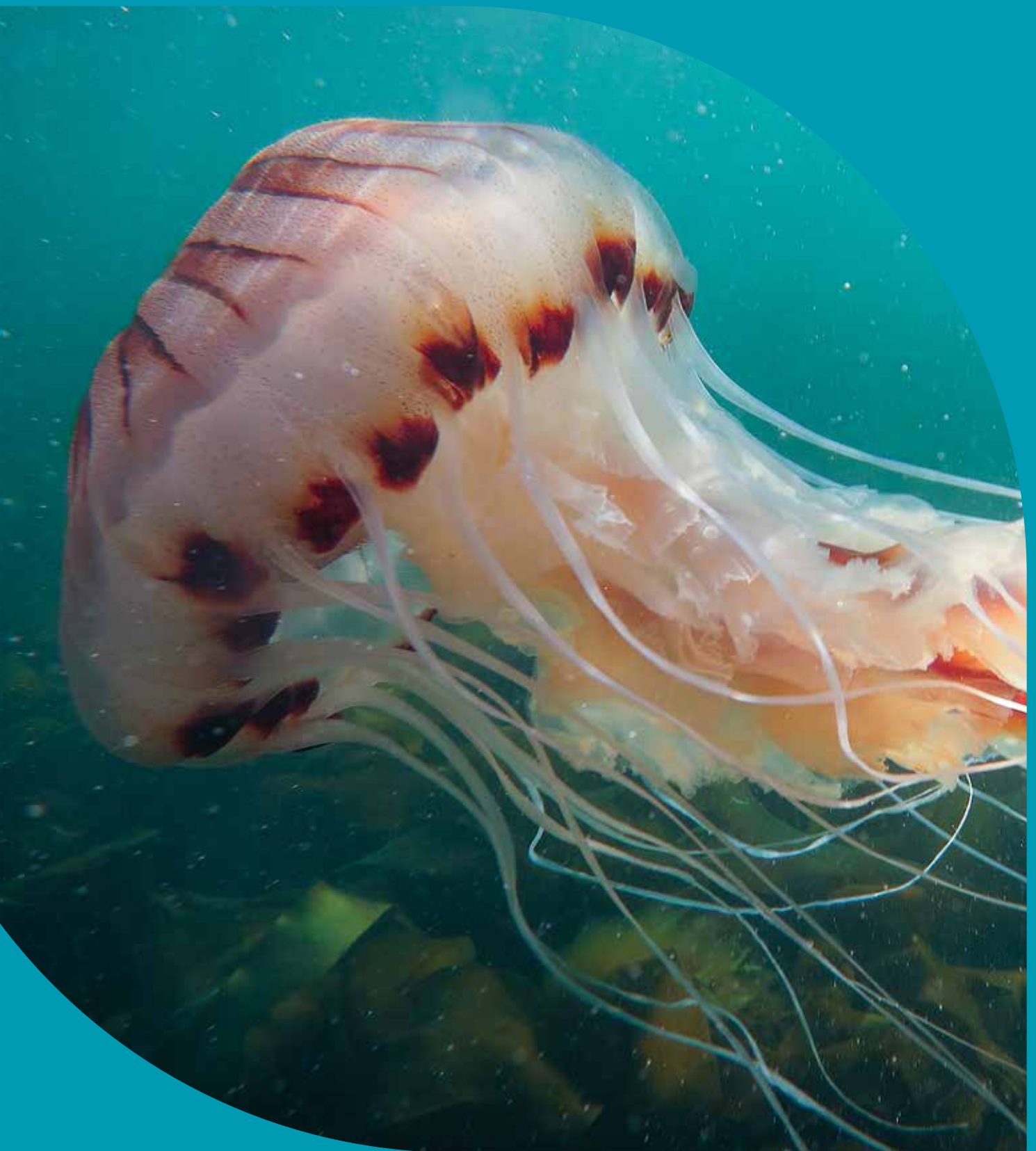
de phríomhspeicis éan geimhridh, de réir na dtreochtaí bhí laghdú ag teacht orthu in 2019.

d'éisc, crústaigh, sliogéisc agus inveirteabraigh, tá siad i mbaol a ndíothaithe.

de na speicis neamhdhúchasacha a tugadh isteach, tá méadú tagtha orthu.

Caibidil 1
Plean
Gníomhaíochta
Bithéagsúlachta
Chontae
Shligigh

Céard is Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta ann?

Tá Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Údaráis Áitiúil (PGB) ceaptha chun cur chuige struchtúrtha a sholáthar maidir le caomhnú na bithéagsúlachta ag leibhéal an údaráis áitiúil. Aithnítear sa Phlean ról éagsúla na n-údarás áitiúil agus a gcumas tionchar a bheith acu ar an mbithéagsúlacht, agus béim á leagan san am céanna ar na deiseanna móra atá ann chun dea-chleachtais a fheabhsú agus a ghlacadh. Leagfar amach ann na cuspóirí agus na gníomhartha is gá chun an bhithéagsúlacht a chosaint agus a fheabhsú i gContae Shligigh, cuideofar le feachtas a ardú, rannpháirtíocht an phobail a chur chun cinn, agus beartais idirnáisiúnta, Eorpacha agus náisiúnta agus gealltanais bhithéagsúlachta, chomh maith le beartais réigiúnacha agus áitiúla, a aistriú ina ngníomhaíocht éifeachtach ar an láthair.

Soláthróidh an Plean cur chuige comhordaithe freisin do Chomhairle Contae Shligigh chun oibriú le pobail áitiúla, gníomhaireachtaí stáit, eagraíochtaí neamhrialtasacha, institiúidí oideachais agus úinéirí talún agus chun tacú leo chun bithéagsúlacht a thaifeadadh, a chaomhnú agus a athshlánú. Tá ról tábhachtach ag údaráis áitiúla maidir le cosc a chur ar chailliúint na bithéagsúlachta atá lasmuigh de líonra Natura 2000, amhail fála scean, conairí abhann, bogaigh agus coillearnacha. Soláthraíonn Pleananna Forbartha Contae agus Pleananna Ceantair Áitiúil cosaint reachtúil do Limistéir Oidhreacht Nádurtha agus cosnaíonn siad limistéir nach bhfuil ainmnithe atá tábhachtach don dúlra. Tacaíonn an Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta leis na beartais sin a chur i bhfeidhm ar an láthair, agus laistigh den chóras pleanála. Tacaíonn an PGNB leis sin a thuilleadh, lena n-aithnítear an ról lárnach atá ag údaráis áitiúla maidir leis an mbithéagsúlacht a chaomhnú tríd an gcóras pleanála agus lena gceanglaítear go ndéanfar cuspóirí an PGNB a ailíniú agus a chomhtháthú laistigh de phleananna reachtúla úsáide talún.

Comhthéacs an Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta maidir leis an mBeartas Réigiúnach agus Áitiúil

An 4ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht (PGNB) (2023–2030)

Le 4ú PGNB na hÉireann, leagtar síos an clár oibre náisiúnta bithéagsúlachta agus is é is aidhm dó na bunathruithe is gá a dhéanamh chun an bhithéagsúlacht a chosaint agus a athshlánú. Féachann an PGNB le cur chuige ‘uile-rialtais, uile-shochaí’ a bhaint amach maidir le rialachas agus caomhnú na bithéagsúlachta, agus féachann sé lena chinntiú go dtuigeann gach saoránach, pobal, gnólacht, údarás áitiúil agus gníomhaireacht a thromchúisí atá cailliúint na bithéagsúlachta agus an chaoi ar féidir leo gníomhú chun aghaidh a thabhairt uirthi. Féachann an PGNB freisin le freagairt do mholtaí ón Tionóil Saoránach maidir le Cailliúint na Bithéagsúlachta.

Faoin Dualgas Bithéagsúlachta, ceanglaítear ar údaráis áitiúla tuairisciú go bliantúil maidir le gníomhaíochtaí sonracha chun na spriocanna laistigh den PGNB a bhaint amach. Áirítear leis an PGNB ceanglas ar gach údarás áitiúil Oifigeach Bithéagsúlachta agus Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta a bheith i bhfeidhm acu faoi dheireadh 2026. Féach Aguisín a Dó le haghaidh liosta de ghníomhaíochtaí an PGNB atá ábhartha d’údaráis áitiúla.

Leagtar amach sa 4ú PGNB⁴ na cúig chuspóir straitéiseacha seo a leanas:

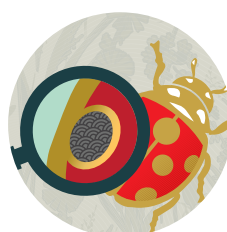
Cuspóir 1:
Cur Chuige Uile-
Rialtais Uile-
Sochaí i leith na
Bithéagsúlachta a
Ghlacadh

Cuspóir 2:
Freastal ar
Riachtanais
Phráinneacha
Caomhnaithe agus
Athshlánaithe

Cuspóir 3:
Rannchuidiú an
Dúlra le Daoine a
Chosaint

Cuspóir 4:
Feabhas a chur ar
an mBonn Fianaise
le haghaidh
Gníomhaíochta
maidir leis an
mBithéagsúlacht

Cuspóir 5:
Rannchuidiú
na hÉireann le
Tionscnaimh
Idirnáisiúnta
Bithéagsúlachta a
Neartú

⁴ Íomhánna ó 4ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta na hÉireann um Bithéagsúlacht, a rinneadh cóip díobh le caoinchead ón tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra

An Tionól Saoránach Náisiúnta maidir le Cailliúint na Bithéagsúlachta

Tionóladh an chéad Tionól Saoránach Náisiúnta ar domhan maidir le cailliúint na bithéagsúlachta in Éirinn in 2022/2023 chun comhairle a chur ar an rialtas maidir le conas freagairt do ghéarchéim na bithéagsúlachta. Chomhaontaigh naoi nduine is nócha den phobal agus Cathaoirleach amháin 159 moladh. Mhol an Tionól athruithe ar an mBunreacht agus gníomhaíochtaí a bhaineann go sonrach le hearnálacha don talmhaíocht; fionnuisce; timpeallachtaí muirí agus cósta; tailte portaigh; foraoiseacht; coillearnacha; fáлта sceach agus láithreáin agus speicis faoi chosaint. D'aithin sé go sonrach ról na bhfeirmeoirí mar chaomhnóirí na talún agus mhol sé go dtacófaí le tionscal na talmhaíochta chun an bhithéagsúlacht a chaomhnú agus a athshlánú. Chuir an Tionól in iúl freisin go raibh díomá air nár thug an Stát aghaidh ar chailliúint na bithéagsúlachta, go háirithe trí reachtaíocht bhithéagsúlachta a fhorfheidhmiú. Tionóladh an chéad Tionól Leanaí agus Daoine Óga maidir le Cailliúint na Bithéagsúlachta in 2022, lenar leagadh amach gníomhaíochtaí maidir le fuinneamh agus iompar, dramhaíl agus tomhaltas, athshlánú agus athdhúlú, róshaothrú, agus cosaint speiceas agus gnáthóg.

Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2010-2015

I bPlean Gníomhaíochta Chontae Shligigh 2010-2015 a bhí ann roimhe seo, leagadh amach na ceithre chuspóir seo a leanas arb é is aidhm don Phlean Gníomhaíochta atá ann faoi láthair cur leo:

- Cur i gcrích Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Shligigh a chumasú trí acmhainní cuí agus obair chomhpháirtíochta.
- Feasacht a mhúscailt maidir leis an mbithéagsúlacht i Sligeach, an luach a bhaineann léi agus na dúshlán atá roimpi.
- Tuiscint níos fearr a fháil ar bhithéagsúlacht Shligigh.
- Gnáthóga agus speicis i Sligeach a chosaint agus a fheabhsú, agus tosaíochtaí náisiúnta agus áitiúla á gcur san áireamh.

Plean Straitéiseach na Comhairle Oidhreachta 2023–2028

Leagtar amach i bPlean Straitéiseach na Comhairle Oidhreachta ‘Ár nÁit in Am 2023-2028’ fíis chuimsitheach maidir le caomhnú agus bainistiú na hoidhreachta in Éirinn. Tá an plean seo bunaithe ar shé cholún straitéiseacha: Ceannaireacht agus Maoirseacht, Athrú Aeráide agus Cailliúint na Bithéagsúlachta, Taighde, Comhpháirtíocht, Pobail, agus Oideachas agus Rannpháirtíocht.

Leagtar béim sa phlean ar chomhar, ar rannpháirtíocht an phobail agus ar chleachtais inbhuanaithe, rud a léiríonn tiomantas don oidhreacht mar chuid ríthábhachtach den fhéiniúlacht náisiúnta agus d’fholláine na sochaí. Is éard atá i gceist le ról Oifigigh Bhithéagsúlachta na nÚdarás Áitiúil tionscnaimh oidhreachta nádúrtha a stiúradh, a fhorbairt agus a éascú laistigh d’údaráis áitiúla agus i gcomhpháirtíocht le pobail áitiúla.

Plean Forbartha Contae Shligigh (CDP) 2024-2030

Leagtar amach i bPlean Forbartha Contae Shligigh 2024-2030 straitéis fhoriomlán maidir le pleanáil chuí agus forbairt inbhuanaithe Chontae Shligigh, de réir an Achta um Pleanáil agus Forbairt. Tá sé bunaithe ar athruithe sóisialta, eacnamaíocha agus comhshaoil, chomh maith le beartas náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil. Cuireann an PFC treoir shoiléir ar fáil maidir le beartais agus cuspóirí forbartha inbhuanaithe d’fheidhmeanna na Comhairle lena n-áirítear iompar, bainistiú dramhaíola, an t-athrú aeráide agus forbairt inbhuanaithe.

Plean Gníomhaithe Aeráide Shligigh (PGA) 2024-2029

Leagtar amach sa doiciméad reachtúil seo bealach soiléir do Chomhairle Contae Shligigh chun cuidiú go gníomhach le beartas agus cuspóirí náisiúnta aeráide a sholáthar trí bhearta ata bunaithe ar fhianaise. Tá ceangal bunúsach idir gníomhú ar son na haeráide agus an bithéagsúlacht. Le gníomhaíochtaí laistigh den PGA, déantar tagairt d'fhorbairt Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta chun tacú le bonneagar glas & bonneagar gorm, réitigh dhúlra bhunaithe agus ceisteanna bithéagsúlachta a chomhtháthú in oibríochtaí agus forbairtí.

Straitéis Oidhreachta Chontae Shligigh (SOCS) 2023-2030

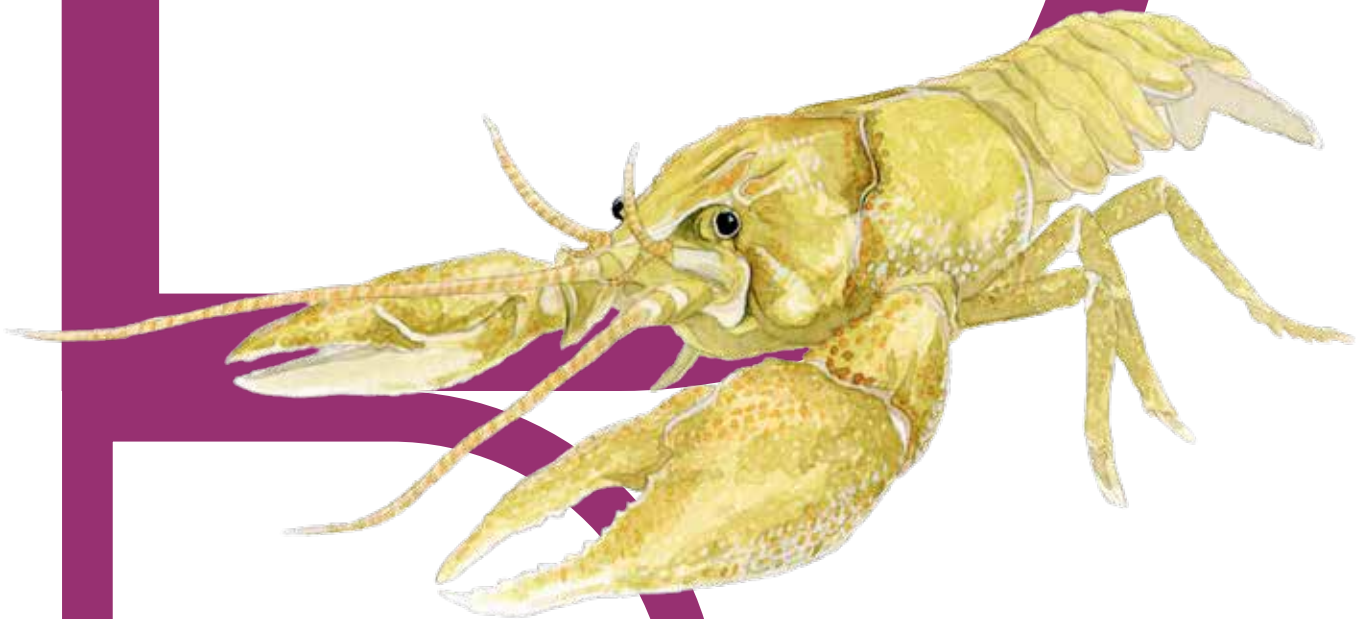
Is doiciméad straitéiseach é an SOCS ina leagtar amach an fhís agus na spriocanna foriomlána maidir le bainistiú agus cosaint na hoidhreachta tógtha, nádúrtha agus cultúrtha sa chontae. Téama Straitéiseach 5: Aghaidh a thabhairt ar Chailliúint na Bithéagsúlachta agus ar an Athrú Aeráide, tosaíocht a thabhairt d'ullmhú Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta don chontae. Leis an bPlean Gníomhaíochta seo, cuirtear aidhmeanna straitéiseacha na Straitéise Oidhreachta i bhfeidhm ar an láthair, trí chuspóirí agus gníomhaíochtaí sonracha a leagan síos chun an oidhreacht nádúrtha a bhainistiú agus a chosaint.

Caibidil 2

Reachtaíocht na Bithéagsúlachta

Beartas agus Reachtaíocht Idirnáisiúnta agus Eorpach

Leagtar amach sa tábla seo a leanas na beartais agus an reachtaíocht lena rialaítear caomhnú na bithéagsúlachta ar an leibhéal domhanda agus ar an leibhéal Eorpach. Is iad na Treoracha maidir le hÉin agus Gnáthóga bunchlocha bheartas bithéagsúlachta an Aontais Eorpaigh. Cuireann siad creat reachtach láidir ar fáil do thíortha uile an Aontais chun an bhithéagsúlacht is luachmhaire agus is mó i mbaol a chosaint.

Tábla 2: Beartas agus Reachtaíocht Idirnáisiúnta agus Eorpach

1971

Coinbhinsiún Ramsar

Ainmnítear leis bogaigh a bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint leo agus cuirtear prionsabail chun feidhme leis lena n-áirítear cleachtais inbhuanaithe bainistithe uisce agus athshlánú gnáthóg.

1979

Treoir AE maidir le hÉin

Ceanglaítear ar na Ballstáit Limistéir faoi Chosaint Speisialta (LCSanna) a ainmniú chun speicis imirceacha agus speicis leochaileacha eile éan fiáin a bhíonn ann go rialta a chosaint. Cosnaíonn Líonra LCS na hÉireann 597,000 ha de ghnáthóga muiir, talún agus bogaigh intíre.

1992

An Coinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht (CB)

Tá sé d'aidhm aige an bhithéagsúlacht a chaomhnú, úsáid inbhuanaithe acmhainní nádúrtha a chur chun cinn, agus comhroinnt chothrom na dtairbhí a eascraíonn as acmhainní géiniteacha a chinntiú. Tá oibleagáid ar shínteoirí an bhithéagsúlachta a chaomhnú ar an leibhéal náisiúnta agus ar an leibhéal áitiúil.

1992

Treoir AE maidir le Gnáthóga (HD)

Bunaíodh léi líonra Natura 2000 de limistéir faoi chosaint (Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta – SACanna), lena gcumhdaítear na speicis agus na gnáthóga is luachmhaire agus is mó atá i mbaol san Eoraip agus an líonra comhordaithe is mó de limistéir faoi chosaint ar domhan. Áirítear LCSanna ar láithreáin Natura 2000 (faoi Treoir maidir le hÉin). Ceanglaítear léi freisin dianchosaint ar speicis a liostaítear faoi larscríbhinn IV lasmuigh de láithreáin Natura 2000. Tuairiscíonn an NPWS maidir le stádas caomhantais ghnáthóga agus speicis faoi chosaint an Aontais Eorpaigh gach 6 bliana faoi Airteagal 17 den HD. (féach Aguisín 3).

1973

An Coinbhinsiún maidir le Trádáil Idirnáisiúnta i Speicis Fána agus Flóra Fiáine i mBaol (CITES)

Rialaítear leis trádáil idirnáisiúnta an fhiadhúlra, arb é is aidhm dó a chinntiú nach gcuirfidh trádáil den sórt sin maireachtáil speiceas atá i mbaol faoi bhagairt.

1983

Coinbhinsiún Bonn maidir le Speicis Imirceacha

Conradh na Náisiún Aontaithe lena gcuirtear ardán domhanda ar fáil chun ainmhithe imirceacha talún, uisceacha agus éan agus a ngnáthóga a chaomhnú agus a úsáid ar bhealach inbhuanaithe.

2000

Creat-Treoir Uisce an AE (WFD)

Ceanglaítear ar Bhallstáit an Aontais Eorpaigh dea-stádas cháilíocht uisce (ó thaobh ceimiceán agus éiceolaíochta de) ar a laghad a bhaint amach in aibhneacha, lochanna, screamhuisce, inbhir agus uiscí cósta, faoi 2027. Tá an tríú Plean Bainistithe Abhantraí 2022–2027 ar siúl faoi láthair.

2015

Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFlanna)

Arna nglacadh ag na Náisiúin Aontaithe mar ghlaó uilíoch ar ghníomhaíocht chun aghaidh a thabhairt ar raon leathan dúshlán domhanda, lena n-áirítear an bhochtaineacht, an t-ocras, an neamhionannas, an t-athrú aeráide agus díghrádú comhshaoil faoi 2030. I measc na SFlanna tá Sprioc 14: Beatha faoi uisce agus Sprioc 15: Beatha ar talamh.

2020

Straitéis

Bhithéagsúlachta an Aontais Eorpaigh go dtí 2030

Plean leathan fadtéarmach chun an dúlra a chosaint agus a athshlánú, arb é is aidhm dó cailliúint na bithéagsúlachta agus díghrádú na n-éiceachóras a chur ina gceart faoi 2030.

Cuimsítear ann an Comhaontú Glas don Eoraip, arb é is aidhm dó an tAontas Eorpach a bheith ar an gcéad limistéar aeráidneodrach ar domhan faoi 2050.

2022

Creat Domhanda

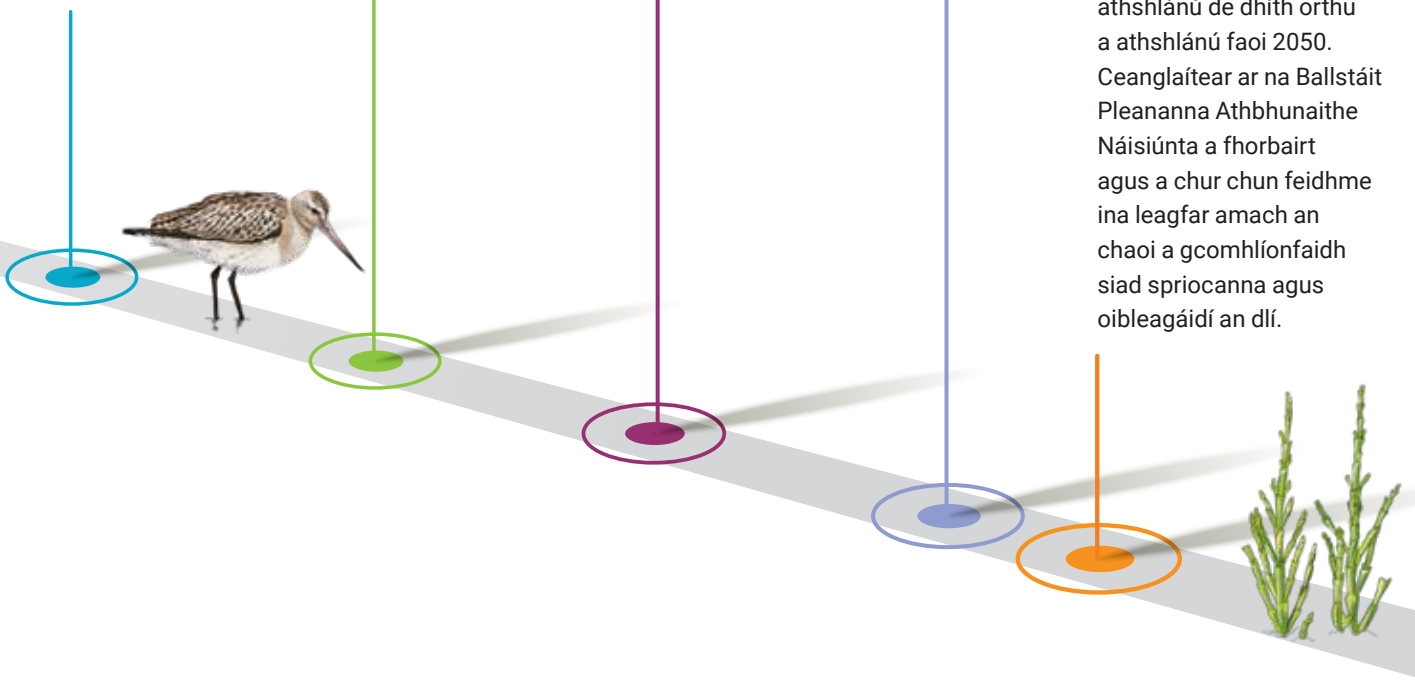
Bithéagsúlachta Kunming-Montréal (GBF)

Conradh idirnáisiúnta suntasach a glacadh ag Comhdháil na bPáirtithe sa Choinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht (COP15). Leagtar síos ann 23 sprioc do 2030 chun stop a chur le cailliúint na bithéagsúlachta í a chur ina ceart. Tá cur chun feidhme na hEorpa á stiúradh ag Straitéis Bhithéagsúlachta an Aontais Eorpaigh go dtí 2030.

2024

Dlí an Aontais Eorpaigh um Athbhunú Dúlra (NRL)

Leagtar síos spriocanna atá ceangailteach ó thaobh dlí de chun 20 faoin gcéad ar a laghad de limistéir talún agus farraige an Aontais Eorpaigh a athshlánú faoi 2030 agus chun na héiceachórais uile a bhfuil athshlánú de dhíth orthu a athshlánú faoi 2050. Ceanglaítear ar na Ballstáit Pleananna Athbhunaithe Náisiúnta a fhorbairt agus a chur chun feidhme ina leagfar amach an chaoi a gcomhlíonfaidh siad spriocanna agus oibleagáidí an dlí.

Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SFIanna)

Tá na 17 SFI ann, ar glao práinneach iad ar ghníomhaíocht ó gach tír, a forbraíodh agus atá á bhforbairt, i gcomhpháirtíocht dhomhanda. Cuirtear creat ar fáil leo don fhorbairt inbhuanaithe, arb é is aidhm dó todhchaí níos fearr a chruthú do chách, agus aithnítear leo, chun deireadh a chur leis an mbochtaineacht agus le díothachtaí eile, go bhfuil gá le straitéisí lena bhfeabhsaítear an tsláinte agus an t-oideachas, lena laghdaítear an neamhionannas, agus lena spreagtar fás eacnamaíoch – agus san am céanna dul i ngleic leis an athrú aeráide agus oibriú chun ár n-aigéin agus ár bhforaoisí a chaomhnú. Tá na SFIanna idirnasctha agus tá gá le comhar idir rialtais, gnólachtaí, an tsochaí shibhialta agus daoine aonair chun iad a bhaint amach.

Tá 17 sprioc ann, a bhfuil baint ag go leor acu le caomhnú na bithéagsúlachta nó a ndéanann caomhnú na bithéagsúlachta difear dóibh. Díríonn Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Shligigh ar SFIanna 14 agus 15.

N a 17 Sprioc Forbartha Inbhuanaithe

SFI 14: Is é is aidhm do 'Beatha Faoin Uisce' na haigéin, na farraigi agus na hacmhainní muirí a chaomhnú agus a úsáid go hinbhuanaithe ar mhaithe leis an bhforbairt inbhuanaithe.

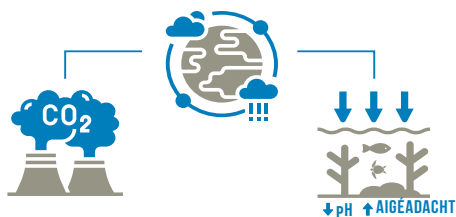
SFI 14: Beatha Faoin Uisce

NA HAIGÉIN, AN FHARRAIGE AGUS ACMHAINNÍ MUIRÍ A CHAOMHNÚ AGUS A ÚSÁID GO HINBHUANAITHE AR MHAITHE LEIS AN BHFORBAIRT INBHUANAITHE

ROIMH COVID-19

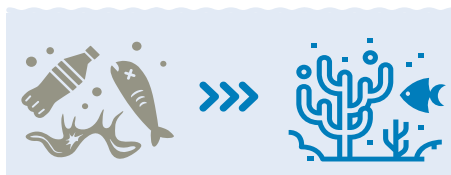
TÁ AIGÉADÚ NA N-AIGÉAN FÓS AG BAGAIRT AR MHUIRTHIMPEALLACHTAÍ AGUS AR SHEIRBHÍSÍ ÉICEACHÓRAIS

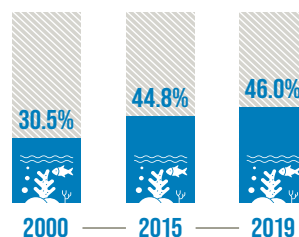
TÁ SÉ BEARTAITHE GO DTÍOCFAIDH ARDÚ 100-150% AR AIGÉADACHT NA N-AIGÉAN FAOI 2100, RUD A DHÉANFAIDH DIFEAR DO LEATH NA BEATHA MUIRÍ INA HIOMLÁINE

IARMHAIRTÍ COVID-19

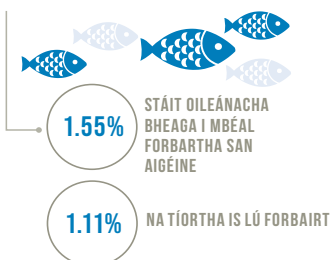
D'FHÉADFADH AN LAGHDÚ AS CUIMSE AR GHNÍOMHAÍOCHT DHAONNA MAR THORADH AR COVID-19 A BHEITH INA DHEIS DO NA HAIGÉIN SLÁNÚ

THÁINIG MÉADÚ AR PHRÍOMHLIMISTÉIR BITHÉAGSÚLACHTA MUIRÍ DHOMHANDA A CHUMHDAÍTEAR LE LIMISTÉIR FAOI CHOSAINT

CUIREANN AN T-IASCACH INBHUANAITHE LE FORBAIRT INBHUANAITHE

10x AN MEÁN DOMHANDA

SHÍNIGH 97 DTÍR AN COMHAONTÚ FAOI BHEARTA STÁT AN CHALAFOIRT, ARB É SIN AN CHÉAD CHOMHAONTÚ IDIRNÁISIÚNTA CEANGAILTEACH MAIDIR LE HIASCAIREACTH NEAMHDHLEATHACH, NEAMHTHUAIRISCITHE AGUS NEAMHRIALÁILTE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

FAIGH TUILLEADH SONRAÍ AGUS FAISNÉISE FAOI NA TÁSCAIRÍ AG [HTTPS://UNSTATS.UN.ORG/SDGS/REPORT/2020/](https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/)

Is é is aidhm do SFI 15 'Beatha ar Talamh' úsáid inbhuanaithe éiceachóras talún a chosaint, a athshlánú agus a chur chun cinn, foraoisí a bhainistiú go hinbhuanaithe, dul i ngleic le gaineamhlú, stop a chur le díghrádú talún agus a chur ina cheart agus stop a chur le cailliúint na bithéagsúlachta.

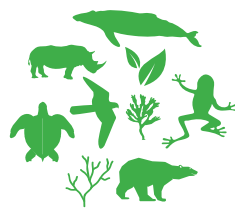
SFI 15: Beatha ar Talamh

ÚSÁID INBHUANAITHE ÉICEACHÓRAS TALÚN A CHOSAINN, A ATHSHLÁNÚ AGUS A CHUR CHUN CINN, FORAOISÍ A BHAINISTIÚ AR BHEALACH INBHUANAITHE, DUL I NGLEIC LE GAINEAMHLÚ, STOP A CHUR LE DÍGHRÁDÚ TALÚN AGUS É A CHUR INA CHEART AGUS STOP A CHUR LE CAILLIÚINT NA BITHÉAGSÚLACHTA

ROIMH COVID-19

TÁ AG TEIPEADH AR AN DOMHAN SPRIOCANNA 2020 A BHAINN AMACH CHUN STOP A CHUR LE CAILLIÚINT NA BITHÉAGSÚLACHTA

TÁ NÍOS MÓ NÁ 31,000 SPEICEAS I MBAOL A NDÍOTHAITHE, ARB IONANN É SIN AGUS 27% DE NÍOS MÓ NÁ 116,000 SPEICEAS MEASÚNAITHE I LIOSTA DEARG IUCN

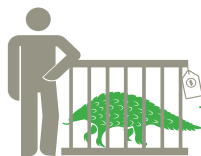

TÁ LIMISTÉIR FORAOISE FÓS AG LAGHDÚ AR RÁTA SCANRÚIL, ARB É LEATHNÚ NA TALMHAÍOCHTA IS CÚIS LEIS DEN CHUID IS MÓ

GACH BLIAIN, SCRIOSTAR 10 MILLIÚN HEICTÉAR D'FHORAOISÍ (2015–2020)

IARMHAIRTÍ COVID-19

CUIREANN GÁINNEÁIL AR FHIADHÚLRA ISTEACH AR ÉICEACHÓRAIS AGUS CUIREANN SÍ LE LEATHADH GALAR TÓGÁLACH

D'FHÉADFADH SÉ GURB IAD NA PANGAILÍNÍ NA HAINMHITHE IDIRMHEÁNACHA A D'AISTRIGH AN CORÓINVÍREAS

GABHADH 370,000 PANGAILÍN AR FUD AN DOMHAIN (2014–2018)

TÁ DHÁ BHIILLIÚN HEICTÉAR TALÚN AR DOMHAN DÍGHRÁDAITHE, RUD A BHÍONN TIONCHAR AIGE AR THART AR 3.2 BHIILLIÚN DUINE, AGUS A CHUIREANN SPEICIS I MBAOL A NDÍOTHAITHE AGUS A THREISIÓNN AN T-ATHRÚ AERÁIDE

NÍ RAIBH ACH AON TRIAN DE 113 THÍR AR AN MBÓTHAR CEART CHUN A SPRIOC NÁISIÚNTA A BHAINN AMACH MAIDIR LEIS AN MBITHÉAGSÚLACHT A CHOMHTHÁTHÚ SA PHLEANÁIL NÁISIÚNTA

FAIGH TUILLIADH SONRAÍ AGUS FAISNÉISE FAOI NA TÁSCAIRÍ AG [HTTPS://UNSTATS.UN.ORG/SDGS/REPORT/2020/](https://unstats.un.org/sdgs/report/2020/)

Beartas agus Reachtaíocht Náisiúnta

Na hAchtanna um Fhiadhúlra (1976 go 2000)

Cuireann na hAchtanna seo bunús ar fáil do chosaint fhiadhúlra in Éirinn. Is mamaigh iad formhór na speiceas atá ar an liosta faoi chosaint, lena n-áirítear ialtóga, mamaigh mhuirí, dobharchúnná, broic agus ioraí rua. Ní féidir na speicis seo a mharú nó a ghortú d'aon ghnó gan cheadúnas, agus tá siad faoi réir díolúintí cosúil leo siúd a chumhdaíonn éin fhiáine. Cosnaíonn an reachtaíocht a n-áiteanna pórúcháin ar chur isteach nó scriosadh d'aon ghnó. Faoi na hAchtanna um Fhiadhúlra, tá toirmeasc ar fhálta sceach a ghearradh ón 1 Márta go dtí an 31 Lúnasa.

An tAcht um Fhiadhúlra (Leasú) (2000)

Leis an Acht sin, neartaíodh an córas cosanta le haghaidh SACanna agus leathnaíodh na hAchtanna um Fhiadhúlra chun speicis bhreise plandaí agus ainmhithe a áireamh iontu. Rinneadh dlíthe a chosnaíonn cur isteach ag áiteanna scíthe a thabhairt cothrom le dáta leis agus cuireadh fásra dlíthiúil ar fáil leis chun Limistéir Oidhreachta Ná dúrtha a ainmniú agus a chosaint.

An cion maidir le haon eiseamal cosanta a ghortú, a dhamáistiú nó a scriosadh, leathnaíodh an cion leis an Acht chun na nithe sin a áireamh leis, agus tá feidhm aige freisin maidir le síolta agus spóir na bplandaí.

An tOrdú um Flóra (Cosaint) (2022)

Tugann sé cosaint dhlíthiúil do phlandaí neamhchoitianta agus do phlandaí atá faoi bhagairt faoi na hAchtanna um Fhiadhúlra, rud a fhágann gur cion é bláthanna aon speicis a chosnaítear le hOrdú um Flóra (Cosaint) a ghearradh, a phiocadh, a tharraingt nó a thógáil.

An Creat Náisiúnta Pleanála – Tionscadal Éireann 2040 (2018)

Cuireann sé oibleagáid ar údaráis áitiúla cuspóirí maidir leis na cuspóirí oidhreachta nádúrtha a chur sna Pleananna Forbartha Contae, go háirithe láithreáin lasmuigh de Líonra Natura 2000.

An tAcht um Pleanáil agus Forbairt (2000 arna leasú)

Tá iarmhairtí móra ag an Acht seo don bithéagsúlacht toisc go rialaítear leis pleanáil úsáide talún agus forbairt inbhuanaithe. Ceanglaítear leis go bhfuil Pleananna Forbartha agus Pleananna Ceantair Áitiúil ag teacht le cuspóirí caomhnaithe bithéagsúlachta.

Oidhreacht Éireann 2030 (2022)

Cuirtear creat uileghabhálach i láthair i bPlean Oidhreachta Náisiúnta na hÉireann chun oidhreacht na hÉireann a chosaint do na deich mbliana amach romhainn le gníomhartha chun cailliúint na bithéagsúlachta a chosc, agus ba cheart do na húdaráis áitiúla bheith ag teacht leo.

An 4ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht 2023–2030 (2023)

Leagtar amach sa Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht (PGNB) straitéis na hÉireann chun bithéagsúlacht a chaomhnú trí ghníomhaíochtaí spriocdhírithe, comhtháthú beartais, agus rannpháirtíocht an phobail. Is é an chéad Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht é, ar doiciméad reachtúil é.

An Bille um Limistéir Mhuirí faoi Chosaint (ar siúl)

This Bill is currently being drafted. It is expected to designate Marine Protected Areas to enable Ireland to meet its EU and international obligations to designate and effectively manage 30 per cent of Ireland's seas as MPAs by 2030. Currently 8.1 per cent of Irish marine waters are designated MPAs (as SACs and SPAs).

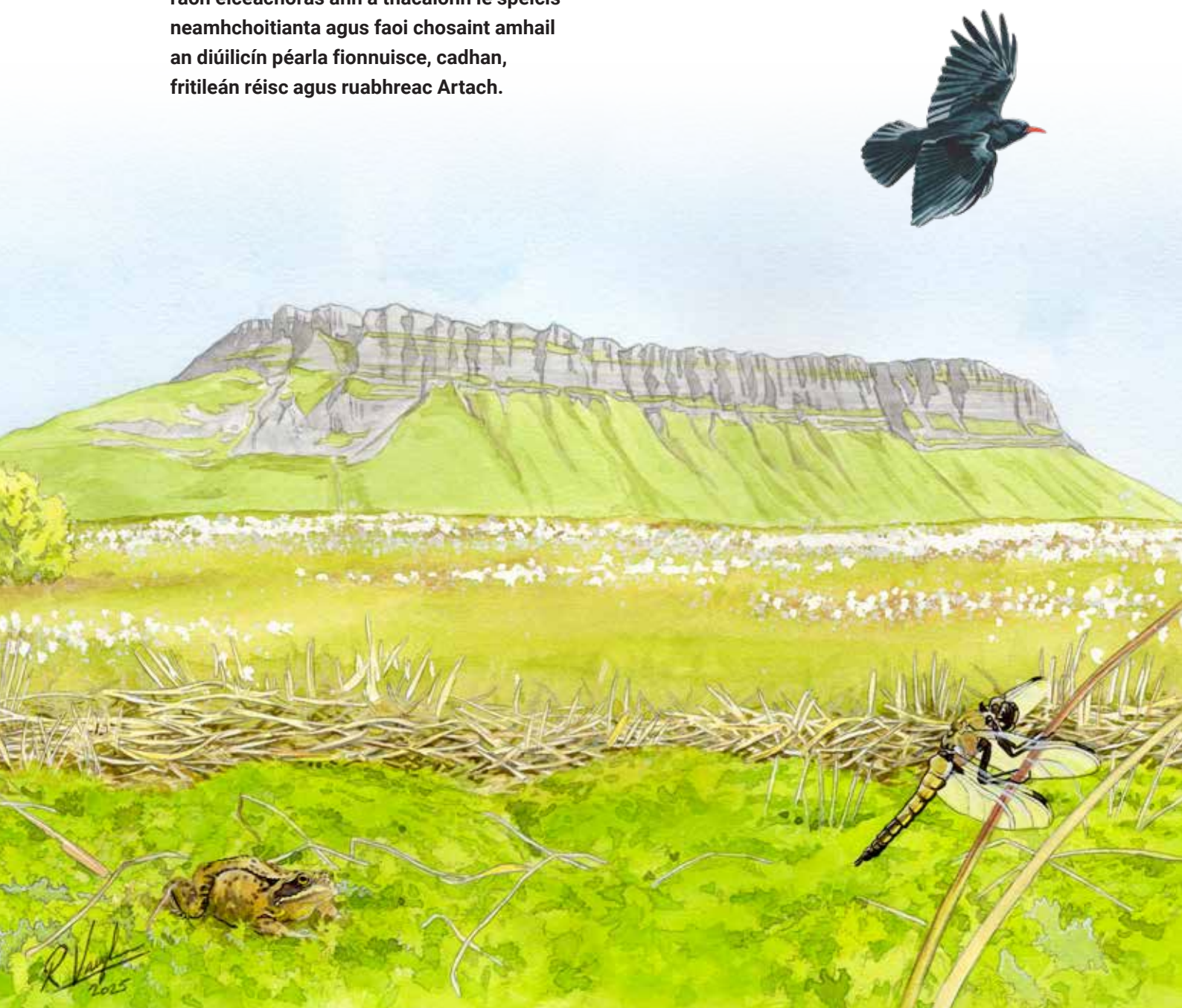
Caibidil 3

Bithéagsúlacht Chontae Shligigh

Is contae cósta in iarthuaisceart na hÉireann é Contae Shligigh, ina bhfuil bithéagsúlacht shaibhir agus gnáthóga éagsúla idir thránna, riasca goirt, chladaí chreagacha agus inbhir ag ardú go tailte portaigh, lochanna, aibhneacha, fhéarthailte aolchloiche agus ardtailte. Mar thoradh ar gheolaíocht éagsúil aolchloiche, gaineamhchloiche agus scealla chailcrigh a dtrasnaíonn carraig mheiteamorfach agus bruthcharraig iad, tá raon éiceachóras ann a thacaíonn le speicis neamhchoitianta agus faoi chosaint amhail an diúilicín péarla fionnuisce, cadhan, fritileán réisc agus ruabhreac Artach.

I sain-tírdhreacha Shligigh, lena n-áirítear Binn Ghulbain agus Lúb Ghleann Daimh, tá speicis neamhchoitianta plandaí alpacha agus artacha-alpacha agus speicis plandaí atá neamhchoitianta go náisiúnta. Déantar gnáthóga ísealchríche a shaothrú le heallaí agus caoirigh, agus fála sceach, scrobarnach agus bogaigh ag fás anseo agus ansiúd iontu.

Gnáthóga Chontae Shligigh

Coillearnacha

Tá coillearnacha ar díol suntais iad i gContae Shligigh idir choillearnacha móra darach agus ghleannta coillteacha, choillearnacha fliucha agus roschoillte beaga a thacaíonn le speicis idir an magairlín neide éin, chaithne, raithneach, bhrífítí agus an t-iora rua. Tá roinnt coillearnach mar chuid de líonra Natura 2000 Shligigh amhail coillearnach darach gaelaí agus coillearnach ghlárach (inse) Choill an Eanaigh, Chliabhraí, Choill an tSleasa, agus Choill na hInneona atá mar chuid de SACanna Loch Gile agus Choill na hInneona faoi seach.

Inbhir

Tá luach mór ag baint le hinbhir Shligigh don fhiadhúlra, a chuireann limistéir leathana de riasca goirt, de ghaineamh agus de réileáin láibe ar fáil. Tacaíonn LCSanna Chuan Bhaile Easa Dara, Thrá an Choimín, Bhá Dhroim Chliabh agus Chuan Chill Ala/Inbhear na Muaidhe le pobail thábhachtacha idirnáisiúnta éan geimhrithe agus imirceach lena n-áirítear cadhan, roilleach, glúineach dhearg, luathrán, guilbneach stríocearrach, breacóg, feadóg ghlas, feadóg bhuí, feadóg chladaigh agus crotach. Tá inbhir Shligigh ainmnithe freisin mar SACanna toisc gnáthóga Eorpacha faoi chosaint a bheith ann, lena n-áirítear dumhcha cósta i dtús fáis, aistreacha agus socra agus speicis lena n-áirítear rón beag.

Is iad na trí Chuan Shligigh – Bá Dhroim Chliabh, Cuan Shligigh agus Cuan Bhaile Easa Dara na príomhinbhir i Sligeach. Tá inbhear na Srithidí suite ó thuaidh den chontae, laistigh de SAC Dhumhcha Phointe na Srithidí. Aithnítear Trá an Choimín freisin mar láithreán Ramsar, rud a léiríonn an tábhacht éiceolaíoch idirnáisiúnta a bhaineann leis.

Dumhcha

Tarlaíonn córais dhumhcha feadh chósta Shligigh atá ina ngnáthóga leathana agus tábhachtacha ó thaobh na héiceolaíochta de. Cosnaítear na dhumhcha ag an Leathros, an Ros, an Mullach Mór, Inis Crabhann, agus an tSrithideach toisc go bhfuil siad mar chuid de Leasanna Cáilitheacha (LCanna) na Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta (SACanna) ainmnithe. Tacaíonn na córais seo le speicis plandaí amhail muiríneach, agus fiadhúlra lena n-áirítear seilide rinseach béalchaol, fuiseog agus giorria sléibhe na hÉireann. Soláthraíonn dhumhcha gainimh cosaintí cósta tábhachtacha ar chreimeadh agus ar mhinicíocht agus déine stoirmeacha a bhíonn ag síormhéadú mar gheall ar an athrú aeráide, agus tá siad neamhchosanta ar ghníomhaíochtaí daonna amhail trampáil, feithiclí agus forbairt.

PROTECT

Grey seal Rón glas
Halichoerus grypus
EU Annex II and IV
Pups are born covered in cream fur and triple in size in just three weeks!

Bar-tailed godwit
Guilbneach
stríocearrach
Limosa lapponica

Autumn, Winter, Spring
 RED CONSERVATION STATUS
 In 2022 a 5-month-old bar-tailed godwit broke the world record for non-stop bird flight when it **flew 13,500km from Alaska to Tasmania in 11 days!**
 While flying, they sleep with one eye open, switching off half their brains at a time, navigating by the stars and the Earth's magnetic field.

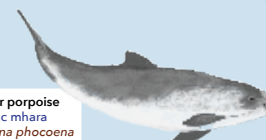

Bottlenose dolphin
Deilf bholgshrónach
Tursiops truncatus

EU Annex II and IV
Bottlenose dolphins are very social and playful. They form strong friendships that last decades! They like to surf in the waves and wakes of boats and swim through self-made bubble rings.

Lesser spotted dogfish
Catsúileach ballach
Scyliorhinus canicula

Harbour porpoise
An mhuc mhara
Phocoena phocoena
EU Annex II and IV

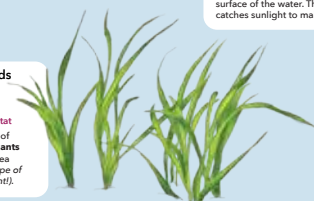
Great northern diver
Lóma mór
Gavia immer
September to April

AMBER CONSERVATION STATUS
These birds are also known as Common loons. This name is believed to come from the clumsy way the animal looks when they're walking on the ground. Their legs and feet are better designed for swimming than walking!

Bladderwrack
Feamainn bhoilgíneach
Fucus vesiculosus

The bladders are filled with air to help the seaweed float on the surface of the water. This is how it catches sunlight to make energy!

Eelgrass beds
Bilearach
Zostera spp.
EU Annex I habitat

Seagrass is one of very few **true plants** that live in the sea (seaweed is a type of algae, not a plant!).

Snakelocks anemone
Bundún nathairiúil
Anemonia viridis

EU HABITATS DIRECTIVE TERMS EXPLAINED:

Annex I: Rare habitat whose conservation requires the designation of Special Areas of Conservation (SACs).

Rosses Point is situated within Cummeen Strand/Drumcliff Bay SAC and Drumcliff Bay SPA. Special Areas of Conservation (SACs) and Special Protection Areas (SPAs) are most important areas for species and habitats in Europe.

KEY

BIRD CONSERVATION STATUS:

- MOST AT RISK
- UNFAVOURABLE
- FAVOURABLE

MONTHS IN FLOWER:

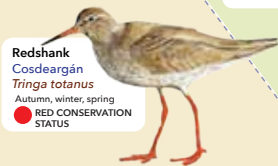

ROSSES POINT

LEARN ABOUT THIS RARE & IMPORTANT HABITAT & SEE WHO LIVES HERE

Redshank
Cosdeargán
Tringa totanus
Autumn, winter, spring
RED CONSERVATION STATUS

Marram grass
Muirineach
Ammophila arenaria
EU Annex I habitat
(Marram DUNES)

Birds-foot-trefoil
Crobh éin
Lotus corniculatus

Wild thyme
Tim chreige
Thymus praecox

Please **KEEP DOGS ON LEADS AT ALL TIMES** to protect vulnerable ground nesting birds & their chicks.

Skylark
Faiseog
Alauda arvensis
All year round
AMBER CONSERVATION STATUS

THE IMPORTANCE OF DUNES

SAND DUNES ARE RARE AND THREATENED HABITATS IN EUROPE.

Three types are found at Rosses Point:
Embryonic dunes
(Young dunes, closest to the beach)

Shifting dunes with marram grass

Fixed dunes with vegetation

These dunes **provide vital coastal defences** by creating a barrier against storms.

Plants like **marram grass** have deep root systems which **bind the sand together**. They trap sand so the dune can grow and support even more plants.

Healthy dunes **help protect coastlines from adverse weather events**, which are increasing due to climate change.

Visible tracks of open sand in dunes are indicative of poor conditions, where trampling by people and dogs uproots plants, which in turn leads to erosion.

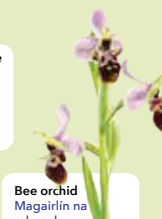
Common darter
Sciobaire coiteann
Sympetrum striolatum
June to October

Common carder bee
Bumbóg charda choiteann
Bombus (Thoracombus) pascuorum

Harebell
Mearacán gorm
Campanula rotundifolia

Bee orchid
Magaírlín na mbeach
Ophrys apifera

Irish hare
Giorra Éireannach
Lepus timidus subsp. *hibernicus*

This animal is unique to Ireland, and does not turn white in winter like mountain hares do in other places! Hares are bigger than rabbits, they live above ground and can run up to 50km per hour!

Six-spot burnet moth
Buirnéad sébhallach
Zygaena filipendulae

FIXED DUNES

SHIFTING DUNES

BEACH

Light-bellied brent goose
Cadhan
Branta bernicla hrota
Autumn, Winter, Spring
AMBER CONSERVATION STATUS

Juniper
Aiteal
Juniperus communis

Sea pink/Thrift
Rabhán
Armeria maritima

Sanderling
Luathrán
Calidris alba
Autumn-spring
GREEN CONSERVATION STATUS

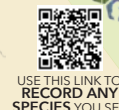
Ringed plover
Feadóg chlidaigh
Charadrius hiaticula
All year round
AMBER CONSERVATION STATUS

Shag
Seaga
Phalacrocorax aristotelis
All year round
AMBER CONSERVATION STATUS

Hermit crab
Faocha gliomaigh
Pagurus bernhardus
Hermit crabs don't have their own shell! They use empty shells they find to create their home, which they carry around with them to use as shelter and protection.

USE THIS LINK TO RECORD ANY SPECIES YOU SEE

PLEASE **DON'T REMOVE MATERIAL FROM BEACH**

PLEASE **DON'T WALK ON DUNES**

Communicating the importance of sand dunes – Rosses Point Blue Flag Beach sign

Machaire

Gnáthóg tosaíochta in larscríbhinn AE I is ea Machaire, ina bhfuil córas cósta uathúil agus neamhchoitianta, nach bhfuil le fáil ach in Albain agus in iarthar na hÉireann – go príomha i Maigh Eo agus i nDún na nGall. Tá láithreán aitheanta Mhachaire amháin ag Sligeach atá laistigh de SAC Loch Bhun Duibhe agus Mhachaire/Thrá Tuaidh/an Mhullaigh Mhoir. Cuimsíonn córais mhachaire limistéir fhliucha agus thirime ar theorainn tránna agus dumhcha ar thaobh na farraige le gnáthoga tailte portaigh agus fraochmhá ar thaobh na talún. Is tearmann tábhachtach é an mhósáic chasta seo do lapairí pórúcháin atá i mbaol agus do speicis neamhchoitianta beach.

Lochanna

Bíonn lochanna Shligigh éagsúil ag brath ar an ngeolaíocht bhunúsach agus ar an tírdhreach máguaird. Is loch olagatrófach (tá easpa cothaitheach ann) é Loch Iascaí laistigh de Shliabh Gamh, a thacaigh go stairiúil le daonra de ruabhreac Artach, atá díothaithe anois mar gheall ar dhíghrádú i gcáilíocht an uisce, tabhairt isteach iasc neamhdhúchasach agus aigéadú.⁵ Is loch eotrófach (tá go leor cothaitheach ann) é Loch Gile. Tá coillearnach ghlárach chomh maith leis an loimpre mhara, an loimpre shrutháin agus an loimpre abhainn, piardóg liathbhán, bradán Atlantach agus dobharchú i measc leasanna cáilitheacha SAC Loch Gile.

Loch méiseatrófach (leibhéal measartha cothaitheach) aolchloiche a bhfuil fuarán ag dul tríd is ea Loch Arbhach. Tá sé ainmnithe mar SAC le haghaidh flóra agus fána lena n-áirítear pobail mhóra breac donn agus eascainne. Tacaíonn sé leis an dlús is airde d'fhoithigh mhóra phórúcháin, síolta agus lachan badánach d'aon cheann de na lochanna móra in iarthar na hÉireann.⁶

⁵ Sampláil Éisc le haghaidh na Creat-Treorach Uisce – Lochanna 2008, Na Boird Iascaigh Lárnacha agus Réigiúnacha

⁶ Achoimre NPWS ar Láithreán SAC Loch Arbhach

Aibhneacha

Tá roinnt aibhneacha i gContae Shligigh atá ainmnithe de bharr an luach a bhaineann leo mar ghnáthóga fiadhúlra. Is abhainn aolchloiche í SAC na hUinsinne a ardaíonn ó Loch Arbhach agus a thacaíonn le héagsúlacht an-leathan macraifítí uisceacha. Téann Abhainn Bhaile Easa Dara, a bhfuil cáil uirthi de bharr an líon mór bradán a thagann ar ais chuici, síos an Uinsinn le sruth. Ardaíonn SAC na Muaidhe i Sliabh Gamh agus tacaíonn sé le diúilicín péarla fionnuisce agus le piardóg liathbhán, chomh maith le bheith ar cheann de na hiascaigh bradán is táirgiúla sa chontae. Ó Loch lascaí a shreabhann an lascaigh, atá ar cheann de na hiascaigh bradán is táirgiúla sa chontae freisin. Cuireann aibhneacha Shligigh conairí ríthábhachtacha ar fáil don fhiadhúlra agus tacaíonn siad le dobharchúnna, loimprí abhann agus srutháin agus bradáin Atlantacha, agus san am céanna cuireann siad conairí dorcha fásra ar fáil do speicis ialtóige, go háirithe ialtóga Daubenton agus pipistrelles coitianta agus soprano.

Gnáthóga talaimh feirme

Tá gnáthóga talaimh feirme ríthábhachtach i dtírdhreach na hÉireann le fála sceaigh dúchasacha agus crannteorainneacha a chuireann conairí fiadhúlra ríthábhachtacha ar fáil le haghaidh comaitéireachta agus ialtóga, broic agus éin atá ar thóir foráiste. Is gnáthóga riachtanacha iad féarthailte a bhfuil go leor speiceas iontu le haghaidh scréachóg reilige, inveirteabrach agus pailneoirí. Cuireann eanaigh agus turlaigh gnáthóga tábhachtacha ar fáil do phlandaí bogaigh, féileacáin agus froganna, rud a thacaíonn le héagsúlacht shaibhir speiceas atá curtha in oiriúint do na timpeallachtaí uathúla agus séasúracha fliucha sin. Tacaíonn móinéir faoi thuilte agus calaí le córas casta éiceolaíoch plandaí, inveirteabraigh agus beatha éan lena n-áirítear go leor flóra agus fána neamhchoitianta. Is tearmann riachtanach é gnáthóg scrobarnach ó pháirceanna a shaothraítear go gníomhach, agus tá foirgnimh feirme tábhachtach d'ialtóga, d'ulchabháin agus d'fháinleoga. Tá talamh feirme a bhainistítear go hinbhuanaithe ríthábhachtach chun tacú le speicis amhail traonaigh, crotaigh, pilibíní agus giorriacha sléibhe Éireannacha.

Talamh portaigh

I measc ghnáthóga na dtailte portaigh tá bratphortaigh, portaigh ardaithe agus fraochmhánna eanaigh. Tarlaíonn bratphortaigh sléibhe ar thír-raon cothrom os cionn airde 200m amhail iad siúd i Sliabh Gamh. Tarlaíonn siad de bharr foirmiú móna doimhne agus fairsinge in aeráid fhliuch an Atlantaigh. Tá baint acu siúd i Sliabh Gamh le fraochanna, le féara cadáis agus le súsáin (*Sphagnum* spp.). Níl portaigh ardaithe chomh coitianta céanna i Sligeach agus is minic a bhíonn baint acu le hísleáin oighir atá ann ón oighearaois dheireanach. Is portach ardaithe é SAC Phortach na Fliuchmhuine a thacaíonn le lus na móinte, froganna coitianta, cromáin na gcearc, cearca fraoigh agus crotaigh. Tá portaigh thíos le heaspa luacha a mheastar a bheith ag baint leo agus tá siad fós i mbaol mar gheall ar fhadhbanna lena n-áirítear draenáil, ró-innilt agus baint mheicniúil móna. Níl ach 41 faoin gcéad de thalamh portaigh bunaidh Chontae Shligigh slán.⁷

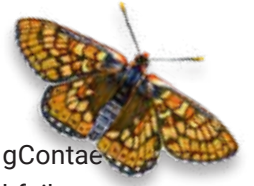
Aolchloch

I measc na ngnáthóg aolchloiche i Sligeach tá aillte, sceallach, pábháil aolchloiche agus féarthalamh aolchloiche. Is gnáthóga iad sin a mbaineann ardluach caomhantais leo, a chosnaítear go minic faoin Treoir maidir le Gnáthóga mar thoradh ar a neamhchoitianta atá siad, amhail féarthailte cailcreacha ar mhórán magairlí, fuaráin chlochraithe agus sceallach cailcreach. Laistigh de Shléibhte Dhartraí tá SAC Choimpléasc Bhinn Ghulbain, Ghleann Daimh agus Ghleann Éada. Is é sin an sampla is fearr sa tír ar fhásra alpach agus alpach-artach agus áirítear leis dhá speiceas soithíocha nach eol a bheith in aon áit eile in Éirinn, chomh maith le go leor caonach agus aelusanna neamhchoitianta.

Téann topagrafaíocht charst, ballaí ingearacha, pluaiséanna, turgheannta agus pábháil aolchloiche an Bhricshléibhe agus SAC Chéis Chorainn síos go portaigh a chruthaítear le hoighear cúlaitheach na hoighearaoise deireanaí.

7 Comhairle Caomhnaithe Phortaigh na hÉireann.

Bogaigh

I measc na gcineálacha gnáthóige bogaigh a tharlaíonn i gContae Shligigh tá: bogaigh chósta (lena n-áirítear riasca goirt, murlaigh agus lagáin dhumhcha), agus bogaigh fionnuisce (amhail portaigh, eanaigh, fuaráin, turlaigh, lochanna, riasca, aibhneacha, agus coillearnacha fliucha). In 2023, choimisiúnaigh Comhairle Contae Shligigh Tionscadal Bogach Chontae Shligigh agus rinne Wetland Surveys Ireland Ltd. é. Sainaitníodh sa tuarascáil sin 525 láithreán agus foláithreán bogaigh a d'fhéadfadh a bheith ann sa chontae. Cailleadh 90 faoin gcéad de na bogaigh ar fud na hÉireann ó na 1700idí, arb é sin an cailteanas is airde bogach ar fud an domhain.⁹

Is minic a tharlaíonn eanaigh agus borrfhás in éineacht le gnáthóga portaigh nó in aice le gnáthóga bogaigh eile agus tacaíonn siad le plandaí neamhchoitianta amhail sailchuach uisce agus cuaichín corraigh. Is minic a tharlaíonn sraitheanna giolcacha feadh aibhneacha agus ciumhaiseanna locha agus tá tábhacht ar leith ag baint leo maidir le hinveirteabraigh agus speicis éan.

Is lochanna séasúracha iad turlaigh a tharlaíonn i limistéir aolchloiche charst agus a bhíonn ag brath ar leibhéal screamhuisce, arb iondúil go mbíonn siad faoi uisce le linn an gheimhridh agus á dtriomú le linn an tsamhraidh. Tá turlaigh an-annamh i gcomhthéacs Eorpach agus domhanda. Agus beagnach gach sampla díobh le fáil in Éirinn, is gnáthóg tosaíochta larscríbhinn I AE iad de bharr an luach caomhnaithe a bhaineann leo. Anuas ar raon gnáthóg a sholáthar chun tacú le héagsúlacht speiceas éagsúil, is limistéir iad freisin ina stóráiltear méid mór carbóin.

Oileáin

Tacaíonn oileáin mhuirí agus locha i gContae Shligigh le raon leathan gnáthóg, a bhfuil tábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta ag baint le go leor acu don bithéagsúlacht – go háirithe d'éin, do phlandaí agus do bhFeatha mhuirí. Tá Inis Muirígh ainmnithe mar Limistéar faoi Chosaint Speisialta (LCS) mar thoradh ar na pobail pórúcháin seagaí, géanna giúrainn, faoileán scadán, agus geabhróg Artach. Chomh maith leis sin, is é an láthair pórúcháin is faide ó dheas den éadar. Go stairiúil, thacaigh Oileán na nOisrí i gCuan Shligigh leis an traonach.

Cuireann oileáin locha choillteacha, amhail Inis Mór ar Loch Gile agus cinn eile i Loch Gile agus Loch Arbhach araon, gnáthóga rithabhachtacha ar fáil d'éanlaith fhiáine gheimhridh amhail lacha bhadánach, chomh maith le héin ghoir, agus tá coillearnacha dúchasacha darach gaelaí iontu.

8 <https://bit.ly/SligoWetlandsMap>

9 Fluet-Chouinard, et al, 2023

Sligeach agus Cuan Dhún na nGall

Cuimsíonn an cladach agus an fharraige atá ar chósta Shligigh go leor gnáthóg idir chladach carraigeach taoide agus thránna gainmheacha, cinn tíre agus farraige oscailte. Táirgeann sé láithreacha beathaithe saibhre le haghaidh bric gheala agus bradáin imirceacha. Tá líon mór éan mara ag neadú ar oileáin agus ar roinnt ceann tíre; sampla suntasach is ea LCS Cheann Eachrois, ina bhfuil éadair, chomh maith le saidhbhéir, fulmairí, forachain, crosáin, broighill agus seagaí, agus iad uile i mbun póraithe. Tá láithreacha beathaithe sármhaithe sa bhá le haghaidh róna glasa agus róna beaga, chomh maith le liamháin gréine, míolta móra dronnacha, deilfeanna bolgsrónacha, tóithíní, tuinníní gorma Atlantacha, droimeitigh bheaga, deilfeanna coitianta agus míolta móra eiteacha.

Líonraí Éiceolaíocha

Tá sé tábhachtach a aithint go dtarlaíonn formhór ár mbithéagsúlachta faoin tuath i gcoitinne agus go bhfuil sí lasmuigh de láithreáin ainmnithe. Tá roinnt meicníochtaí ann chun an fiadhúlra agus a ngnáthóga a chosaint lasmuigh de láithreáin ainmnithe. Le hAirteagal 10 de Threoir an Aontais Eorpaigh maidir le Gnáthóga, spreagtar beartais pleanála úsáide talún a ghlacadh chun bainistiú gnéithe a bhfuil tábhacht mhór ag baint leo do speicis a chosaint agus a spreagadh. Ceann de na haidhmeanna atá leis sin is ea luach líonra na limistéar faoi chosaint a fheabhsú. D'fhéadfaí a áireamh ar na gnéithe sin aibhneacha agus a mbruacha, coillte beaga agus bogaigh agus gnéithe 'nasctha' amhail fála sceaigh.

Tá an chuid is mó dár ngnáthóga fiadhúlra fós ina mblúirí dá limistéir bhunaidh – tá siad scartha le bóithre, talmhaíocht agus forbairt. Mar thoradh air sin, tá méadú ag teacht ar an mbrú ó shuaitheadh trí ghníomhaíochtaí áineasa, torann ar bhóithre agus soilsiú saorga i measc tosca eile. Cruthaíonn ilroinnt 'oileáin' de ghnáthóga fiadhúlra a laghdaíonn cumas speiceas aistriú ó limistéar amháin go limistéar eile leis na bacainní sin.

Ós rud é go mbristear gnáthóga ina gcodanna níos lú, is minic a thagann laghdú ar an gcáilíocht fhoriomlán, ar a dtugtar an 'éifeacht imeallach'. Is é an éifeacht fhoriomlán soghluaisteacht fiadhúlra a laghdú, rud a fhágann go gcailltear éagsúlacht ghéiniteach agus go méadaítear baol a ndíothaithe.

Cuimsíonn Líonra Éiceolaíochta contae an méid seo a leanas:

1. Láithreáin – LCSanna/SACanna/ LONanna/LONanna áitiúla/Anaclanna Dúlra nó Láithreáin Bhithéagsúlachta a bhfuil Tábhacht Áitiúil leo
2. Gnéithe/naisc nádúrtha ghinearálta – conairí/líonraí éiceolaíocha, i.e. fála sceaigh, sraitheanna beaga crann, aibhneacha agus sruthanna, scrobarnach, láithreáin bheaga bhogaigh.

Baineann ceanglais shonracha maidir le beartas pleanála le láithreáin ainmnithe bunaithe ar a stádas. Mar sin féin, ní mór leanúint de ghnéithe nádúrtha – go háirithe conairí líneacha – a chosaint trí bheartais oidhreacht nádúrtha le linn an phróisis deartha agus forbartha. Is saintréithe iad na gnéithe sin d'éiceolaíocht iomlán thírdhreach spásúil contae nó réigiúin. Tugtar breac-chuntas sa roinn seo a leanas ar chuid de na gnáthóga agus na hainmniúcháin chomhshaoil is suntasaí atá againn.

Láithreáin ainmnithe chun an dúlra a chosaint

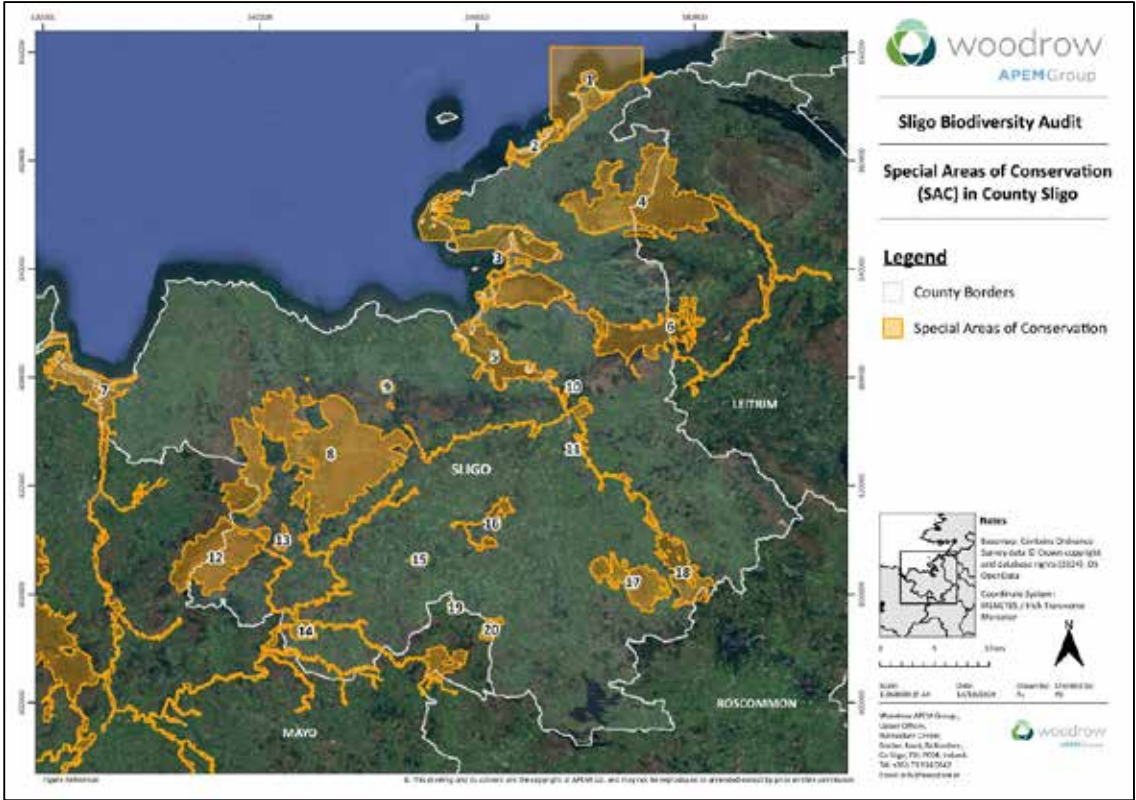
Tá sé mar aidhm ag Éirinn gnáthóga agus speicis a chaomhnú, trí limistéir chaomhantais a ainmniú, mar a cheanglaítear faoin reachtaíocht Eorpach agus náisiúnta.

Tá 20 Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta (SACanna) agus 11 Limistéar faoi Chosaint Speisialta (LCSanna) i Sligeach, ar cuid de líonra Natura 2000 an Aontais Eorpaigh iad uile. Áirítear sa chontae freisin trí Anaclann Dúlra, ceithre láithreán Ramsar, trí Limistéar Oidhreacht Náidúrtha (LONanna), 34 LONanna atá beartaithe (LONbanna), agus 43

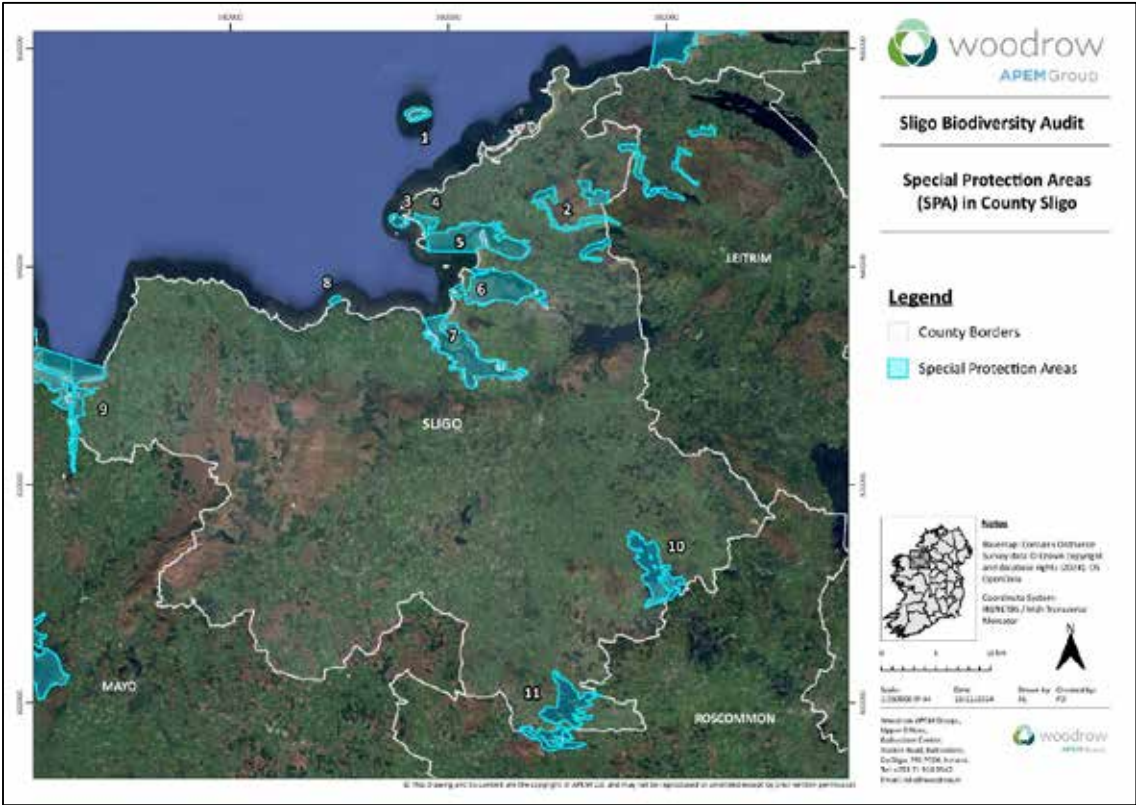
Láithreán Bithéagsúlachta Contae.

Cumhdaíonn SACanna ainmnithe atá go hiomlán nó go páirteach laistigh de Chontae Shligigh thart ar 58,500 heicteár san iomlán, os cionn 5 faoin gcéad de limistéar iomlán SACanna ainmnithe i bPoblacht na hÉireann. Cuireann SACanna, atá ainmnithe do na gnáthóga agus na speicis a bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint leo agus atá iontu, béim ar thábhacht Shligigh don bithéagsúlacht.

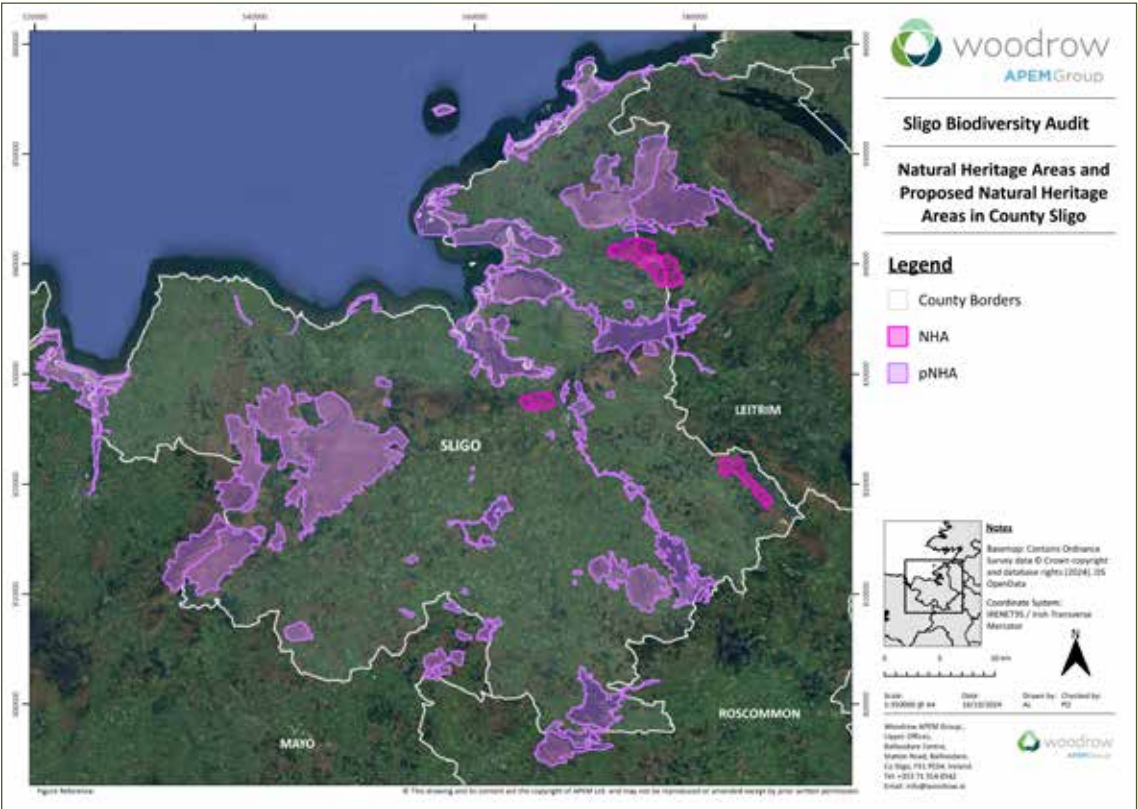

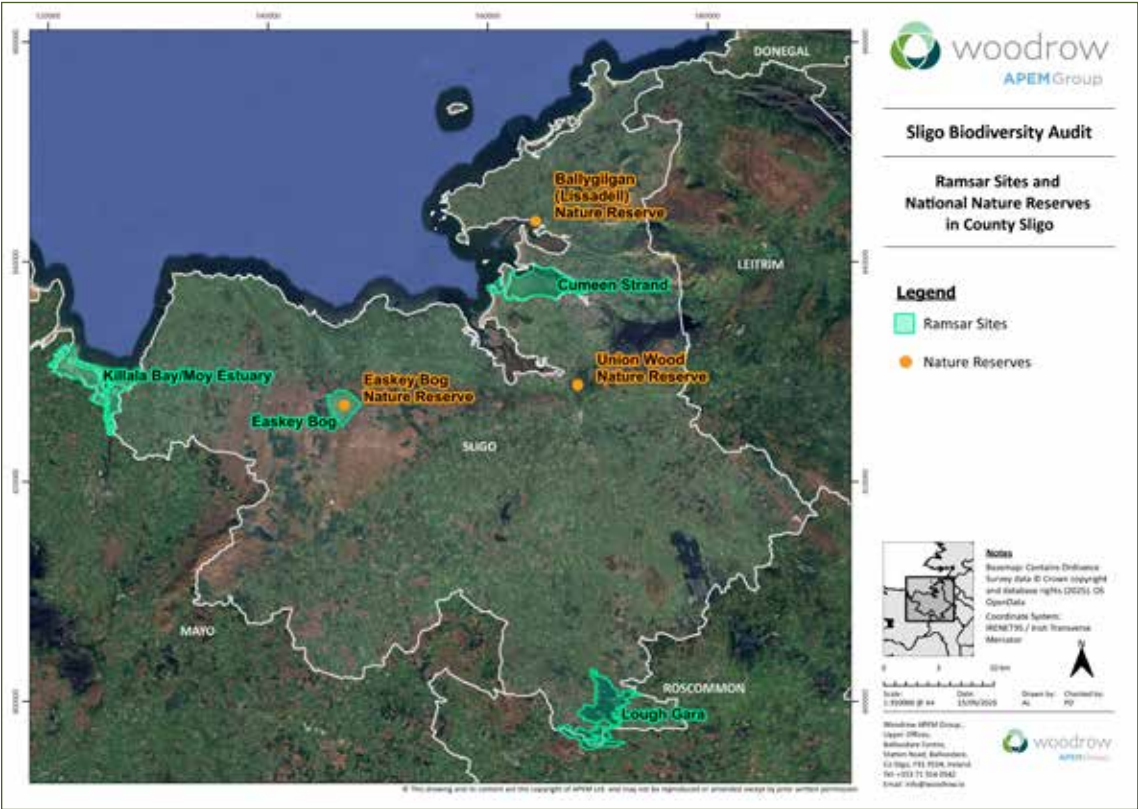
Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta (SACanna) i gContae Shligigh

Limistéir faoi Chosaint Speisialta (LCSanna) i gContae Shligigh

Limistéir Oidhreachta Nádurtha agus Limistéir Oidhreachta Nádurtha atá beartaithe i gContae Shligigh

gContae Shligigh

Anaclanna Dúlra agus Láithreáin Ramsar i gContae Shligigh

Speicis faoi chosaint

Tá réimse saibhir flóra agus fána faoi chosaint i gContae Shligigh. Tá na speicis sin faoi chosaint faoi dhlí na hÉireann agus faoi Threoir an Aontais Eorpaigh maidir le Gnáthóga agus Treoir an Aontais Eorpaigh maidir le hÉin mar thoradh ar an tábhacht chaomhnaithe a bhaineann leo.

I measc na Speiceas faoi Chosaint i gContae Shligigh tá mamaigh (e.g. dobharchú, rón glas agus rón beag, deilf choiteann, agus deilf bholgshrónach, gach speiceas ialtóige), éin (e.g. meirliún, geabhróg, traonach, gé giúrainn, cromán na gcearc), éisc (e.g. bradán Atlantach, loimpre shrutháin, loimpre abhann agus loimpre mhara agus ruabhreac Artach), frog coiteann agus earc coiteann agus inveirteabraigh (diúilicín péarla fionnuisce, seilide rinseach béalchaol agus fritileán réisc).

I measc na speiceas plandaí faoi chosaint tá rathneach Chill Airne agus mórán réisc.

Féach Aguisín a Trí le haghaidh liosta iomlán na speiceas a taifeadadh i Sligeach ar tugadh cosaint dóibh faoi Threoir an Aontais Eorpaigh maidir le Gnáthóga.

Bagairtí ar an mBithéagsúlacht i Sligeach

In Éirinn agus ar fud an domhain, tá réimse ábhar brú roimh an mbithéagsúlacht mar gheall ar thosca nádúrtha agus tosca de dhéantús an duine araon. I measc na mbagairtí agus na n-ábhar brú sin tá ró-innilt, tearc-innilt, tréigean talún, truailliú uisce, truailliú solais agus aeir, speicis choimhthíocha ionracha, áineas, forbairt chónaithe, talmhaíochta agus tráchtála, draenáil talún, athrú aeráide, fuíolluisce uirbeach, modhnuithe agus bacainní abhann, agus modhnú limistéar cósta.

Is iad na cúig phríomhbhagairt ar an mbithéagsúlacht speicis choimhthíocha ionracha, caillteanas agus díghrádú gnáthóg, róshaothrú acmhainní, truailliú agus an t-athrú aeráide.

Caillteanas gnáthóg, ilroinnt agus díghrádú

Ní fhanann an chuid is mó dár ngnáthóga fiadhúlra anois ach mar bhlúirí de na limistéir bhunaidh, agus iad scartha le lonnaíochtaí, bóithre agus leis an talmhaíocht. Mar thoradh ar an ilroinnt sin, tá méadú ag teacht ar an mbrú ó shuaitheadh trí ghníomhaíochtaí áineasa, truailliú torainn agus solais, forbairt bóithre, leathnú uirbeach, speicis ionracha,

truailliú ón talmhaíocht agus ón tionsclaíocht, agus tionchair charnacha an athraithe aeráide. Cuireann na hábhair brú sin isteach ar iompraíocht fiadhúlra, laghdaíonn siad cáilíocht gnáthóige agus baineann siad an bonn de sheasmhacht na gcóras nádúrtha. Laghdaíonn gníomhaíochtaí den sórt sin cumas speiceas aistriú ó limistéar amháin go limistéar eile, thar ghnáthóg mhí-oiriúnach, agus 'oileáin' gnáthóige fiadhúlra á gcruthú inár dtírdhreach. Cuireann sé sin leis an tábhacht a bhaineann le gnéithe amhail fáilta sceach agus conairí abhann chun gnáthóga a nascadh.

Tacaíonn láithreáin dhíghrádaithe le níos lú speiceas. D'fhéadfadh díghrádú tarlú mar gheall ar thruailliú uisce, creimeadh ithreach, draenáil agus athruithe ar stádas cothaitheach, suaithreadh fisiceach amhail tramláil agus soilsiú saorga a thabhairt isteach.

Róshaothrú acmhainní

Is féidir le bainistiú talún don talmhaíocht, don fhorbairt uirbeach, don fhoraoiseacht agus don iompar a bheith ina gcúis le caillteanas speiceas agus gnáthóg. Laghdaíonn ró-innilt, draenáil talún agus forbairt an spáis agus na n-acmhainní atá ar fáil do phlandaí agus d'ainmhithe dúchasacha agus d'fhéadfadh díothú áitiúil a bheith mar thoradh orthu. Tá sé seo le feiceáil go háirithe le speicis éan e.g. Buíóg, Traonach agus Pilibín. Trí spás a dhéanamh don bithéagsúlacht agus trí bhearta a thabhairt isteach laistigh de phleanáil úsáide talún chun an tionchar a laghdú, is féidir linn a chur ar chumas do dhaonraí fanacht i limistéar.

Speicis choimhthíocha ionracha (IAS)

Is ainmhithe, plandaí nó pataiginí iad sin nach dtarlódh go nádúrtha in Éirinn ach a tháinig mar gheall ar ghníomhaíocht an duine. Tá siad in ann maireachtáil agus is féidir éirí go han-mhaith leo, agus tionchar diúltach a bheith acu ar speicis dhúchasacha trí dhul san iomaíocht le haghaidh acmhainní (déantar ceannbhrat tiubh de róslabhras a chuireann cosc ar fhás crann agus crann óg dúchasach); cur isteach ar éiceachórais (tá blás algach mar thoradh ar lochanna agus aibhneacha dí-ocsaiginithe); pataiginí nó galair dhíobhálacha a tharchur (tá víreas na bolgaí iora marfach don iora rua dúchasach); agus is féidir leis a bheith díobhálach do dhaoine (is féidir le feabhrán capaill a bheith ina chúis le dónna agus clogadh craicinn). Is minic a iompraíonn IAS iad féin ar bhealaí dothuartha nuair a thugtar isteach iad agus tabhaíonn siad costais mhóra ina mbainistíocht agus ina rialú.

Truailliú

Tá truailliú uisce, aeir agus ithreach ar cheann de na príomhchúiseanna le cailliúint na bithéagsúlachta, go háirithe maidir le gnáthoga fionnuisce agus muirí. Áirítear ar éifeachtaí an truaillithe gnáthóg a dhíghrádú trí thionchar a imirt ar cháilíocht an uisce agus sláinte na hithreach a laghdú, agus ar an gcaoi sin a chinntiú nach mbeifear in ann maireachtáil inti a thuilleadh e.g. truailliú torainn agus solais; nó a bheith ina chúis le básmaireacht dhíreach speiceas amhail trí cheimiceáin a scaoileadh isteach i ngnáthóg. Bíonn tionchar breise ag truailliú solais agus torainn ar an bhfiadhúlra. Bíonn iarmhairtí tromchúiseacha ag úsáid mhíchuí agus iomarcach soilsithe shaorga ar an bhfiadhúlra, lena n-áirítear éin, feithidí agus ialtóga, agus san am céanna bíonn tionchar aige ar shláinte agus ar fholláine an duine agus bíonn costais mhóra ag baint leis. Bíonn

tionchar ag neamhchosaint ghearrthéarmach agus fhadtéarmach ar thruailléin ar shláinte agus ar fholláine an duine. Is iad leibhéil ardaithe cothaitheach – go háirithe fosfar agus nítrigin – is mó is cúis le cáilíocht uisce atá ag meath agus sláinte bhitheolaíoch i dtimpeallachtaí uisceacha. Tá na hualaí cothaitheach sin nasctha den chuid is mó le gníomhaíochtaí an duine, lena n-áirítear talmhaíocht, astaíochtaí fuíolluisce ó fhoinsí tí agus uirbeacha, agus úsáid talún a bhaineann le foraoiseacht.¹⁰

An t-athrú aeráide

Cuireann an t-athrú aeráide isteach ar shláinte an éiceachórais trí dháileadh plandaí, ainmhithe, víreas agus fiú daonraí daonna a athrú. De réir mar a dhíghrádaíonn éiceachórais, laghdaítear na seirbhísí riachtanacha éiceachórais a sholáthraíonn siad – amhail bia, leigheas agus slite beatha – agus bíonn iarmhairtí díreacha acu ar fholláine an duine. Bíonn tionchar ag teochtaí farraige agus aeir atá ag ardú ar éiceachórais mhuirí, talún agus fionnuisce ar fud an domhain. Tá teagmhais adhaimsire níos minice agus níos déine ag gabháil leis na hathruithe sin, lena n-áirítear báisteach throm, triomaigh, stoirmeacha agus tonnta teasa ollmhóra, a chuireann le dóiteáin foraoise agus aittinn, tulcaí agus creimeadh cósta.

10 Cáilíocht Uisce in 2023, Tuarascáil Táscairí GCC

Fadhbanna atá roimh an mbithéagsúlacht mar a leagtar amach sa PGNB

CÁS-STADÉAR 1 TRUAILLIÚ SOLAIS

Is éard is truailliú solais ann úsáid mhíchuí nó iomarcach an tsolais shaorga, atá le feiceáil mar seo a leanas:

- **Dalladh** – solas dian dall a laghdaíonn infheictheacht.
- **Breo spéir** – gile spéir na hoíche, go háirithe i gceantair uirbeacha.
- **Treaspás solais** – doirteadh solais isteach i limistéir nach bhfuil sé beartaithe nó nach bhfuil gá leis.

Bíonn iarmhairtí tromchúiseacha ag an gcineál seo truaillithe ar an mbithéagsúlacht. Braitheann go leor speiceas – lena n-áirítear éin, feithidí agus ialtóga – ar thimthriallta nádúrtha an lae agus na hoíche chun a mbealach a dhéanamh, chun iad féin a chothú agus chun atáirgeadh. Is féidir le cur isteach ar na rithimí seo cur isteach ar imirce, patrúin beathaithe, agus rath pórúcháin.

Bíonn tionchar ag truailliú solais ar shláinte agus ar fholáine an duine freisin. In Éirinn, bíonn an chuid is mó den soilsiú poiblí lasta ó luí na gréine go breacadh an lae, rud a fhágann go mbíonn costais mhóra airgeadais agus chomhshaoil ann. Is ionann soilsiú poiblí agus suas le 35 faoin gcéad d'úsáid fuinnimh iomlán Údaráis Áitiúil, a chosnaíonn os cionn €56 mhilliún in aghaidh na bliana. Cuirtear fuinneamh amú mar gheall ar shoilsiú drochdheartha, méadaíonn sé astaíochtaí carbóin, agus cuireann sé leis an athrú aeráide.

Is é an dea-scéal ná gurb é truailliú solais an t-aon chineál truaillithe is féidir a chur ina cheart gan dua!

Tá gníomhaíocht fhiúntach á déanamh ag Comhairle Contae Shligigh chun truailliú solais a laghdú. Áirítear i bPlean Forbartha Contae 2024–2030 beartas tiomnaithe maidir le Soilsiú

Saorga san Oíche, lena gcuirtear cleachtais shoilsithe fhreagracha chun cinn i gceantair uirbeacha agus thuaithe.

Chun acmhainn a fhorbairt agus dea-chleachtas a roinnt, d'óstáil líonra na nOifigeach Bithéagsúlachta atá lonnaithe i gConnacht ceardlanna faoi stiúir saineolaithe d'fhoireann na nÚdarás Áitiúil agus d'eagraíochtaí a bhfuil baint acu le bonneagar soilsithe. Tá comhpháirtíochtaí forbartha ag Comhairle Contae Shligigh le heagraíochtaí amhail Spéir Dhorcha Éireann, Comhpháirtíocht Spóirt Shligigh, Ná Fág Lorg, Caomhnú Ialtóg Éireann agus Acres CP. Le chéile, táimid ag ardú feasachta, ag cur soilsiú freagrach chun cinn, agus ag gníomhú chun truailliú solais a laghdú agus spéartha dorcha a chosaint don fhiadhúlra agus do phobail.

CÁS-STAIDÉAR 2 DUMHCHA

Is cosaintí nádúrtha ríthábhachtacha iad dumphcha gainimh a chosnaíonn cóstaí ar thionchair an athraithe aeráide. Cabhraíonn siad le tithe, bonneagar agus talamh feirme a chosaint ar bhorradh stoirme, ar thonnta arda agus ar thuilte. Is gnáthóga saibhre iad na dumphcha freisin, a thacaíonn le speicis neamhchoitianta agus speisialaithe amhail plandaí bláthanna, laghairteanna, feithidí agus éin neadaithe talún. Aithnítear go hidirnáisiúnta go leor córais dumphcha mar Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta mar thoradh ar a luach eisceachtúil bithéagsúlachta.

Braitheann seasmhacht na ndumphcha ar a bhfásra – go háirithe speicis amhail muiríneach. Tá fréamhchórais dhoimhne, fairsinge ag na plandaí sin a dhéanann an gaineamh a dhaingniú agus a chobhsú. De réir mar a iompraíonn an ghaoth gaineamh intíre, déanann féara dumphcha a ghluaiseacht a mhoilliú agus a ghabháil, ag tógáil cnoc agus iomairí de réir a chéile. Tá an próiseas seo riachtanach do chobhsaíocht agus d'fhás na gcóras dumphcha sláintiúla.

In ainneoin a seasmhachta, tá dumphcha an-íogair do shuaitheadh. Le gníomhaíochtaí daonna a dhéanann damáiste do mhuiríneach nó a bhaineann í, cuirtear dlús leis an gcreimeadh agus lagaítear na héiceachórais íogaire sin agus na speicis a bhíonn ag brath orthu. I measc na bpríomhbhagairtí tá:

- Trampáil agus úsáid mhór áineasa
- Sleamhnú síos aghaidheanna dumphcha
- Campáil fhiáin agus tinte campa
- Gníomhaíochtaí spóirt agus oiliúna foirne
- Madraí nach bhfuil faoi smacht a chuireann isteach ar bheostoc agus ar éin neadaithe

Tá Comhairle Contae Shligigh ag forbairt plean bainistíochta tiomnaithe do na dumphcha i gCill Easpaig Bhróin sa Leathros – ar Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta é atá faoi úinéireacht na Comhairle. Bhí tionchar ar leith ag stoirmeacha, gníomhaíocht an duine, cúngú buaircíneach ionrach agus easpa bainistíochta ar na dumphcha sin.

Chun aghaidh a thabhairt ar na dúshláin atá roimh phobail chósta agus roimh chórais dumphcha Chontae Shligigh, táimid i gcomhpháirtíocht leis na daoine seo a leanas:

- Ollscoil Teicneolaíochta an Atlantaigh
- Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide
- Ollscoil na Gaillimhe
- An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúla
- Ná Fág Lorg Éireann
- Gnólachtaí áitiúla agus grúpaí pobail

Le chéile, tá taighde, oideachas, dea-chleachtas agus feachtas an phobail á gcur chun cinn againn chun úsáid inbhuanaithe gnáthóg dumphcha a chur chun cinn agus chun a ról fadtéarmach a chinntiú maidir le bithéagsúlacht agus pobail chósta a chosaint.

CÁS-STAIDÉAR 3 SPEICIS CHOIMHTHÍOCHA IONRACHA

Is éard atá i Speicis Choimhthíocha Ionracha (IAS) ainmhithe, plandaí nó pataiginí nach dtarlaíonn go nádúrtha in Éirinn ach a tháinig chun cinn mar gheall ar ghníomhaíocht an duine. Is iad an dara bagairt is mó ar an mbithéagsúlacht dhomhanda iad, nach bhfuil ach bagairt amháin, is é sin scriosadh gnáthóg, atá níos mó ná sin.

Is féidir speicis ionracha a thabhairt isteach ar na bealaí seo a leanas:

- D'aon ghnó, mar shampla rósabhrais nó glúineach bhiorach, a tugadh isteach mar phlanda ornáideach do pháirceanna agus do ghairdíní
- De thaisme, mar shampla trí ábhar plandaí iompórtáilte, trealamh éillithe nó uisce ballasta ar bháid a thaistealaíonn idir dobharlaigh.

A luaithe a bhunaítear iad, ní féidir na speicis sin a thuair, agus is féidir leo leathadh go tapa in aeráid shéimh na hÉireann, agus rath a bheith orthu gan creachadóirí nádúrtha ná rialuithe comhshaoil ann. Is fairsing a dtionchar ar na bealaí seo a leanas:

- Ní féidir le speicis dhúchasacha dul san iomaíocht leo le haghaidh bia, spáis agus acmhainní
- Gnáthóga a athrú amhail córais abhann a bhlocáil agus cáilíocht an uisce a dhíghrádú
- Galair agus pataiginí a scaipeadh
- Ag creachadh ar speicis dhúchasacha
- Is féidir rioscaí a bheith acu do shláinte an duine, go díreach agus go hindíreach araon

Measadh gurbh ionann costas eacnamaíoch na speiceas ionrach ar oileán na hÉireann agus €261 mhilliún in 2013.

Tá Comhairle Contae Shligigh ag dul i ngleic go gníomhach le bagairt IASanna trí chomhpháirtíochtaí straitéiseacha le heagraíochtaí náisiúnta agus áitiúla lena n-áirítear:

- An tIonad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta
- Speicis Ionracha na hÉireann
- Iascach Intíre Éireann
- Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil – Club Rámhaíochta Shligigh

Le chéile, tacaíonn na grúpaí sin le taighde, cuireann siad an bhithshlándáil chun cinn, agus músclaíonn siad feachtas ar phríomhbhearta amhail an prótacal Seiceáil, Glan, Triomaigh mar chaighdeán le haghaidh uisce agus áineasa ar talamh.

Chun cabhrú le luathbhrath agus tuairisciú, tá stiallacha IAS againn – uirlisí amhairc chun cabhrú le daoine aonair, clubanna agus eagraíochtaí IASanna a shainiú agus a thuairisciú. Tá na stiallacha seo glactha ó shin ag Údarás Áitiúla eile ar fud na hÉireann.

Tá Comhairle Contae Shligigh tiomanta do bhearta réamhghníomhacha—tosaíocht a thabhairt do luathbhrath IASanna agus straitéisí spriocdhírthe a chur chun cinn chun IASanna atá ag teacht chun cinn agus atá bunaithe ar fud Chontae Shligigh a choinneáil faoi smacht agus a bhainistiú.

CÁS-STAIDÉAR 4

SPÁS A CHRUTHÚ DON DÚLRA

Tá an dúlra seasmhach, ach teastaíonn spás, bia agus foscadh uaidh chun maireachtáil. I dtírdhreach atá á mhúnlú níos mó agus níos mó ag gníomhaíocht dhaonna, braitheann an bhitheagsúlacht ar chonairí glasa agus gorma chun gnáthóga ilroinnte a nascadh. Áirítear ar na líonraí éiceolaíocha sin:

- Fálta sceach
- Crannteorainneacha
- Ciumhaiseanna cois bóthair
- Bóithriní agus lánai
- Ballaí cloiche fásmhara
- Claífoirt iarnróid
- Aibhneacha agus díoga
- Glasbhealaí
- Gairdíní atá oiriúnach don fhiadhúlra
- Páirceanna agus spásanna pobail a bhfuil limistéir neamhbhainte iontu

Agus níos lú ná 2 faoin gcéad de choillearnach dhúchasach fágtha in Éirinn, is deiseanna tarrthála rithábachtacha iad fálta sceach chun go mairfidh speicis a d'fhorbair i dtírdhreach coillteach. Cuireann siad tearmann, bia, láithreáin neadaithe agus fara ar fáil d'fheithidí, éin, broic, gráinneoga agus ialtóga. Ceadáíonn fálta sceach gluaiseacht agus cosaint shábháilte ar chreachadóirí, go háirithe le haghaidh ialtóg agus mamaigh bheaga.

Soláthraíonn crainn lánfhásta le cuasanna farai le haghaidh ialtóg, neadacha le haghaidh scréachóg reilige agus gnáthóg le haghaidh feithidí. De réir mar a imíonn suíomhanna nádúrtha, tá go leor speiceas tar éis dul

in oiriúint do bheith ina gcónaí taobh linn i bhfoirgnimh. Braitheann gabhláin ghaoithe, scréachóga reilige agus ialtóga anois ar fhoirgnimh ina n-úsáidean siad simléir, scáintí agus spásanna dín mar roghanna malartacha ar fharai nádúrtha. Is toradh ar chailleanas nó athshlánú seanstruchtúr cloiche é meath fiadhúlra, agus is minic nach mbíonn roghanna malartacha oiriúnacha ag foirgnimh nua-aimseartha.

Is féidir linn spás a dhéanamh don dúlra trí ghnéithe atá neamhdhíobhálach don fhiadhúlra amhail brící ialtóige agus boscaí gabhláin ghaoithe a chomhtháthú inár dtimpeallacht thógtha. Is sprioc den Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta í an chéim phraiticiúil sin, a bhfuil sé d'aidhm aici freisin líonraí glasa agus gorma Shligigh a mhapáil agus a neartú. Trí ghnáthóga a nascadh ar fud tírdhreacha tuaithe agus uirbeacha araon, is féidir linn tacú leis an mbithéagsúlacht, seasmhacht éiceolaíoch a athshlánú, agus a chinntiú go leanfaidh an fiadhúlra de bheith faoi bhláth in éineacht linn.

Feasacht agus oideachas maidir leis an mbithéagsúlacht

Taifeadadh Bithéagsúlachta agus Eolaíocht na Saoránach

Is éard is Eolaíocht Saoránach ann bailiú sonraí fiadhúlra ag baill den phobal. Tá tairbhí iomadúla ag baint leis, mar shampla, monatóireacht fhadtéarmach ar threochtaí speiceas a chumasú chun bonn eolais a chur faoin gcinnteoireacht, agusfeasacht á múscailt agus eolas agus tuiscint ar fhiadhúlra á méadú san am céanna, agus rannchuidiú le tacair sonraí dhomhanda. Is minic a dhíríonn an taighde sin ar mhonatóireacht a dhéanamh ar an mbithéagsúlacht, ar speicis ionracha agus ar an aeráid.

”

Ní chosnóidh aon duine na rudaí nach bhfuil cúram orthu fúthu, agus ní bheidh cúram ar aon duine faoi na rudaí nach bhfaca siad riamh.

An Ridire David Attenborough

An tIonad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta (NBDC)

Is é ról an NBDC tacú le tionscnaimh náisiúnta chun an bithéagsúlacht a choinneáil agus a fheabhsú trí shonraí maidir le caomhnú na bithéagsúlachta a bhailiú, a chomhthiomsú, a bhainistiú agus a bhailíochtú. Déanann an tIonad monatóireacht ar athruithe ar speicis agus ar ghnáthóga ar fud timpeallachtaí talún, fionnuisce agus muirí, aibhneacha agus bogaigh, agus speicis choimhthíocha ionracha. Tacaíonn an fhaisnéis sin le tosaíochtaí náisiúnta agus áitiúla agus le tionscadail chaomhnaithe agus cuireann sé bonn eolais fúthu.

Is é an tIonad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta nód na hÉireann don tSaoráid Faisnéise Bithéagsúlachta Domhanda, ar líonra idirnáisiúnta é arna mhaoiniú ag rialtais an domhain arb é is aidhm dó rochtain oscailte ar shonraí bithéagsúlachta a chur ar fáil. Déanann an NBDC comhordú ar scéimeanna monatóireachta agus tacaíonn sé leo, lena n-áirítear scéimeanna le haghaidh féileacán, bumbóg, snáthaidí móra, beacha fiáine, bóiní Dé, línte cladaigh, plandaí neamhchoitianta, gráinneoga, easóga Éireannacha, dobharchúnna agus sionnaigh uirbeacha.

Feasacht agus Oiliúint Bhithéagsúlachta

Príomhchuspóir den Phlean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht is ea feasacht agus meas ar an mbithéagsúlacht a ardú, agus éagsúlacht an domhain nádúrtha a cheiliúradh trí oiliúint agus imeachtaí. Eagrófar imeachtaí i rith na bliana don phobal i gcoitinne agus do ghrúpaí leasmhara, chun comhroinnt faisnéise agus dea-chleachtais maidir le caomhnú na bithéagsúlachta i gContae Shligigh a chur chun cinn. Eagraítear go leor imeachtaí trí chomhar agus comhpháirtíochtaí luachmhara le heagraíochtaí agus le ENRanna laistigh den chontae. Is minic a dhíríonn imeachtaí go sonrach ar sheachtainí a bhfuil téama ag baint leo amhail an tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta, a reáchtáiltear go bliantúil i mí na Bealtaine, agus an tSeachtain Oidhreacht Náisiúnta, a reáchtáiltear go bliantúil i mí Lúnasa.

Feachtas bithshlándála Seiceáil, Glan, Triomaigh á Chur Chun Cinn le Club Rámhaíochta Shligigh agus le NBDC

Biodiversity Bioblitz at Mullaghmore

An tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta

Is ceiliúradh deich lá í an tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta in Éirinn a bhíonn ar siúl gach bliain i gcomhthráth leis an Lá Idirnáisiúnta um Bithéagsúlacht an 22 Bealtaine. Díríonn sí ar dhaoine a nascadh leis an dúlra agus béim a leagan ar thábhacht na bithéagsúlachta. Is é Lónra Comhshaoil na hÉireann (IEN) a eagraíonn an tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta go náisiúnta agus tá sí maoinithe ag an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra. Ar leibhéal an chontae, tacaíonn an Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta le himeachtaí agus gníomhaíochtaí éagsúla ag raon gnáthóg ar fud an chontae lena n-áirítear siúlóidí agus cainteanna dúlra, siúlóidí ialtóg, imeachtaí spéire dorcha, fiadhúlra uisceach a shainaithint agus blitzchomórtais bhithéagsúlachta chun flóra agus fána a thaifeadadh.

An tSeachtain Oidhreachta Náisiúnta

Is ceiliúradh bliantúil ar fud na tíre í an tSeachtain Oidhreachta Náisiúnta a bhíonn ar siúl ar feadh naoi lá ón tríú deireadh seachtaine i mí Lúnasa. Tá sé á eagrú ag an gComhairle Oidhreachta chun meas a chothú ar oidhreacht thógtha, nádúrtha agus chultúrtha na hÉireann trí imeachtaí agus gníomhaíochtaí éagsúla faoi stiúir an phobail. I gContae Shligigh, tacaíonn an Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta le comhordú agus éascú imeachtaí fiadhúlra ar fud an chontae. Is é is aidhm don tseachtain nasc níos doimhne le hoidhreacht na hÉireann a chothú agus a caomhnú a spreagadh do na glúnta atá le teacht.

Imeacht Sheachtain Oidhreachta LAWPRO ar an Duibh

Seoladh na Seachtaine Bithéagsúlachta: Ceiliúr éan le Seán Ronayne

Caibidil 4

Fís, Cuspóirí agus Gníomhaíochtaí

Fís

Samhlaímid Contae Shligigh ina gcuirimid spás ar fáil don dúlra chun maireachtáil agus bláthú taobh linn. Áit a ndéanaimid an domhan nádúrtha a thabhairt isteach i ngach gné dár dtírdhreacha, dár bpobail agus dár saol laethúil agus gníomhú le chéile chun áiteanna fiáine seasmhacha a chruthú chun ár bhfolláine a fheabhsú, oiriúnú don athrú aeráide, agus ár n-oidhreacht nádúrtha chosaint don todhchaí.

Tá na gníomhartha laistigh den Phlean roinnte sna téamaí seo a leanas:

Téama 1

Eolas

Cuspóir 1:

An bonn eolais a neartú trí bhearnaí eolais a shainaithint agus a líonadh trí shuirbhé agus monatóireacht a dhéanamh.

Chun gníomhaíocht chuí agus spriocdhírthe a chinntiú, teastaíonn eolas cruinn iontaofa uainn ar dháileadh speiceas agus gnáthóg, chomh maith le cáilíocht agus cainníocht. Tar éis an tsaoil, déantar an méid a thomhaistear a bhainistiú. Cuireann sé sin ar ár gcumas tús áite a thabhairt dóibh siúd a bhfuil tábhacht náisiúnta, réigiúnach agus áitiúil ag baint leo chun gníomhaíochtaí éifeachtacha a chinntiú agus chun spriocanna gearrthéarmacha, meántéarmacha agus fadtéarmacha a leagan síos chun tuilleadh meatha a chosc agus chun tacú leis an athshlánú.

Chun sonraí a bhailiú agus a bhainistiú, ní mór tógáil ar an dlúthchomhar agus ar na comhpháirtíochtaí atá ann cheana leis an Ionad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta, Oifigeach GIS Chomhairle Contae Shligigh, eagraíochtaí fiadhúlra agus daoine aonair atá lonnaithe i Sligeach agus an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra.

Príomhchuspóirí:

- 1.1 Faisnéis a bhailiú maidir le speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh caomhnaithe de i gContae Shligigh.
- 1.2 Speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh an chaomhnaithe de a mhapáil chun tacú le Comhairle Contae Shligigh cinntí a dhéanamh.
- 1.3 Líonra éiceolaíoch láithreán a fhorbairt ar fud an chontae chun conairí fiadhúlra a chosaint.

Téama 1: EOLAS

Cuspóir 1: An bonn eolais a neartú trí bhearnaí eolais a shainaithint agus a líonadh trí shuirbhé agus monatóireacht a dhéanamh

Gníomhaíocht

Cuspóir 1.1 Faisnéis a bhailiú maidir le speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh caomhnaithe de i gContae Shligigh

K.1	Sonraí suirbhé atá ann cheana a athbhreithniú agus a chomhtháthú. Staidéir agus suirbhéanna nua ón gCoimisiún chun an bhearna eolais maidir le príomhspeicis, príomhghnáthóga agus príomhlimistéir faoi chosaint a líonadh.
K.2	A chinntiú go roinntear sonraí ábhartha suirbhé bithéagsúlachta leis an Ionad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta agus leis an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra.
K.3	Féachaint ar bhealaí chun sonraí éiceolaíocha ó shuirbhéanna stairiúla, agus doiciméid ábhartha eile, a thabhairt isteach chun bunachar sonraí bithéagsúlachta comhdhlúite a chruthú chun tacú le SCC cinntí a dhéanamh.
K.4	Oiliúint maidir leis an mbithéagsúlacht agus rannpháirtíocht i dtionscnaimh eolaíochta saoránach a chur chun feidhme agus tacú leo chun an bonn fianaise a mhéadú agus chun rannchuidiú leis an mbithéagsúlacht a chosaint.

Cuspóir 1.2 Speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh an chaomhnaithe de a mhapáil chun tacú le Comhairle Contae Shligigh cinntí a dhéanamh

K.5	Príomh-mholtaí an tsuirbhé a leabú i bpleanáil, i ndearadh agus i soláthar tionscadal agus feidhmeanna oibríochtúla ábhartha SCC.
K.6	Limistéir Bhithéagsúlachta an Chontae a shainaithint agus a mhapáil de réir threoirlínte na Comhairle Oidhreacht, chun tacú le beartais agus cuspóirí an Phlean Forbartha Contae atá ann cheana agus a bheidh ann amach anseo. ¹²

Cuspóir 1.3 Líonra éiceolaíoch láithreán a fhorbairt ar fud an chontae chun conairí fiadhúlra a chosaint

K.7	Léarscáil líonra éiceolaíoch ar fud an chontae a fhorbairt chun conairí fiadhúlra a shainaithint agus a chosaint.
K.8	Deiseanna a lorg chun nascacht a fheabhsú don fhiadhúlra ar fud an líonra éiceolaíoch trí chomhpháirtíochtaí, pleanáil úsáide talún agus rannpháirtíocht an phobail.
K.9	An suirbhé reatha ar fhálta sceach an chontae a thabhairt cothrom le dáta d'fhonn treoirlínte bainistíochta fálta sceach a fhorbairt don chontae.

12 Beidh Láithreáin Limistéir Bhithéagsúlachta Chontae ann taobh le Láithreáin Bhithéagsúlachta Chontae, agus iad ainmnithe laistigh de Phlean Forbartha Chontae Shligigh

Téama 2

Gníomhú

Cuspóir 2:

Bithéagsúlacht a chaomhnú agus a athshlánú agus tacú le seirbhísí éiceachórais trí ghníomhaíochtaí díreacha faoi stiúir Chomhairle Contae Shligigh.

Díreoidh na hiarrachtaí seo ar thionscadail agus ar chleachtais atá laistigh de thalamh atá faoi úinéireacht agus faoi bhainistíocht Chomhairle Contae Shligigh chun tacú le hathshlánú gnáthóg, speicis dhúchasacha a chosaint agus cleachtais inbhuanaithe bainistíochta talún a fhorbairt.

Priomhchuspóirí:

- 2.1 Gnáthóga dumhcha atá i mbaoil a chosaint agus a fheabhsú.
- 2.2 Speicis agus gnáthóga cosanta agus tosaíochta a chaomhnú.
- 2.3 Leanúint de bhearta caomhnaithe a chur chun feidhme agus dea-chleachtas a léiriú maidir le tailte atá faoi úinéireacht na Comhairle.
- 2.4 Tionscnaimh atá fabhrach do phailneoirí a shainaithint agus a chur chun feidhme.
- 2.5 Plean Gníomhaíochta um Speicis Choimhthíocha Ionracha (IAS) a chur ar fáil chun príomh-IASanna i gContae Shligigh a bhainistiú agus a rialú.

Téama 2: GNÍOMHÚ

Cuspóir 2: Bithéagsúlacht a chaomhnú agus a athshlánú agus tacú le seirbhísí éiceachórais trí ghníomhaíochtaí díreacha faoi stiúir Chomhairle Contae Shligigh

Gníomhaíocht

Cuspóir 2.1 Gnáthóga dumhcha atá i mbaol a chosaint agus a fheabhsú

A.10 Plean bainistíochta a fhorbairt agus a chur chun feidhme le haghaidh dumhcha Chill Easpaig Bhróin, chun tacú le Cuspóirí Caomhnaithe an Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta atá faoi úinéireacht SCC.13

A.11 Dea-chleachtas a chur in iúl agus seasmhacht chósta a chur chun cinn chun cothromaíocht á aimsiú idir an turasóireacht inbhuanaithe, an t-oiriúnú don athrú aeráide agus cosaint gnáthóg dumhcha.

Cuspóir 2.2 Speicis agus gnáthóga cosanta agus tosaíochta a chaomhnú

A.12 Treoirínte bainistíochta dea-chleachtais a fhorbairt do phríomhghnáthóga agus do phríomhspeicis lena n-úsáid ag páirtithe leasmhara ábhartha.

A.13 Plean Bainistíochta Caomhnaithe Dhiméin Chliabhraigh (laistigh de SAC Loch Gile) a chur chun feidhme chun tacú le cuspóirí caomhnaithe an láithreáin.¹³

Cuspóir 2.3 Leanúint de bhearta caomhnaithe a chur chun feidhme agus dea-chleachtas a léiriú maidir le tailte atá faoi úinéireacht na Comhairle

A.14 Iniúchadh éiceolaíoch a dhéanamh ar thailte atá faoi úinéireacht SCC chun deiseanna feabhsúcháin a shainaithint.

A.15 Tionscadail phíolótacha a chur chun feidhme lena dtugtar isteach dea-chleachtas maidir le réitigh dhúlra bhuanaithe, cruthú gnáthóg, plandú crann, gnáthóga atá oiriúnach do phailneoirí agus bainistiú fála scean.

A.16 Deiseanna a shainaithint agus gnáthóga oiriúnacha a thabhairt isteach le haghaidh ialtóg, gabhlán gaoithe agus éan creiche laistigh d'fhoirgnimh agus de struchtúir.

A.17 Úsáid crann dúchasach, fála scean agus plandaí a chur chun cinn laistigh de phobail agus d'eagraíochtaí SCC.

A.18 Oiliúint a chur ar fáil do SCC chun tacú le húsáid laghdaithe lotnaidicídí ceimiceacha faoi 50 faoin gcéad faoi 2030.

Cuspóir 2.4 Tionscnaimh atá fabhrach do phailneoirí a shainaithint agus a chur chun feidhme

A.19 Limistéir a bhfuil luach ag baint leo do phailneoirí a mhapáil, agus tús áite á thabhairt do thalamh atá faoi úinéireacht na Comhairle.

A.20 Gníomhaíochtaí a chur chun feidhme chun tacú le pailneoirí mar a leagtar amach le comhaontú Chomhpháirtithe Comhairle an Phlean Uile-Éireann um Pailneoirí.

A.21 Pobail agus eagraíochtaí a uas-ciliú maidir le gníomhaíochtaí le haghaidh pailneoirí a chur chun feidhme trí fheasacht, oiliúint agus rannpháirtíocht san eolaíocht saoránach.

Cuspóir 2.5 Plean Gníomhaíochta um Speicis Choimhthíocha Ionracha (IAS) a chur ar fáil chun príomh-IASanna i gContae Shligigh a bhainistiú agus a rialú.

A.22 Plean IAS a chur ar fáil don chontae lena ngabhann prótacail mhonatóireachta, oiliúint, ardú feasachta agus forbairt dea-chleachtais maidir le bithshlándáil, rialú agus baint.

A.23 Plean Gníomhaíochta Chonair IAS a fhorbairt le haghaidh SAC na hUinsinne agus a craobh-aibhneacha.¹³

¹³ Déanfar scagadh Measúnachta Cuí ar gach plean agus tionscadal atá suite laistigh de láithreáin Natura 2000 nó cóngarach dóibh chun meastóireacht a dhéanamh ar thionchair a d'fhéadfadh a bheith ar shláine láithreáin.

Téama 3

Cur chun cinn

Cuspóir 3:

Feasacht agus meas ar an mbithéagsúlacht a mhéadú trí oiliúint agus oideachas.

Díreoidh na hiarrachtaí sin ar thuiscint níos doimhne a chothú ar thábhacht na bithéagsúlachta, ar a ról in éiceachórais shláintiúla, agus ar na céimeanna is féidir le gníomhaireachtaí, pobail áitiúla agus daoine aonair a ghlacadh chun fiadhúlra agus gnáthóga áitiúla a chosaint agus a fheabhsú. Éascófar rannpháirtíocht i gcomhar le comhpháirtithe lena n-áirítear PPN Shligigh.

Priomhchuspóirí:

- 3.1 Rannpháirtíocht agus feasacht an phobail ar an mbithéagsúlacht a mhéadú.
- 3.2 Tacú le hoideachas agus taighde bithéagsúlachta i scoileanna, in ollscoileanna agus trí chlár phobail.

Téama 3: CUR CHUN CINN

Cuspóir 3: Feasacht agus meas ar an mbithéagsúlacht a mhéadú trí oiliúint agus oideachas

Gníomhaíocht

Cuspóir 3.1 Rannpháirtíocht agus feasacht an phobail ar an mbithéagsúlacht a mhéadú

P.24	Rannpháirtíocht agus feasacht an phobail ar an mbithéagsúlacht a mhéadú tríd an tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta agus an tSeachtain Oidhreacht Náisiúnta agus trí laethanta ábhartha comhshaoil domhanda agus náisiúnta.
P.25	Imeachtaí, feachtais agus gníomhaíochtaí bithéagsúlachta a chur chun cinn trí shuíomh gréasáin SCC, na bealaí meán sóisialta, feachtais nuachtáin agus raidió.
P.26	Tacú le tionscnaimh oideachais agus feasacht a mhúscailt trí chomhoibriú le hinstiúidí oideachais, le ENRanna agus le Gníomhaireachtaí Stáit.
P.27	Club Bithéagsúlachta Shligigh a bhunú chun rannpháirtíocht, gníomhaíocht, cuimsitheacht agus saineolas comhroinnte na bithéagsúlachta a chur chun cinn.

Cuspóir 3.2 Tacú le hoideachas agus taighde bithéagsúlachta i scoileanna, in ollscoileanna agus trí chlár phobail

P.28	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le soláthraithe oideachais chun saineolas laistigh den chontae a mhéadú trí chlár 'oiliúint don oiliúnóir'.
P.29	Obair Leabharlanna Shligigh a chur chun cinn agus comhoibriú chun tionscadail oiliúna, oideachais agus feasachta bithéagsúlachta a fhorbairt.

Téama 4

Cleachtadh

Cuspóir 4:

An bithéagsúlacht a phríomhshruthú sa chinnteoireacht trí dhea-chleachtas agus beartas laistigh de Chomhairle Contae Shligigh.

Féachann Comhairle Contae Shligigh le deiseanna a shainaithint agus a thapú chun ceisteanna bithéagsúlachta a chomhtháthú agus a phríomhshruthú i ngach réimse agus feidhm seirbhíse ábhartha. Féachann an Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta lefeasacht a ardú i measc na gcomhaltaí tofa, na bainistíochta sinsearaí agus na foirne chun tiomantas a thabhairt do thionscnaimh bithéagsúlachta sa chontae agus dea-chleachtas á leanúint agus á léiriú.

Chomh maith le cailliúint dhíreach speiceas agus gnáthóg, d'fhéadfadh an fhorbairt tionchar diúltach a imirt ar an mbithéagsúlacht trí ghnáthóga agus conairí fiadhúlra a ilroinnt, pobail a leithlisiú, agus gnáthóga atá ann cheana a dhíghrádú trí thruailliú solais agus trí shuaitheadh atá ag dul i méid. Féachtar le Téama 4 le dea-chleachtas a leabú laistigh den phróiseas pleanála agus forbartha chun bithéagsúlacht a chosaint agus oibriú i dtreo glanbhreisiú bithéagsúlachta a bhaint amach.

Príomhchuspóirí:

- 4.1 Cuidiú le cuspóirí bithéagsúlachta a bhaint amach laistigh de Chomhairle Contae Shligigh agus pleananna agus beartais náisiúnta a chur chun feidhme.
- 4.2 Dea-chleachtais bithéagsúlachta a chomhtháthú sa phleanáil agus san fhorbairt.
- 4.3 Dea-chleachtais bhainistíochta bithéagsúlachta a leabú i ngach rannóg i gComhairle Contae Shligigh.
- 4.4 Gníomhaíochtaí áineasa a chur chun cinn a chosnaíonn agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht i gContae Shligigh.

Téama 4: CLEACHTADH	
Cuspóir 4: An bithéagsúlacht a phríomhshruthú sa chinnteoireacht trí dhea-chleachtas agus beartas laistigh de Chomhairle Contae Shligigh	
Gníomhaíocht	
Cuspóir 4.1 Cuidiú le cuspóirí bithéagsúlachta a bhaint amach laistigh de SCC agus pleananna agus beartais náisiúnta a chur chun feidhme	
Pr.30	Breithniú luath ar an mbithéagsúlacht a leabú laistigh d'oibríochtaí SCC.
Pr.31	Tacú le cur chun feidhme na gcuspóirí agus na mbeartas a bhaineann leis an mbithéagsúlacht atá san áireamh sa Phlean Forbartha Contae, sna Pleananna Ceantair Áitiúil, i Straitéis Oidhreacht Chontae Shligigh, sa Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide agus sa Chreat Náisiúnta Pleanála trí oiliúint agus uas-sciliú i réimsí ábhartha.
Pr.32	Tacú le straitéisí agus pleananna náisiúnta agus réigiúnacha a chur chun feidhme, e.g. an 4ú PGNB, an Treoir maidir le Gnáthóga, an Chreat-Treoir Uisce; an Plean um an Dúlra a Athshlánú atá ar na bacáin; Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe agus beartais agus reachtaíocht ábhartha.
Cuspóir 4.2 Dea-chleachtais bithéagsúlachta a chomhtháthú sa phleanáil agus san fhorbairt	
Pr.33	Tacú le bearta dea-chleachtais a chomhtháthú laistigh den phróiseas pleanála trí threoirlínte, oiliúint, bainistíocht agus mapáil sonraí.
Pr.34	Úsáid réiteach dúlrbhunaithe a chur chun cinn le haghaidh forbairtí nua agus tionscadail eile.
Cuspóir 4.3 Dea-chleachtais bhainistíochta bithéagsúlachta a leabú i ngach rannóg in SCC	
Pr.35	Dea-chleachtas don bithéagsúlacht a thabhairt isteach ar fud na rannóg uile, treoraíocht atá ann cheana a thabhairt isteach agus modheolaíochtaí agus oiliúint nua a fhorbairt i gcás inar gá.
Pr.36	Tacú le measúnú bithéagsúlachta ag na céimeanna is luaithe trí mhapáil bithéagsúlachta agus seicliostaí a fhorbairt le haghaidh pleananna agus tionscadal.
Cuspóir 4.4 Gníomhaíochtaí áineasa a chur chun cinn a chosnaíonn agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht i gContae Shligigh	
Pr.37	Treoir dea-chleachtais a fhorbairt agus a chur chun feidhme nuair is féidir maidir le gníomhaíochtaí áineasa a chosnaíonn agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht i gContae Shligigh agus béim á leagan ar ghnáthóga íogaire lena n-áirítear dummhcha.
Pr.38	Tacú le tionscnaimh chun measúnú agus monatóireacht a dhéanamh ar thionchair éiceolaíocha an áineasa agus chun feasacht a mhúscailt ina leith, ag díriú ar speicis choimhthíocha ionracha (IAS), ar réitigh dhúlrbhunaithe agus ar chleachtais atá oiriúnach don spéir dhorcha.

Téama 5

Comhpháirtíochtaí

Cuspóir 5:

An bhithéagsúlacht a chosaint agus a athshlánú trí chomhpháirtíochtaí le Gníomhaireachtaí Stáit, eagraíochtaí agus grúpaí pobail.

Leanfaidh Comhairle Contae Shligigh de líonra comhpháirtíochtaí láidre a thógáil le Gníomhaireachtaí Stáit, institiúidí oideachais, eagraíochtaí comhshaoil agus grúpaí pobail áitiúla. Trí iarrachtaí comhoibríocha, cuirfimid straitéisí caomhnaithe chun feidhme ar fud earnálacha agus gnáthóg agus cuirfimid cleachtais inbhuanaithe chun cinn a rachaidh chun tairbhe d'éiceachórais áitiúla agus don fhiadhúlra áitiúil.

Príomhchuspóirí:

- 5.1 Comhar agus comhroinnt eolais a fheabhsú ar leibhéal an chontae.
- 5.2 Aibhneacha agus gnáthóga srutha a athshlánú agus a fheabhsú chun tacú leis an mbithéagsúlacht agus le gluaiseacht éisc.
- 5.3 Tacú le cleachtais feirmeoireachta ar thalamh talmhaíochta atá neamhdhíobhálach don bhithéagsúlacht.
- 5.4 Tacú le cláir bhithéagsúlachta a sholáthar i gcomhpháirtíocht leis an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra agus ENRanna.
- 5.5 Tacú le caomhnú faoi stiúir an phobail

Téama 5: COMHPHÁIRTÍOCHTAÍ	
Cuspóir 5: An bhithéagsúlacht a chosaint agus a athshlánú trí chomhpháirtíochtaí le Gníomhaireachtaí Stáit, eagraíochtaí agus grúpaí pobail	
Gníomhaíocht	
Cuspóir 5.1 Comhar agus comhroinnt eolais a fheabhsú ar leibhéal an chontae	
Par.39	Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht a éascú chun scaipeadh, comhar agus forbairt an dea-chleachtais a chumasú.
Par.40	Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030 a chur chun feidhme agus a athbhreithniú le tacaíocht ón Meitheal um Bithéagsúlacht.
Cuspóir 5.2 Aibhneacha agus gnáthóga srutha a athshlánú agus a fheabhsú chun tacú leis an mbithéagsúlacht agus le gluaiseacht éisc	
Par.41	Deiseanna a shainaithint chun geomoirfeolaíocht nádúrtha aibhneacha agus sruthanna a athshlánú. Tacú le hobair Chlár Náisiúnta Bacainní IFI agus tionscadail forbartha gnáthóige áitiúla.
Par.42	Tacú le hobair SCC atá ag teacht leis an gCreat-Treoir Uisce trí thacú le tionscnaimh chun dobharlaigh a bhfuil ardstádas acu (Ponc Gorm) agus dea-stádas a chosaint.
Cuspóir 5.3 Tacú le cleachtais feirmeoireachta ar thalamh talmhaíochta atá neamhdhíobhálach don bhithéagsúlacht	
Par.43	Tacú le comhpháirtithe chun bainistiú caomhnaithe a chur ar fáil do thalamh talmhaíochta, do choimíneachtaí agus do limistéir a bhfuil ardluach ó thaobh an dúlra orthu trí thionscadail.
Par.44	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt chun tacú le cleachtais atá neamhdhíobhálach don bhithéagsúlacht agus le haistriú eolais idir úinéirí talún, eagraíochtaí agus cláir chaomhantais (e.g. bainistiú fála scean; criosanna bruachánacha, boscaí neadaireachta agus faraí ialtóga).
Cuspóir 5.4 Tacú le cláir bhithéagsúlachta a sholáthar i gcomhpháirtíocht leis an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra agus ENRanna	
Par.45	Tacú le cur chun feidhme gníomhaíochtaí ó chlár NPWS agus DAFM a bhaineann le Contae Shligigh, e.g. LIFE an Traonaigh, EIP an Chrotaigh, EIP Uiscí Pórúcháin, Beatha ar Mhachaire, Tailte Uisce, Dúlra an Atlantaigh Fhiáin, scéimeanna Plean Feirme NPWS.
Par.46	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le Gníomhaireachtaí Stáit, úinéirí talún agus eagraíochtaí chun tacú le gníomhartha pobail maidir le bainistiú agus athshlánú tailte portaigh.
Cuspóir 5.5 Tacú le caomhnú faoi stiúir an phobail	
Par.47	Tacú le grúpaí pobail chun Pleananna Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Áitiúil (PGBAanna) a fhorbairt trí oiliúint a chur ar fáil, agus trí bhéim a leagan ar dheiseanna maoinithe.
Par.48	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le ENRanna, pobail chreidimh, clubanna, eagraíochtaí agus grúpaí pobail chun tacú le tionscadail bhithéagsúlachta faoi stiúir an phobail.
Par.49	Comhpháirtíochtaí a bhunú agus a chur chun cinn chun tionscnaimh chaomhnaithe bithéagsúlachta a chomhtháthú ar fud earnálacha, e.g. Fondúireacht Phobail Éireann (CFI), Hare's Corner, Deoise Shligigh, FSS, clubanna glasa CLG.
Par.50	Oiliúint a chur ar fáil do ghrúpaí pobail agus deonacha chun tacú le húsáid lotnaidicídí ceimiceacha a laghdú faoi 50 faoin gcéad faoi 2030.
Cuspóir 5.6 Cosaint agus caomhnú éiceachóras mhuirí agus cósta a chur chun cinn	
Par.51	Tacú le gnáthóga agus éiceachórais mhuirí a chaomhnú i gcomhréir le pleananna agus beartais náisiúnta.
Par.52	Obair Gníomhaireachtaí agus Eagraíochtaí Stáit a chur chun cinn; Feasacht a mhúscailt maidir le feachtais, beartais agus pleananna náisiúnta.

Cur chun feidhme agus monatóireacht

Déanfaidh Meitheal Bithéagsúlachta Shligigh cur chun feidhme an Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta a chomhordú agus a mhaoirsiú le tacaíocht ó Oifigeach Bithéagsúlachta Shligigh. Déanfaidh Comhairle Contae Shligigh an Plean a mhaoiniú i gcomhpháirtíocht leis an gComhairle Oidhreacht agus leis an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht.

Tá Ciste Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Údaráis Áitiúil na Comhairle Oidhreacht deartha chun tacú le forbairt agus cur chun feidhme an Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta.

Tá an Ciste Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Áitiúil á riar ag an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra sa Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht. Cuireann sé maoiniú ar fáil chun tacú le soláthar an Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht amhail rialú speiceas ionrach, athshlánú gnáthóg, suirbhéanna speiceas agus gnáthóg agus feachtas agus oiliúint maidir leis an mbithéagsúlacht.

Déanfar iarrachtaí chun maoiniú a shainnighint agus a fháil trí scéimeanna deontais ábhartha eile de réir mar a bheidh siad ar fáil.

Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht

Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht

Bunaíodh Meitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht i mí na Bealtaine 2024. Is comhpháirtíocht é an grúpa comhairleach neamhrechtach seo idir an rialtas áitiúil, gníomhaireachtaí stáit, eagraíochtaí feirmeoireachta, gníomhaireachtaí oideachais agus oiliúna agus eagraíochtaí bithéagsúlachta chun tacú le Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Shligigh 2025-2030 a fhorbairt agus a chur chun feidhme.

Tábla 5: Liosta na n-eagraíochtaí a bhfuil ionadaíocht acu ar Mheitheal Chontae Shligigh um Bithéagsúlacht:

Eagraíocht
Ollscoil Teicneolaíochta an Atlantaigh
Cairde Éanlaith Éireann (Ionadaí ar an bhFóram Oidhreachta)
Coillte
Comhalta tofa, Comhairle Contae Shligigh
Iascach Intíre Éireann
Feirmeoirí Aontaithe na hÉireann
Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil (LAWPRO)
An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
Ionadaí PPN – Saineolaí ar an Oidhreacht Nádúrtha
Comhairle Contae Shligigh – Oifigeach Bithéagsúlachta
Comhairle Contae Shligigh – Foireann Aeráide
Comhairle Contae Shligigh – An Rannóg Pleanála
Comhairle Contae Shligigh – Oifig Shinsearach na hOidhreachta
Comhairle Contae Shligigh – An Rannóg Páirceanna
Teagasc (Ionadaí ar an bhFóram Oidhreachta)

Tá obair chomhpháirtíochta rithábhachtach chun a chinntiú go gcuirfear gníomhaíochtaí an Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta chun feidhme go rathúil. Ina theannta sin, is cuid rithábhachtach de phróiseas na bithéagsúlachta é monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn agus rath a thomhas agus bainfear amach iad trí tháscairí agus spriocanna araon a thomhas (féach Aguisín a seacht le haghaidh tábla iomlán). Molann PGB Shligigh gníomhartha ar feadh thréimhse tosaigh cúig bliana, a ndéanfar athbhreithniú orthu ag deireadh na tréimhse seo i gcomhairle leis na comhpháirtithe go léir. Leanann na spriocanna a leagtar síos don Phlean modheolaíocht SMART (sonrach, intomhaiste, indéanta, ábhartha agus faoi cheangal ama). Féadfar spriocanna breise a fhorbairt de réir mar a dhéanfar dul chun cinn maidir leis an gcur chun feidhme. Ceanglaítear ar Údaráis Áitiúla tuarascáil bhliantúil a thabhairt ar an dul chun cinn a dhéantar maidir le gníomhaíochtaí laistigh den 4ú PGNB a mheastar a bheith ábhartha dá gcuid oibre (Aguisín 3).

Déanfar monatóireacht ar dhul chun cinn an Phlean trí chóras tuairiscithe ráithiúil, lena n-éascófar pleanáil straitéiseach agus buiséadú, agus meastóireacht thráthúil ar ghníomhaíochtaí agus ar thorthaí.

Siúlóid na Seachtaine Oidhreachta feadh na Duibhe le LAWPRO

Ceardlann ar Bhithéagsúlacht agus Chaighdeán an Uisce i gcomhar le Cumann Iascaireachta Bhaile Easa Dara

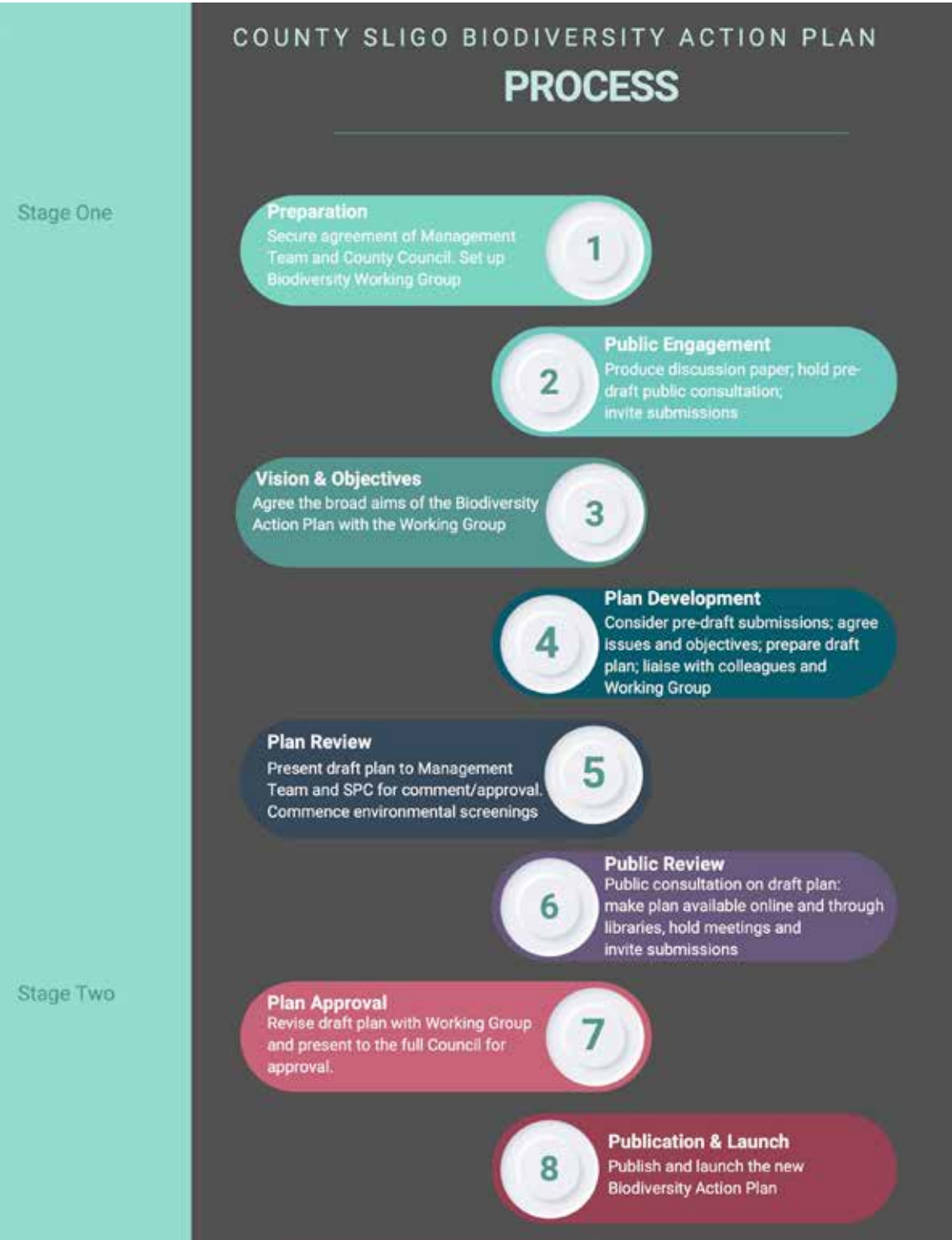
Aguisíní

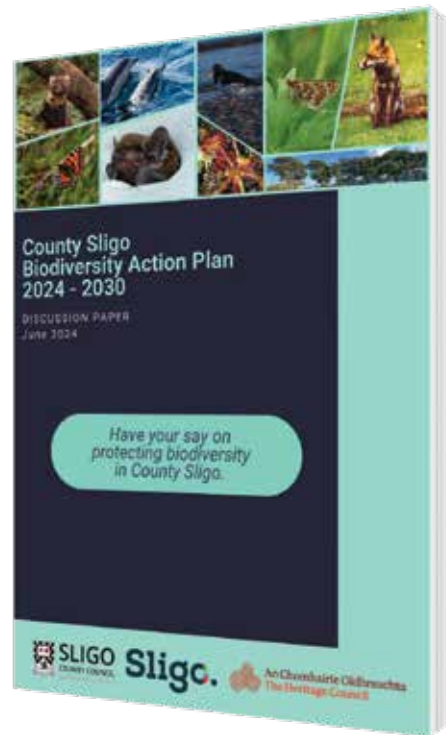
Aguisín a hAon:
Próiseas Comhairliúcháin Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Shligigh 2025-2030

Ullmhaíodh Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh agus Treoirlínte Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Údaráis Áitiúil na Comhairle Oidhreachta 2023 á leanúint.

Tábla 6: Príomhchéimeanna i ndréachtú an phróisis PGB

e linn na tréimhse réamhdhréachta agus dréachtchomhairleoireachta poiblí, reáchtáladh imeachtaí poiblí i leabharlanna Shligigh agus ar líne, áit ar iarradh ar an bpobal i gcoitinne a dtuairimí a thabhairt ar na dúshláin atá roimh an mbithéagsúlacht sa chontae agus aird a tharraingt ar na príomhthosaíochtaí. Ullmhaíodh plépháipéar chun na bagairtí ar bhithéagsúlacht i gContae Shligigh a leagan amach.

Plépháipéar le haghaidh comhairliúcháin poiblí réamhdhréachta

Comhairliúchán poiblí i Leabharlann Bhaile an Mhóta

Comhairliúchán poiblí i Leabharlann Shligigh

Céim 1: Plean Réamhdhréachta

Ullmhú an phlean
Arna chur faoi bhráid Fhóram Oidhreachta Shligigh (Meán Fómhair 2023)
Curtha faoi bhráid Choiste 3 um Beartais Straitéiseacha (Pleanáil, Forbairt Pobail agus Eacnamaíoch) (Samhain 2023)
Curtha faoi bhráid Chomhairle Contae Shligigh (Samhain 2023)
Athbhreithniú ar Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta 2010-2015 a bhí ann roimhe seo (2023/2024)
Athbhreithniú ar thacair sonraí bithéagsúlachta amhail suirbhéanna ar ghnáthóga agus ar speicis (ó Mheán Fómhair 2024)
Curtha faoi bhráid Fhóram Oidhreachta Shligigh (Aibreán 2024)
Curtha faoi bhráid Choiste 3 um Beartais Straitéiseacha (Pleanáil, Forbairt Pobail agus Eacnamaíoch) (Bealtaine 2024)
Bunaíodh an Mheitheal um an mBithéagsúlacht (Bealtaine 2024)
Plépháipéar ullmhaithe (Bealtaine 2024)
Rannpháirtíocht phoiblí
Curtha faoi bhráid Cheantair Bhardasacha Shligigh: Baile an Mhóta-Tobar an Choire · Ceantar Buirge Shligigh · Sligeach-Droim Chliabh (Bealtaine 2024)
Comhairliúchán poiblí: Reáchtáladh seisiún cur i láthair agus faisnéise ar an láthair ag trí Leabharlann Shligigh.
Tionóladh seisiún amháin ar líne. Iarradh aighneachtaí a dhéanamh ar líne.
Cruinniú leis an Meitheal um an mBithéagsúlacht chun tosaíochtaí a leagan síos (Iúil 2024)
Forbairt an phlean
Aighneachtaí athbhreithnithe; téamaí agus cuspóirí agus gníomhaíochtaí comhaontaithe leis an Meitheal um an mBithéagsúlacht (Meán Fómhair 2024 – Nollaig 2024)
Curtha faoi bhráid Fhóram Oidhreachta Shligigh (Feabhra 2025)
Fís chomhaontaithe leis an Meitheal um an mBithéagsúlacht (Márta 2025)
Curtha faoi bhráid Fhóram Oidhreachta Shligigh agus na Meithle um an mBithéagsúlacht (Bealtaine 2025)
Scagadh MC agus MSC ar na gníomhaíochtaí (Bealtaine 2025)
Athbhreithniú ar an bplan
Curtha faoi bhráid Choiste 4 um Beartais Straitéiseacha (Comhfhorbairt áite) (Meitheamh 2025)
Curtha faoi bhráid na Foirne Bainistíochta agus Chomhairle Contae Shligigh (Iúil 2025)

Céim 2: Dréachtphlean

Athbhreithniú poiblí
Seisiún cur i láthair agus faisnéise ar an láthair a tionóladh ag trí Leabharlann Shligigh.
Reáchtáladh seisiún amháin ar líne. Iarradh aighneachtaí a dhéanamh ar líne.
Aighneachtaí athbhreithnithe agus leasuithe tugtha isteach (Lúnasa 2025)
Ceadú an phlean
Dréachtphlean athbhreithnithe leis an Meitheal um an mBithéagsúlacht (Meán Fómhair 2025)
Curtha faoi bhráid na Meithle um an mBithéagsúlacht agus an Fhórim Oidhreachta (Meán Fómhair 2025)
Curtha faoi bhráid Choiste 4 um Beartais Straitéiseacha (Comhfhorbairt áite) (Meán Fómhair 2025)
Curtha faoi bhráid na Foirne Bainistíochta agus Chomhairle Contae Shligigh (Meán Fómhair–Deireadh Fómhair 2025)
Foilsíú
Foilsíodh agus seoladh Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh (Samhain/Nollaig 2025)

Aguisín a Dó: Gníomhaíochtaí PGNB atá Ábhartha d'Údaráis Áitiúla

Sprioc	Uimhir	Gníomhaíocht
Cuspóir 1: Cur Chuige Uile-Rialtais Uile-Shochaí i leith na Bithéagsúlachta a ghlacadh		
Faoi 2024, an acmhainneacht agus an cumas tras-rannach is gá chun na spriocanna bithéagsúlachta a ndearnadh athbhreithniú orthu a bhaint amach.	1B3	Fiosróidh gach Roinn agus Comhlacht Rialtais ábhartha an saineolas bithéagsúlachta agus na riachtanais oiliúna ar fud an rialtais lena chinntiú go bhfuil an saineolas cuí ar fáil chun an Plean seo a chur chun feidhme.
Faoi dheireadh 2026, beidh Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta i bhfeidhm ag gach Údarás Áitiúil.	1C6	Beidh Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta glactha ag gach Údarás Áitiúil faoi dheireadh 2026 a bheidh faoi réir próisis athbhreithnithe agus leasaithe rialta i gcomhréir leis na caighdeáin treoirlíne ábhartha.
Faoi 2026, rinne Éire rannpháirtíocht an phobail agus na bpáirtithe leasmhara a phríomhshruthú i gcur chun feidhme beartais comhshaoil a bhaineann leis an mbithéagsúlacht agus i gcaomhnú na bithéagsúlachta.	1D12	Déanfaidh DAFM, DHLGH agus páirtithe leasmhara ábhartha eile rannpháirtíocht le páirtithe leasmhara talún, fionnuisce, cósta agus muirí agus leis an bpobal i gcoitinne a thógáil agus a fheabhsú chun tairbhí na bithéagsúlachta agus na seirbhísí éiceachórais, agus úsáid fhreagrach, inbhuanaithe acmhainní, a chur chun cinn.
Cuspóir 2: Freastal ar Riachtanais Phráinneacha Chaomhnaithe agus Athchóirithe		
Faoi 2030, i gcomhréir le Straitéis Bhithéagsúlachta an Aontais Eorpaigh, laghdófar úsáid agus riosca lotnaidicídí faoi 50 faoin gcéad faoi 2030.	2B6	Cuirfidh DAFM, Údaráis Áitiúla agus páirtithe leasmhara ábhartha eile bearta atá ann cheana agus bearta nua chun feidhme chun úsáid lotnaidicídí ceimiceacha a laghdú, i gcomhréir le creat rialála an Aontais maidir le lotnaidicídí.
Faoi 2027, beidh stoc plandaí dúchasacha náisiúnta agus áitiúla éagsúlaithe ar fáil le haghaidh scéimeanna plandaithe crann agus tírdhreacha.	2B12	Spreagfaidh Údaráis Áitiúla, Bonneagar Iompair Éireann (TII), NPWS agus OPW soláthar níos iontaofa agus úsáidfidh siad speicis, cineálacha agus póortha dúchasacha ó fhoinsí dúchasacha cuí ina n-oibreacha tírdhreachaithe, nuair is féidir.

Faoi 2030, i gcomhréir le Straitéis Bhithéagsúlachta an Aontais Eorpaigh, cuirfear stop le meath na bpailneoirí agus cuirfear ina cheart é.	2B13	Déanfaidh NBDC le comhpháirtithe i dTuaisceart Éireann agus gníomhaithe eile atá liostaithe i bPlean Uile-Éireann um Pailneoirí 2021–2025 gníomhaíochtaí cuí atá liostaithe sa Phlean a chur chun feidhme agus tacóidh siad le gníomhaíochtaí caomhnaithe pailneoirí talaimh feirme i ndiaidh 2025.
Faoi 2025, tá réitigh dhúlrbhunaithe ag rannchuidiú le huailmhianta aeráide náisiúnta	2C7	Chun tacú leis an gCuspóir Náisiúnta Aeráide maidir le geilleagar atá seasmhach ó thaobh na haeráide de, saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus neodrach ó thaobh na haeráide de a bhaint amach, déanfaidh DECC, DAFM, DHLGH, Údarás Áitiúla, agus Oifigí Réigiúnacha um Ghníomhú ar son na hAeráide réitigh dhúlrbhunaithe talún a chur chun cinn i gcláir náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla thuaithe agus uirbeacha.
Faoi 2027, déanfar bearta cosanta agus athchóirithe a shonraítear i dtríú RBMP na hÉireann a chur chun feidhme chun a chinntiú go ndéanfar ár n-uiscí nádúrtha a bhainistiú go hinbhuanaithe; go ndéanfar acmhainní fionnuisce a chosaint sa chaoi nach dtiocfaidh aon mheath eile orthu; agus i gcás inar gá, tá dea-stádas éiceolaíoch ar a laghad ag aibhneacha, lochanna agus dobharlaigh chósta na hÉireann.	2D1	róidh comhlachtaí ábhartha amhail DHLGH, DAFM, Údarás Áitiúla agus comhpháirtithe RBMP chun stádas éiceolaíoch an uisce a chosaint, a fheabhsú agus monatóireacht a dhéanamh air ar bhealach níos fearr le linn an tríú timthriall den RBMP.
Faoi 2027, beidh tairbhí barrfheabhsaithe i scéimeanna pleanála agus draenála um Bainistíocht Riosca i gcás Tuilte i bhfeidhm.	2D5	Oibreoidh OPW leis na húdaráis ábhartha chun a chinntiú go n-íoslaghdaítear cailliúint seirbhísí bithéagsúlachta agus éiceachórais trí bheartais chun bearta bainistíochta riosca i gcás tuilte a chur chun cinn ar fud na ndobharcheantar agus ar bhonn neamhstruchtúrtha.
Faoi 2030, déanfar 300km d'aibhneacha a athshlánú ina staid shaorshreafa.	2D21	Fiosróidh DHLGH, Iascach Intíre Éireann, OPW agus comhlachtaí ábhartha eile athshlánú 300km d'aibhneacha chuig staid shaorshreafa.

Faoi 2030, déanfar IASanna a rialú, a bhainistiú agus, i gcás inar féidir, a dhíothú.	2H2	Forbróidh an NPWS, in éineacht le Ranna agus comhlachtaí poiblí ábhartha eile, pleananna náisiúnta chun gnéithe de Rialachán an AE maidir le IASanna agus den reachtaíocht náisiúnta ábhartha a chur i bhfeidhm, chomh maith le hobair ar phleananna comhoibritheacha ina bhfuil gné uile-oileáin nó gné Thuaidh-Theas maidir le tionchair IASanna.
Faoi dheireadh 2027, feabhsófar luach bithchultúrtha na dtimpeallachtaí uirbeacha glasa agus gorma (GBUE) i ngach limistéar údaráis áitiúil.	3A3	Oibreoidh Údaráis Áitiúla chun deiseanna a shainaithint agus chun freagairt dóibh chun luach bithchultúrtha GBUE a fheabhsú trí straitéisí dearaidh cuí, trí úsáid na n-amharcealaíon agus na dtaibhealaíon, agus trí chothromas rochtana a fheabhsú agus trí úsáid GBUE ag grúpaí pobail a chur chun cinn agus trí sheirbhísí cultúrtha a chomhtháthú i bpleananna gníomhaíochta bithéagsúlachta áitiúla.
Faoi 2030, gníomhófar de réir na freagrachta comhroinnte as caomhnú na bithéagsúlachta.	3C1	Aistreoidh gach Údarás Poiblí agus gach comhlacht san earnáil phríobháideach i dtreo nach mbeidh aon ghlanachailteanas bithéagsúlachta ann trí straitéisí, pleanáil, bearta maolaithe, fritháireamh agus/nó infheistíocht chuí i mbonneagar Gorm-Ghlas.
Faoi 2030, beidh cuspóirí an PGNB ailínithe agus comhtháite, i gcás inarb ábhartha, laistigh de phleananna reachtúla úsáide talún na dTionól Réigiúnach agus na nÚdarás Pleanála agus laistigh de PGBAnna.	3C3	Déanfar na Straitéisí Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnacha, na Pleananna Forbartha Cathrach agus Contae, na Pleananna Ceantair Áitiúil agus na PGBAnna uile a ailíniú le cuspóirí an PGNB, i gcás inarb ábhartha.
Faoi 2030, beidh rochtain fhorleathan ar shonraí bithéagsúlachta agus ar shonraí gaolmhara.	4B7	Cinntoidh NPWS agus comhlachtaí ábhartha eile go gcloifidh sonraí bithéagsúlachta agus sonraí gaolmhara leis an mbeartas náisiúnta maidir le sonraí oscailte.
Cuspóir 5: Rannchuidiú na hÉireann le Tionscnaimh Idirnáisiúnta Bhithéagsúlachta a Neartú		
Faoi 2025, tacaítear leis an bPlean Uile-Oileáin um Pailneoirí (AIPP).	5A5	Leanfaidh comhlachtaí ábhartha de thacaíocht a thabhairt don Phlean Uile-Éireann um Pailneoirí agus de leas a bhaint as.

Aguisín a Trí:**Speicis faoin Treoir maidir le Gnáthóga arna dTaifeadadh i Sligeach**

Gnáthainm	Ainm eolaíoch	Iarscríbhinn II (a&b); IV (a&b); V (a&b)
Deilf bháncgliathánach Atlantach *	<i>Lagenorhynchus acutus</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Cráin dhubh *	<i>Orcinus orca</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Sead alósach	<i>Alosa alosa</i>	Iarscríbhinn II(a) & V
Bradán Atlantach	<i>Salmo salar</i>	Iarscríbhinn II(a) i bhfionnuisce amháin & V
Deilf bholgshrónach	<i>Tursiops truncatus</i>	Iarscríbhinn II(a) & IV(a)
Loimpre shrutháin	<i>Lampetra planeri</i>	Iarscríbhinn II(a)
Ialtóg fhadchluasach dhonn	<i>Plecotus auritus</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Tóithín	<i>Phocoena phocoena</i>	Iarscríbhinn II(a) & IV(a)
Deilf choiteann	<i>Delphinus delphis</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Frog coiteann	<i>Rana temporaria</i>	Iarscríbhinn V
Ialtóg fheascrach	<i>Pipistrellus sp.</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Rón beag	<i>Phoca vitulina</i>	Iarscríbhinn II(a) & V
Míol mór socach Cuvier *	<i>Ziphius cavirostris</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Ialtóg Daubenton	<i>Myotis daubentoni</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Dobhrán Eoráiseach	<i>Lutra lutra</i>	Iarscríbhinn II(a) & IV(a)
Cráin dhubh bhréige (baineann) / Grampar bréige (fireann) *	<i>Pseudorca crassidens</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Diúilicín péarla fionnuisce	<i>Margaritifera margaritifera</i>	Iarscríbhinn II(a) & V
Míol mór socach an tSrutha *	<i>Mesoplodon europaeus</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Seilide rinseach Geyer	<i>Vertigo geyeri</i>	Iarscríbhinn II(a)
Rón glas	<i>Halichoerus grypus</i>	Iarscríbhinn II(a) & V
Míol mór dronnach *	<i>Megaptera novaeangliae</i>	Iarscríbhinn IV(a)
Giorria sléibhe Éireannach (fospeiceas Éireannach den ghiorria sléibhe)	<i>Lepus timidus hibernicus</i>	Iarscríbhinn V
Raithneach Chill Airne	<i>Trichomanes speciosum</i>	Iarscríbhinn II(b)
Turtar droimleathair *	<i>Dermochelys coriacea</i>	Iarscríbhinn IV(a)

Ialtóg Leisler	<i>Nyctalus leisleri</i>	larscríbhinn IV(a)
Turtar ceannramhar *	<i>Caretta caretta</i>	larscríbhinn II(a) speicis thosaíochta & IV(a)
Píolótacha fadeiteach *	<i>Globicephala melaena (melas)</i>	larscríbhinn IV(a)
Fritileán réisc	<i>Euphydrys (Eurodrys) aurinia</i>	larscríbhinn II(a)
Droimeiteach beag	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	larscríbhinn IV(a)
Seilide rinseach béalchaol	<i>Vertigo angustior</i>	larscríbhinn II(a)
Ialtóg Natterer	<i>Myotis nattereri</i>	larscríbhinn IV(a)
Lus na bpeiteal	<i>Petalophyllum ralfsii</i>	larscríbhinn II(b)
Cat crainn	<i>Martes martes</i>	larscríbhinn V
Deilf liath	<i>Grampus griseus</i>	larscríbhinn IV(a)
Loimpre abhann	<i>Lampetra fluviatilis</i>	larscríbhinn II(a) & V
Loimpre mhara	<i>Petromyzon marinus</i>	larscríbhinn II(a)
Ialtóg shopránach	<i>Pipistrellus sp.</i>	larscríbhinn IV(a)
Míol mór socach Sowerby *	<i>Mesoplodon bidens</i>	larscríbhinn IV(a)
Caisealóid *	<i>Physeter macrocephalus (catodon)</i>	larscríbhinn IV(a)
	<i>Sphagnum spp.</i>	larscríbhinn V
Garbhógach na mbeann	<i>Lycopodium clavatum</i>	larscríbhinn V
Deilf stríocach *	<i>Stenella coeruleoalba</i>	larscríbhinn IV(a)
Bradán fearna *	<i>Acipenser sturio</i>	larscríbhinn II(a) speicis thosaíochta & IV(a)
Caonach crúcach snasta	<i>Hamatocaulis vernicosus (Drepanocladus vernicosus)</i>	larscríbhinn II(b)
Ialtóg ghiobach	<i>Myotis mystacinus</i>	larscríbhinn IV(a)
Piárdóg liathbhán	<i>Austropotamobius pallipes</i>	larscríbhinn II(a) & V

* Taifid neamhchoitianta / theagmhasacha

larscríbhinn IIa	Speicis ainmhithe ar chun leas an phobail iad agus ar gá SACanna a ainmniú lena gcaomhnú
larscríbhinn IIb	Speicis plandaí ar mhaithe le leas an phobail ar gá SACanna a ainmniú lena gcaomhnú
larscríbhinn IVa	Speicis ainmhithe ar mhaithe le leas an phobail a bhfuil dianchosaint de dhíth orthu
larscríbhinn IVb	Speicis plandaí ar mhaithe le leas an phobail a bhfuil dianchosaint de dhíth orthu
larscríbhinn Va	Speicis ainmhithe ar chun leas an phobail iad a bhféadfadh a dtógáil san fhiadhúlra agus a saothrú a bheith faoi réir bearta bainistíochta
larscríbhinn Vb	Speicis plandaí ar chun leas an phobail iad a bhféadfadh a dtógáil san fhiadhúlra agus a saothrú a bheith faoi réir bearta bainistíochta

Aguisín a Ceathair: Láithreáin Ainmnithe i Sligeach

Ainm an láithreáin	SAC	SPA	Ramsar	NHA
Ard Bóilín agus Oileán an Chapaill, Yellow Strand agus Baile an Teampaill				■
Ard Bóilín & Oileán an Chapaill		■		■
Ceann Eachrois		■		■
Cuan Bhaile Easa Dara	■	■		■
Baile an Teampaill		■		
Baile Uí Ghiollagáin		■		
Coimpléasc Bhinn Ghulbain, Ghleann Daimh & Gleann Éada	■			■
An Bricshliabh & Céis Chorainn	■			■
Loch Bhun Duibhe & Machaire/Trá Tuaidh/an Mullach Mór	■			■
Portach Chnoc an Chorráin				■
Portach Chluain gCuanach				■
Loch Chalgáí				■
Portaigh an Chnocán/na gCaológ Buí				■
Trá an Choimín/Bá Dhroim Chliabh (Cuan Shligigh)	■	■	■	■
Droim an Sciobóil				■
Abhainn Dhún Néill				■
An Iascaigh				■
Lochanna Fhíonach agus Bhun na Muice				■
Feenagh agus Loch na Scríne				■
Portach na Fluichmhuine	■			■
Aillte Ghleann an Chairthe				■

Eanach an Ghrianáin				■
Inis Muirígh		■		■
Cuan Chill Ala/Inbhear na Muaidhe	■	■	■	■
Aillte Chnoc na Loinge & Chnoc an Chraoi	■			■
Eanach Chnoc an Mhuilinn				■
Cnoc na Riabh agus Gleann Chnoc na Riabh				■
Loch Arbhach	■	■		■
Loch Deargáin				■
Loch Uí Ghadhra		■	■	■
Loch Gile	■			■
Portach Loch Uamha	■			■
Loch na mBreac Caoch	■			■
Loch Meharth				■
Turlach Mhaigh Locha				■
Portaigh Shliabh Gamh * Portach na hlascaí	■		■*	■
Turlach an Choiléir Thiar				■
An Mhuaidh	■			
Portach Slieveward		■		■
Ardtailte Shligigh/Liatroma				
Dumhcha Phointe na Srithidí	■			■
Loch Theach an Teampla & Loch Chluain na Cloiche	■			■
An Turlach Mór (Sligeach)	■			■
Coill na hInneona	■			■
An Uinsinn	■			■

Aguisín a Cúig: Láithreáin Bhithéagsúlachta an Chontae

Ainm an láithreáin	Tagairt eangaí	Cur síos ginearálta
Portach Achadh Conaire	G574 154	Portach
Loch Ard Láí agus Loch Achadh Lingeáin	G 730 172	Loch agus eanach
Eanach Bhaile na Cora	G 629 200	Eanach
Eanach Bhaile na Cora	G 643 218	
Baile Chonaill 1	G 591 458	Eanach
Riasc na Beartraí	G 276 289	Riasc
Boathole Lough agus Loch Chorráin	G 698 205	Loch agus portach ardaithe
Bun na Feide A	G 554 319	Eanach
Loch na Ceathrún Móire	G 673 339	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha agus idirbhogach
Loch Cheathrú na Báine	G 557 234	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha agus idirbhogach
Cartún Aodha	G 740 282	Féarthalamh fliuch ar mhórán speiceas
Loch Chliabhraí	G 745 147	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha, idirbhogach agus eanach
Loch Chloich Fhinn agus Loch Caoch	G 710 241	Loch ina bhfuil corcach giolcaí
Portach Chluain Earcú	G 719 524	Bratphortach lag ísealchríche
Riasc Chúil Mhuine	G 682 254	Riasc
Portach na Cúile Bige	G 668 430	Drocheanach agus droch-bhorrfhás
Cuilleencroobagh Lough	G 726 177	Idirbhogach agus portach creatha
Riasc an Churraigh	G 676 309	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha
An Choraídh Thiar	G 461 518	Lagphortach
Portach Ardaithe Curryfule 1	G 499 491	Portach ardaithe
Portach Ardaithe Curryfule 2	G 501 408	Portach ardaithe
Portach Drongáin	G 637 477	Idirbhogach a bhfuil coillearnach/scrobarnach fliuch ann

Portach Dhroim Chliabh	G 685 419	Féarthalamh fliuch a bhfuil drocheanach agus drochbhorrhás ann
Sraitheanna giolcacha Dhroim an Sciobóil	G 683 312	Fuaráin agus sraitheanna giolcacha neamhchailcreacha
Folleesh Lough	G 602 292	Loch ina bhfuil sraith ghiolcach agus coillearnach/scrobarnach fliuch
Cairéal as úsáid na Grógaí	G 678 480	Iar-chairéal gainimh agus gairbhéil ina bhfuil linnte
Ceann Coilleadh	G 748 229	Drocheanach agus droch-choillearnach
Eanach agus borrfhás Cheann an Tóchair	G 681 408	Fuarán agus borrfhás
Loch an Chnoic Rua	G 709 236	Loch ar mhórán sraitheanna giolcacha
Eanach Leacaigh	G 697 220	Eanach
Eanach Lios na Ramhar	G 579 313	Eanach
Eanach Lios na Ramhar Thuaidh	G 583 320	Eanach
Loch na Sceiche	G 355 903	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha agus eannach
Loughymeenaghan	G 741 160	Loch ina bhfuil sraitheanna giolcacha, eanach agus riasc
Borrfhás Log na nGall	G 725 417	Fuaráin chailcreach/chlochraithe
Turlach Ócham Bán	G 537 108	Turlach
Loch an Bhabhla Puins	G 674 313	Loch ina bhfuil corcach, sraitheanna giolcacha agus idirbhogach
Riasc agus Sraith Ghiolcach Choill Fiaigh	G 685 401	Riasc agus sraith ghiolcach
An Leathros	G 622 357	Sraith ghiolcach ina bhfuil scrobarnach saileach agus coillearnach fliuch
Súmair in aice le Baile idir Dhá Abhainn	G 739 173	Turlach
Loch Thobar Scaineamháin	G 680 323	Lochanna ina bhfuil sraitheanna giolcacha, eannach agus idirbhogach
Fraochmhá Thobar an tSeilche	G 534 153	Fraochmhá fhliuch
Loch na Sonnaí	G 764 239	Loch ar mhórán sraitheanna giolcacha

Sources: County Sligo Wetland Survey 2008 and County Sligo Wetland Survey 2009

Aguisín a Sé: Liosta giorrúchán

OTA	Ollscoil Teicneolaíochta an Atlantaigh
PGNB	An Plean Gníomhaíochta Náisiúnta Bithéagsúlachta
BCI	Caomhnú Ialtóg Éireann
BSBI	Cumann Luibheolaíochta na Breataine & na hÉireann
CARO	An Oifig Réigiúnach um Ghníomhú ar son na hAeráide
CBA	Limistéar Bithéagsúlachta Contae
CB	An Coinbhinsiún maidir leis an mBithéagsúlacht
CDP	Plean Forbartha Contae
DAFM	An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara
HC	An Chomhairle Oidhreachta
HD	An Treoir maidir le Gnáthóga
IEN	Líonra Comhshaoil na hÉireann
IFI	Iascach Intíre Éireann
PCÁ	Plean Ceantair Áitiúil
LAWPRO	Clár Uiscí na nÚdarás Áitiúil
MI	Foras na Mara
MSLETB	Bord Oideachais agus Oiliúna Mhaigh Eo, Shligigh agus Liatroma
NBDC	Ionad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta
ENRanna	Eagraíochtaí Neamhrialtasacha
LON	Limistéar Oidhreachta Nádúrtha
NPWS	An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
LONb	Limistéar Oidhreachta Nádúrtha atá beartaithe
PPN	Líonra Rannpháirtíochta Pobail
SAC	Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta
SCC	Comhairle Contae Shligigh
LCS	Limistéar faoi Chosaint Speisialta
SRC	Club Rámhaíochta Shligigh

Aguisín a Seacht:

Tábla Gníomhaíochtaí, Comhpháirtithe, Beartas Tacaíochta, Táscairí

Téama 1: Eolas			
Cuspóir 1: An bonn eolais a neartú trí bhearnaí a shainaithint agus a líonadh trí shuirbhé agus monatóireacht a dhéanamh			
	Gníomhaíocht	Comhpháirtithe	Táscairí
Cuspóir 1.1 Faisnéis a bhailiú maidir le speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh caomhnaithe de i gContae Shligigh			
K1	Sonraí suirbhé atá ann cheana a athbhreithniú agus a chomhtháthú. Staidéir agus suirbhéanna nua a choimisiúnú chun an bhearna eolais maidir le príomhspeicis, príomhghnáthóga agus príomhlimistéir faoi chosaint a líonadh.	Oifigeach GIS SCC; NBDC; NPWS; OTA; ENRanna	Líon na suirbhéanna nua bithéagsúlachta a choimisiúnaítear gach bliain. Céatadán na dtacar sonraí atá ann cheana a athbhreithníodh agus ar tugadh cothrom le dáta iad. Liosta de na speicis/gnáthóga tosaíochta a ndearnadh suirbhé orthu. An chuid eile de na láithreáin bhogaigh a ndearnadh suirbhé orthu. Iniúchadh Bithéagsúlachta Chontae Shligigh a chríochnú.
K.2	A chinntiú go roinntear sonraí ábhartha suirbhé bithéagsúlachta leis an Ionad Náisiúnta le Sonraí Bithéagsúlachta agus leis an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra.	SCC; NBDC; NPWS	Líon na dtacar sonraí a chuirtear faoi bhráid NBDC agus NPWS gach bliain.
K.3	Féachaint ar bhealaí chun sonraí éiceolaíocha ó shuirbhéanna stairiúla agus ó dhoiciméid ábhartha eile, chun bunachar sonraí bithéagsúlachta comhdhlúite a chruthú chun tacú le cinnteoireacht SCC.	Oifigeach GIS SCC; OTA; NBDC; ENRanna	Fardal na ndoiciméad suirbhé stairiúil a sainaitníodh agus a athbhreithníodh. Líon na dtacar sonraí a ndearnadh iad a dhigitiú agus a cuireadh leis an mbunachar sonraí.
K.4	Oiliúint maidir leis an mbithéagsúlacht agus rannpháirtíocht i dtionscnaimh eolaíochta saoránach a chur chun feidhme agus tacú leo chun an bonn fianaise a mhéadú agus chun rannchuidiú leis an mbithéagsúlacht a chosaint.	SCC; NBDC; NPWS; MSLETB; Coillte; PPN Shligigh; ENRanna	Líon na seisiún/na n-imeachtaí oiliúna a réachtáiltear gach bliain. Líon na rannpháirtithe atá ag gabháil do thionscadail eolaíochta saoránach. Líon na dtaifead speiceas a chuirtear isteach trí ardáin eolaíochta saoránach.

Cuspóir 1.2 Speicis agus gnáthóga is ábhar imní ó thaobh an chaomhnaithe de a mhapáil chun tacú le Comhairle Contae Shligigh cinntí a dhéanamh

K.5	Príomh-mholtaí suirbhé a leabú i bpleanáil, i ndearadh agus i soláthar tionscadal agus feidhmeanna oibríochtúla ábhartha SCC.	Oifigeach GIS SCC; gach rannóg de SCC.	Cion na dtionscadal nua ó SCC lena gcomhtháthaítear moltaí suirbhé bithéagsúlachta.
K.6	Limistéir Bhithéagsúlachta an Chontae a aithint agus a mhapáil de réir threoirlínte na Comhairle Oidhreacht agus iad a thabhairt isteach i mbeartais agus cuspóirí an Phlean Forbartha Contae.	Oifigeach GIS SCC; Rannóg Pleanála SCC; HC; NBDC; NPWS	An líon LIBanna a sainaithníodh agus a mapáladh ar léarscáileanna inmheánacha SCC. CBAanna a bheith i nuashonruithe ar an bPlean Forbartha Contae.

Cuspóir 1.3 Líonra éiceolaíoch láithreán a fhorbairt ar fud an chontae chun conairí fiadhúlra a chosaint

K.7	Léarscáil líonra éiceolaíoch a fhorbairt ar fud an chontae chun conairí fiadhúlra a aithint agus a chosaint.	Oifigeach GIS SCC; NBDC; ENRanna; Teagasc; ACRAÍ: LAWPRO; IFI	Léarscáil líonra éiceolaíoch a chur i gcrích. Líon na gconairí a shainaithint agus a aicmiú de réir luach éiceolaíoch.
K.8	Deiseanna a lorg chun nascacht a fheabhsú don fhiadhúlra ar fud an líonra éiceolaíoch trí chomhpháirtíochtaí, pleanáil úsáide talún agus rannpháirtíocht an phobail.	Oifigeach GIS SCC; NBDC; ENRanna; Teagasc; ACRAÍ: LAWPRO; IFI	An léarscáil á húsáid ag Rannóga SCC. Líon na gcomhpháirtíochtaí a bunaíodh le húinéirí talún, le heagraíochtaí neamhrialtasacha agus le pobail. Limistéar talún a bhainistítear nó a athbhunaítear chun tacú le nascacht na gconairí.
K.9	An suirbhé reatha ar fhálta sceach contae a thabhairt cothrom le dáta d'fhonn treoirlínte bainistíochta fálta sceach a fhorbairt don chontae.	Oifigeach GIS SCC; ENRanna; Teagasc; Coillte; Acres; LAWPRO; NPWS	Suirbhé cothrom le dáta ar fhálta sceach curtha i gcrích. Treoirlínte maidir le bainistiú fálta sceach contae a fhoilsiú. Líon na bpáirtithe leasmhara ar cuireadh oiliúint orthu maidir le dea-chleachtais fálta sceach.

Téama 2: Gníomhú
Cuspóir 2: Bithéagsúlacht a chaomhnú agus a athshlánú agus tacú le seirbhísí éiceachórais trí ghníomhaíochtaí díreacha faoi stiúir Chomhairle Contae Shligigh

	Gníomhaíocht	Comhpháirtithe	Táscairí
Cuspóir 2.1 Gnáthóga dumhcha atá i mbaol a chosaint agus a fheabhsú			
A.10	Plean bainistíochta a fhorbairt agus a chur chun feidhme le haghaidh dumhcha Chill Easpaig Bhróin, chun tacú le Cuspóirí Caomhnaithe na SACanna atá faoi úinéireacht SCC.	Foireann Aeráide SCC; An Rannóg Páirceanna; NPWS; OTA; CARO; Ollscoil na Gaillimhe	Plean bainistíochta críochnaithe agus foilsithe. Líon na gcuspóirí caomhnaithe ar tugadh aghaidh orthu. Monatóireacht rialta a dhéanamh ar ghnáthóga agus ar speicis ar siúl.
A.11	Dea-chleachtas a chomhroinnt agus athléimneacht chósta a chur chun cinn chun an turasóireacht inbhuanaithe, an t-oiriúnú don athrú aeráide agus cosaint gnáthóg dumhcha a chothromú.	Foireann Aeráide SCC; NPWS; OTA; CARO; Ollscoil na Gaillimhe	Líon na n-imeachtaí seasmhachta cósta a reáchtáladh nó ar tacaíodh leo. Feasacht agus glacadh ábhar treorach dea-chleachtais. Seasmhacht dumhcha a chur san áireamh i ndoiciméid a bhaineann leis an turasóireacht agus leis an mbeartas aeráide.
Cuspóir 2.2 Speicis agus gnáthóga cosanta agus tosaíochta a chaomhnú			
A.12	Treoirínte bainistíochta dea-chleachtais a fhorbairt do phríomhghnáthóga agus do phríomhspeicis lena n-úsáid ag páirtithe leasmhara ábhartha.	SCC; NPWS; NBDC; ENRanna	An líon treoirínte maidir le gnáthóga/speicis a foilsíodh. Líon na bpáirtithe leasmhara a úsáideann treoirínte.
A.13	Plean Bainistíochta Caomhnaithe Dhiméin Chliabhraigh (laistigh de SAC Loch Gile) a chur chun feidhme chun tacú le cuspóirí caomhnaithe an láithreáin.	Rannóg Páirceanna SCC; NPWS; Coillte	Athrú ar an mbail atá ar an ngnáthóg le himeacht ama (SAC Loch Gile). Limistéar ina raibh speiceas ionrach bainte.

Cuspóir 2.3 Leanúint de bhearta caomhnaithe a chur chun feidhme agus dea-chleachtas a léiriú maidir le tailte atá faoi úinéireacht na Comhairle

A.14	Iniúchadh éiceolaíoch a dhéanamh ar thailte atá faoi úinéireacht SCC chun deiseanna feabhsúcháin a shainaithint.	Rannóga uile SCC; Uisce Éireann	Críochnaíodh agus mapáladh an t-iniúchadh. Líon na ndeiseanna feabhsúcháin sainaitheanta. Torthaí an iniúchta tugtha isteach i bpleanáil úsáide talún.
A.15	Tionscadail phíolótacha a chur chun feidhme lena dtugtar isteach dea-chleachtas maidir le réitigh dhúlra bhunaithe, cruthú gnáthóg, plandú crann, gnáthóg atá fabhrach do phailneoirí agus bainistiú fála sceach.	Rannóga uile SCC; Uisce Éireann; LAWPRO;	Líon na dtionscadal píolótach curtha chun feidhme. Limistéar gnáthóige athshlánaithe nó feabhsaithe (heicteáir).
A.16	Deiseanna a shainaithint agus gnáthóga oiriúnacha a thabhairt isteach le haghaidh ialtóg, gabhlán gaoithe agus éan creiche laistigh d'fhoirgnimh agus de struchtúir.	Rannóga uile SCC; ENRanna; Grúpaí Pobail; PPN Shligigh	Líon na bhfoirgneamh iarfheistithe le gnéithe atá neamhdhíobhálach don bithéagsúlacht. Líon na speiceas a úsáideann gnáthóga suiteáilte (déantar monatóireacht orthu go bliantúil).
A.17	Úsáid crann dúchasach, fála sceach agus plandaí a chur chun cinn laistigh de SCC, de phobail agus d'eagraíochtaí.	Rannóg Páirceanna SCC; Rannóg Pleanála SCC; Grúpaí Pobail	Líon na dtionscnamh um plandú pobail ina n-úsáidtear speicis dhúchasacha. Céatadán na bplanduithe nua ar speicis dhúchasacha iad. Glacadh treoirlínte nó acmhainní plandála.
A.18	Oiliúint a chur ar fáil do SCC chun úsáid lotnaidicídí ceimiceacha a laghdú faoi 50 faoin gcéad faoi 2030.	Rannóga ábhartha uile SCC. PPN Shligigh; Grúpaí Pobail	Líon na mball foirne a chuirtear oiliúint orthu gach bliain. Laghdú céatadán ar úsáid lotnaidicídí (bonnlíne vs. úsáid bhliantúil) Modhanna malartacha bainistíochta fiailí/lotnaidí a ghlacadh.

Cuspóir 2.4 Tionscnaimh atá fabhrach do phailneoirí a shainaithint agus a chur chun feidhme			
A.19	Réimsí a bhfuil luach ag baint leo do phailneoirí a mhapáil, agus tús áite á thabhairt do thalamh atá faoi úinéireacht na Comhairle.	Oifigeach GIS SCC; Rannóg Páirceanna SCC; NBDC	Mapáil gnáthóg pailneoirí curtha i gcrích. Líon na gcriosanna atá oiriúnach do phailneoirí ainmnithe.
A.20	Gníomhaíochtaí a chur chun feidhme chun tacú le pailneoirí mar a leagtar amach sa chomhaontú Comhpháirtíochta den Phlean Uile-Éireann um Pailneoirí.	Oifigeach GIS; Rannóg Páirceanna SCC; NBDC; Grúpaí Pobail	Céatadán na ngníomhaíochtaí ó AIPP curtha chun feidhme. Limistéar a bhainistítear le haghaidh pailneoirí ar thalamh SCC.
A.21	Pobail agus eagraíochtaí a uas-sciliú maidir le gníomhaíochtaí le haghaidh pailneoirí a chur chun feidhme trí fheasacht, oiliúint agus rannpháirtíocht in eolaíocht na saoránach.	Rannóg Páirceanna SCC; NBDC; NPWS; Grúpaí Pobail	Líon na n-imeachtaí oiliúna nó feasachta a reáchtáladh. Líon na rannpháirtithe ar cuireadh oiliúint orthu. Líon na dtionscadal pailneoirí faoi stiúir an phobail ar cuireadh tús leo.
Cuspóir 2.5 Plean Gníomhaíochta um Speicis Choimhthíocha Ionracha (IAS) a chur ar fáil chun príomh-IASanna i gContae Shligigh a bhainistiú agus a rialú.			
A.22	Plean IAS a chur ar fáil don chontae lena ngabhann prótacail mhonatóireachta, oiliúint, ardú feasachta agus forbairt dea-chleachtais maidir le bithshlándáil, rialú agus baint.	Rannóga ábhartha SCC; IFI; NBDC; NPWS; OTA; LAWPRO; SRC; Clubanna Slatiascaireachta	Plean IAS foilsithe agus glactha. An líon speiceas IAS a sainaithníodh agus ar tugadh tús áite dóibh. Líon na n-imeachtaí feasachta agus sn méid oiliúna a cuireadh ar fáil. Prótacail mhonatóireachta forbartha.
A.23	Plean Gníomhaíochta Chonair IAS a fhorbairt le haghaidh SAC na hUinsinne agus a craobh-aibhneacha.	Rannóga ábhartha SCC; IFI; NBDC; NPWS; OTA; LAWPRO; SRC; Clubanna Slatiascaireachta	Plean Conaire curtha i gcrích. Líon na ngníomhaíochtaí a bhaineann go sonrach le conair curtha chun feidhme. Athrú ar láithreachtaí nó ar fhlúirse IAS i ndobharcheantar na hUinsinne.

Téama 3: Cur chun cinn

Cuspóir 3: Feasacht agus meas ar an mbithéagsúlacht a mhéadú trí oiliúint agus oideachas

	Gníomhaíocht	Comhpháirtithe	Táscairí
Cuspóir 3.1 Rannpháirtíocht an Phobail a mhéadú agus feasacht ar Bhithéagsúlacht			
P.24	Rannpháirtíocht agus feasacht an phobail ar an mbithéagsúlacht a mhéadú tríd an tSeachtain Bhithéagsúlachta Náisiúnta agus an tSeachtain Oidhreacht Náisiúnta agus trí laethanta ábhartha comhshaoil domhanda agus náisiúnta.	Foireann Aeráide SCC; An Rannóg Páirceanna; NBDC; HC; IEN; Coillte; LAWPRO; OTA; PPN Shligigh; Grúpaí Pobail; ENRanna, PPN	Líon na n-imeachtaí a reáchtáladh le linn na Seachtaine Náisiúnta Bithéagsúlachta agus Oidhreacht. Líon na rannpháirtithe a bhí ag freastal ar imeachtaí. Clúdach na meán nó staitisticí maidir le sroicheadh na meán sóisialta. Líon na n-imeachtaí a reáchtáladh le haghaidh Laethanta Comhshaoil, e.g. Lá Domhanda na mBogach; Seachtain an Fhálaithe; Lá Domhanda na nAigéan.
P.25	Imeachtaí, feachtais agus gníomhaíochtaí bithéagsúlachta a chur chun cinn trí shuíomh gréasáin SCC, na bealaí meán sóisialta, feachtais nuachtáin agus raidió.	Foireann Aeráide SCC; An Rannóg Páirceanna; NBDC; HC; IEN; Coillte; LAWPRO; OTA; PPN Shligigh; Grúpaí Pobail; ENRanna; PPN	Líon na bpost/na n-alt bithéagsúlachta a foilsíodh. Méadracht rannpháirtíochta. Líon na bhfeachtas nó na ngnéithe a craoladh ar raidió/nuachtáin áitiúla.
P.26	Tacú le tionscnaimh oideachais agus feasacht a mhúscailt trí chomhoibriú le hinstiúidí oideachais, le ENRanna agus le Gníomhaireachtaí Stáit.	Rannóga ábhartha SCC; MSLETB; ENRanna; HC; Coillte; LAWPRO; OTA; PPN Shligigh; Grúpaí Pobail; ENRanna	Líon na dtionscnamh nó na dtionscadal a fuair tacaíocht. Líon na n-eagraíochtaí comhpháirtíochta lena mbaineann. Líon na mac léinn/na mball den phobal atá rannpháirteach.
P.27	Club Bithéagsúlachta Shligigh a bhunú chun rannpháirtíocht, gníomhaíocht, cuimsitheacht agus saineolas comhroinnte na bithéagsúlachta a chur chun cinn.	ENRanna; OTA; LAWPRO; ENRanna; Coillte; NBDC; Grúpaí Pobail	Club bunaithe agus gníomhach. Líon na mball agus na n-imeachtaí a eagraítear gach bliain. Tús curtha le tionscadail nó comhoibriú tras-chontae.
Cuspóir 3.2 Tacú le hoideachas agus taighde bithéagsúlachta i scoileanna, in ollscoileanna agus trí chlár phobail			
P.28	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le soláthraithe oideachais chun saineolas laistigh den chontae a mhéadú trí chlár 'oiliúint don oiliúnóir'.	An Taisce; OTA; HC; NPWS; MSLETB; Coillte; Clubanna Glasa CLG	Líon na gcomhpháirtíochtaí foirmiúla a bunaíodh le soláthraithe oideachais. Líon na n-oiliúnóirí/na n-oideoirí ar cuireadh oiliúint orthu.
P.29	Obair Leabharlanna Shligigh a chur chun cinn agus comhoibriú chun tionscadail oiliúna, oideachais agus feasachta bithéagsúlachta a fhorbairt.	Leabharlanna Shligigh; ENRanna; MSLETB	Líon na n-imeachtaí nó na gceardlann ar théama na bithéagsúlachta a reáchtáladh i leabharlanna. Líon na dtionscadal a rinneadh i gcomhar le scoileanna, grúpaí pobail nó ENRanna.

Téama 4: Cleachtadh			
Cuspóir 4: An bithéagsúlacht a phríomhshruthú sa chinnteoireacht trí dhea-chleachtas agus beartas laistigh de Chomhairle Contae Shligigh			
	Gníomhaíocht	Comhpháirtithe	Táscairí
Cuspóir 4.1 Cuidiú le cuspóirí bithéagsúlachta a bhaint amach laistigh de SCC agus pleananna agus beartais náisiúnta a chur chun feidhme			
Pr.30	Breithniú luath ar an mbithéagsúlacht a leabú laistigh d'oibríochtaí Chomhairle Contae Shligigh.	Rannóga uile SCC.	Líon oibríochtaí na comhairle a gcuirtear an bithéagsúlacht san áireamh ina leith. Céatadán na dtionscadal a ndearnadh measúnú orthu maidir le tionchar ar an mbithéagsúlacht. Líon na mball foirne ar cuireadh oiliúint orthu i luathphróisis bithéagsúlachta.
Pr.31	Tacú le cur chun feidhme na gcuspoirí agus na mbeartas a bhaineann leis an mbithéagsúlacht atá san áireamh sa Phlean Forbartha Contae, sna Pleananna Ceantair Áitiúil, i Straitéis Oidhreacht Chontae Shligigh, sa Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide agus sa Chreat Náisiúnta Pleanála trí oiliúint agus uas-sciliú i réimsí ábhartha.	Rannóga uile SCC.	Líon na seisiún oiliúna bithéagsúlachta a cuireadh i gcrích. Líon na bpleananna ar cuireadh cuspoirí bithéagsúlachta i bhfeidhm ina leith.
Pr.32	Tacú le straitéisí agus pleananna náisiúnta agus réigiúnacha a chur chun feidhme, e.g. an 4ú PGNB, an Treoir maidir le Gnáthóga, an Chreat-Treoir Uisce; an Plean um an Dúlra a Athshlánú atá ar na bacáin; Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe agus beartais agus reachtaíocht ábhartha.	Rannóga uile SCC. NPWS; HC	Líon na mbeartas ar tugadh cothrom le dáta chun iad a bheith ag teacht le straitéisí náisiúnta. Líon na gcomhpháirtíochtaí a thacaíonn le spriocanna bithéagsúlachta.

Cuspóir 4.2 Dea-chleachtais bhithéagsúlachta a chomhtháthú sa phleanáil agus san fhorbairt			
Pr.33	Tacú le bearta dea-chleachtais a chomhtháthú laistigh den phróiseas pleanála trí threoirilínte, oiliúint, bainistíocht agus mapáil sonraí.	Rannóg Pleanála SCC; Oifigeach GIS SCC	Líon na dtreoirilínte a forbraíodh agus a dáileadh. Leibhéal glactha na mbearta laistigh den phróiseas pleanála.
Pr.34	Úsáid réiteach dúlrbhunaithe a chur chun cinn le haghaidh forbairtí nua agus tionscadail eile.	Rannóga ábhartha SCC.; An Rannóg Pleanála; LAWPRO;	Líon na dtionscadal ina dtugtar réitigh dhúlrbhunaithe isteach. Líon na bhfeachtas feasachta lena gcuirtear réitigh dhúlrbhunaithe chun cinn.
Cuspóir 4.3 Dea-chleachtais bhainistíochta bithéagsúlachta a leabú i ngach rannóg in SCC			
Pr.35	Dea-chleachtas don bhithéagsúlacht a thabhairt isteach ar fud na rannóg uile, treoraíocht atá ann cheana a thabhairt isteach agus modheolaíochtaí agus oiliúint nua a fhorbairt i gcás inar gá.	Rannóga uile SCC.	Líon na rannóg a ghlacann dea-chleachtais maidir leis an mbithéagsúlacht.
Pr.36	Tacú le measúnú bithéagsúlachta ag na céimeanna is luaithe trí fhorbairt na bithéagsúlachta.	Rannóga ábhartha SCC.	Céatadán na dtionscadal a bhaineann úsáid as mapáil bhithéagsúlachta ag céim an deartha. Líon na dtionscadal a bhfuil measúnuithe bithéagsúlachta luathchéime acu.
Cuspóir 4.4 Gníomhaíochtaí áineasa a chur chun cinn a chosnaíonn agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht i gContae Shligigh			
Pr.37	Treoir dea-chleachtais a fhorbairt agus a chur chun feidhme nuair is féidir maidir le gníomhaíochtaí áineasa a chosnaíonn agus a chaomhnaíonn bithéagsúlacht i gContae Shligigh agus béim á leagan ar ghnáthóga íogaire lena n-áirítear dumhcha.	Rannóga ábhartha SCC. OTA, Comhpháirtíocht Spóirt Shligigh; Sléibhteoireacht Éireann; Ná fág aon rian; NBDC; ENRanna; Spéir Dhorcha Éireann	Líon na ndoiciméad treorach dea-chleachtais a forbraíodh le haghaidh áineasa. Líon na limistéar áineasa a chuireann bearta bithéagsúlachta i bhfeidhm.
Pr.38	Tacú le tionscnaimh chun measúnú agus monatóireacht a dhéanamh ar thionchair éiceolaíochta an áineasa agus chun feasacht a mhúscailt ina leith, ag díriú ar speicis choimhthíocha ionracha (IAS), ar réitigh dhúlrbhunaithe agus ar chleachtais atá oiriúnach don spéir dhorcha.	Rannóga ábhartha SCC. OTA, Comhpháirtíocht Spóirt Shligigh; Sléibhteoireacht Éireann; Ná fág aon rian; NBDC; ENRanna; Spéir Dhorcha Éireann	Líon na n-imeachtaí nó na bhfeachtas feasachta a seoladh. Cásanna de bhainistiú speiceas ionrach agus tionscadail atá oiriúnach don spéir dhorcha.

Téama 5: Comhpháirtíochtaí
Cuspóir 5: An bithéagsúlacht a chosaint agus a athshlánú trí chomhpháirtíochtaí le Gníomhaireachtaí Stáit, eagraíochtaí agus grúpaí pobail

	Gníomhaíocht	Comhpháirtithe	Táscairí
Cuspóir 5.1 Comhar agus comhroinnt eolais a fheabhsú ar leibhéal an chontae			
Par.39	Meitheal Chontae Shligigh um an mBithéagsúlacht a éascú chun scaipeadh, comhar agus forbairt an dea-chleachtais a chumasú.	Rannóga ábhartha SCC. Comhaltaí BWG	Líon na gcuinnithe a tionóladh. Líon na ndoiciméad dea-chleachtais a roinneadh. Leibhéal rannpháirtíochta na bpáirtithe leasmhara i ngníomhaíochtaí na meithle.
Par.40	Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chontae Shligigh 2025–2030 a chur chun feidhme agus a athbhreithniú le tacaíocht ón Meitheal um an mBithéagsúlacht.	Uile	Garspriocanna an Phlean Gníomhaíochta a baineadh amach. Rannpháirtíocht agus comhar na Meithle agus na gcomhpháirtithe.
Cuspóir 5.2 Aibhneacha agus gnáthóga srutha a athshlánú agus a fheabhsú chun tacú leis an mbithéagsúlacht agus le gluaiseacht éisc			
Par.41	Deiseanna a shainaithint chun geomoirfeolaíocht nádúrtha aibhneacha agus sruthanna a athshlánú. Tacú le hobair Chlár Náisiúnta Bacainní IFI agus tionscadail forbartha gnáthóige áitiúla.	LAWPRO; Iascach Intíre Éireann; OPW; NPWS	Líon na dtionscadal athshlánúcháin abhann agus sruthanna a sainaithníodh. Líon na mbacainní a baineadh nó a maolaíodh. Feabhsuithe ar ghluaiseacht éisc a ndearnadh doiciméadú orthu.
Par.42	Tacú le hobair SCC atá ag teacht leis an gCreat-Treoir Uisce trí thacú le tionscnaimh chun dobharlaigh a bhfuil ardstádas acu (Ponc Gorm) agus dea-stádas a chosaint.	LAWPRO; Iascach Intíre Éireann; OPW; NPWS; Uisce Éireann	Líon na dtionscnamh a thacaíonn le dobharlaigh a bhfuil ardstádas agus dea-stádas acu. Ailíniú le gníomhaíochtaí laistigh de Phlean Gníomhaíochta Uisce 2024.

Cuspóir 5.3 Tacú le cleachtais feirmeoireachta ar thalamh talmhaíochta atá neamhdhíobhálach don bhitheagsúlacht

Par.43	Tacú le comhpháirtithe chun bainistiú caomhnaithe a chur ar fáil do thalamh talmhaíochta, do choimíneachtaí agus do limistéir a bhfuil ardluach ó thaobh an dúlra orthu trí thionscadail.	Teagasc; ACRES; IFA; NPWS; RTBM; LAWPRO; ENRanna	Líon na dtionscadal caomhnaithe a dtacaítear leo. Líon na gcomhpháirtithe atá rannpháirteach.
Par.44	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt chun tacú le cleachtais atá neamhdhíobhálach don bhitheagsúlacht agus le haistriú eolais idir úinéirí talún, eagraíochtaí agus cláir chaomhantais (e.g. bainistiú fála scean; criosanna bruachánacha, boscaí neadaireachta agus faraí ialtóga).	Teagasc; ACRES; IFA; NPWS; RTBM; LAWPRO; ENRanna	Líon na gcomhpháirtíochtaí a bunaíodh agus na ngníomhaíochtaí a cuireadh i gcrích. Líon na n-imeachtaí aistrithe eolais a reáchtáladh.

Cuspóir 5.4 Tacú le cláir bhitheagsúlachta a sholáthar i gcomhpháirtíocht leis an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta & Fiadhúlra agus ENRanna

Par.45	Tacú le cur chun feidhme gníomhaíochtaí ó chlár NPWS agus DAFM a bhaineann le Contae Shligigh, e.g. LIFE an Traonaigh, EIP an Chrotaigh, EIP Uiscí Pórúcháin, Beathra ar Mhachaire, Tailte Uisce, Dúlra an Atlantaigh Fhiáin, scéimeanna Plean Feirme NPWS.	NPWS; NBDC; Acres; OTA; Dúlra an Atlantaigh Fhiáin; LAWPRO; Teagasc	Líon na ngníomhaíochtaí cláir ar tacaíodh leo agus a cuireadh chun feidhme. Feabhsuithe tuairiscithe ar spriocspeicis nó ar ghnáthóga.
Par.46	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le Gníomhaireachtaí Stáit, úinéirí talún agus eagraíochtaí chun tacú le gníomhartha pobail maidir le bainistiú agus athshlánú tailte portaigh.	NPWS; NBDC; Acres; OTA; Dúlra an Atlantaigh Fhiáin; LAWPRO; Teagasc; IPCC	Líon na dtionscadal athshlánúcháin tailte portaigh ar tacaíodh leo. Líon na gcomhpháirtíochtaí gníomhacha. Líon na dtionscnamh saor ó mhóin ar tacaíodh leo.

Cuspóir 5.5 Tacú le caomhnú faoi stiúir an phobail

Par.47	Tacú le grúpaí pobail chun Pleananna Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Áitiúil (PGBAnna) a fhorbairt trí oiliúint a chur ar fáil, agus trí bhéim a leagan ar dheiseanna maoinithe.	Na Rannóga ábhartha uile. Bailte Slachtmhara; ENRanna; CFI; PPN;	Líon na ngrúpaí pobail ar cuireadh oiliúint orthu. Líon na bPleananna Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Áitiúil a forbraíodh.
Par.48	Comhpháirtíochtaí a fhorbairt le ENRanna, pobail chreidimh, clubanna, eagraíochtaí agus grúpaí pobail chun tacú le tionscadail bhithéagsúlachta faoi stiúir an phobail.	Bailte Slachtmhara; ENRanna; CFI; PPN; Deoiseanna; Sligeach Cruthaitheach; Éire Shláintiúil; FSS	Líon na gcomhpháirtíochtaí a bunaíodh. Líon na dtionscadal bithéagsúlachta pobail ar tacaíodh leo agus atá ar siúl/atá curtha i gcrích.
Par.49	Comhpháirtíochtaí a bhunú agus a chur chun cinn chun tionscnaimh chaomhnaithe bithéagsúlachta a chomhtháthú ar fud earnálacha, e.g. Fondúireacht Phobail Éireann (CFI), Hare's Corner, Deoise Shligigh, FSS, clubanna glasa CLG.	Bailte Slachtmhara; Iontaobhas BurrenBeo; CFI; PPN; Deoiseanna; Sligeach Cruthaitheach; Éire Shláintiúil; FSS; CLG	Líon na gcomhpháirtíochtaí trasearnála a bunaíodh. Líon na dtionscnamh caomhnaithe comhtháite atá idir lámha/curtha i gcrích.
Par.50	Oiliúint a chur ar fáil do ghrúpaí pobail agus deonacha chun tacú le húsáid lotnaidicídí ceimiceacha a laghdú faoi 50 faoin gcéad faoi 2030.	NBDC; PPN Shligigh; Grúpaí Pobail; ENRanna	Minicíocht na seisiún oiliúna a cuireadh ar fáil do spriocghrúpaí. Feabhas ar eolas agus scileanna na rannpháirtithe i ndiaidh na hoiliúna.

Cuspóir 5.6 Cosaint agus caomhnú éiceachóras muirí agus cósta a chur chun cinn

Par.51	Tacú le gnáthóga agus éiceachórais mhuirí a chaomhnú i gcomhréir le pleananna agus beartais náisiúnta.	Rannóga ábhartha SCC. OTA; MI; ENRanna; An Taisce; LAWPRO; CAROnna; IIFI	Gníomhaíochtaí caomhnaithe muirí a ailíniú le pleananna agus beartais náisiúnta.
Par.52	Obair Gníomhaireachtaí agus Eagraíochtaí Stáit a chur chun cinn; Feasacht a mhúscailt maidir le feachtais, beartais agus pleananna náisiúnta.	OTA; MI; ENRanna; An Taisce; LAWPRO; CAROnna; IFI	Comhar agus comhordú idir Gníomhaireachtaí agus Eagraíochtaí Stáit. Rannpháirtíocht ó thaobh tacú le feachtais feasachta.

Sonraí na n-íomhánna:

Grianghrafadóireacht

Ealaín

Leathanach Clúdaigh	Frog coiteann	<i>Rana temporaria</i>	Ruth Hanniffy
	Binn Ghulbain faoi bhrat sneachta		Ruth Hanniffy
	Míol mór dronnach	<i>Megaptera novaeangliae</i>	Robert Vaughan
	Odhrach bhallach	<i>Succisa pratensis</i>	Robert Vaughan
	Fritileán réisc	<i>Euphydryas aurinia</i>	Robert Vaughan
	Seilide rinseach béalchaol	<i>Vertigo angustior</i>	Robert Vaughan
	Laghairt choiteann	<i>Zootoca vivipara</i>	Robert Vaughan
	Cág gobdhearg	<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	Robert Vaughan
Clúdach tosaigh taobh istigh & ar cúil	Ialtóg fhadchluasach dhonn	<i>Plecotus auritus</i>	Aga Grandowicz
	Gabhlán gaoithe	<i>Apus apus</i>	Aga Grandowicz
	Fritileán réisc	<i>Euphydryas aurinia</i>	Aga Grandowicz
	Míol mór dronnach	<i>Megaptera novaeangliae</i>	Aga Grandowicz
	Gé bánfháiscthe na Graonlainne	<i>Anser albifrons flavirostris</i>	Aga Grandowicz
	Tíreolaíocht choiteann	<i>Sterna hirundo</i>	Aga Grandowicz
Leathanach 3	Humpback míol mór	<i>Megaptera novaeangliae</i>	Robert Vaughan
Clár Ábhair	Pilibín	<i>Vanellus vanellus</i>	Honeybear
	Faocha	<i>Littorina littorea</i>	Honeybear
	Fritileán réisc	<i>Eurodryas aurinia</i>	Honeybear
	Lao róin ghlais	<i>Halichoerus grypus</i>	Honeybear
	Aiteal	<i>Juniperus communis</i>	Honeybear
Leathanach 4	Meirliún	<i>Falco columbarius</i>	Robert Vaughan
Leathanach 7	Cuachma chon	<i>Nucella lapillus</i>	Honeybear
Nótaí Buíochais	Fritileán réisc	<i>Eurodryas aurinia</i>	Robert Vaughan
Leathanach 10	Cat crainn	<i>Martes martes</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 11	Fritileán réisc	<i>Eurodryas aurinia</i>	Robert Vaughan
	Odhrach bhallach	<i>Succisa pratensis</i>	Robert Vaughan
Leathanach 12	Roilleach	<i>Haematopus ostralegus</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 15	Crotach	<i>Numenius arquata</i>	Honeybear
Leathanach 16	Rabhán	<i>Armeria maritima</i>	Honeybear
Leathanach 18	Smugairle an chompáis	<i>Chrysaora hysoscella</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 19	Laghairt choiteann	<i>Zootoca vivipara</i>	Robert Vaughan
Leathanach 20	Easóg Éireannach	<i>Mustela erminea hibernica</i>	Ruth Hanniffy
	Béchuil smaragaidghlas	<i>Lestes sponsa</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 22	Péacóg	<i>Inachis io</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 23	Fuiseog le héin óga	<i>Alauda arvensis</i>	Honeybear
	Mealbhacán	<i>Daucus carota</i>	Honeybear
Leathanach 25	Deilf choiteann	<i>Delphinus delphis</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 26	An Gharbhóg		Ruth Hanniffy
Leathanach 27	Piárdóg liathbhán	<i>Austropotamobius pallipes</i>	Robert Vaughan
Leathanach 28	Beach chardála choiteann	<i>Bombus pascuorum</i>	Honeybear
Leathanach 29	Guilbneach stríocearrach	<i>Limosa lapponica</i>	Honeybear
	Lus na gloine	<i>Salicornia</i>	Honeybear
	Buirnéad sébhallach	<i>Zygaena filipendulae</i>	Honeybear
Leathanach 30	Cnoc na Riabh agus Oileán na nOisrí ón Ros		Ruth Hanniffy
Leathanach 33	Broigheall	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Ruth Hanniffy

Leathanach 34	Deilf bholgshrónach	<i>Tursiops truncatus</i>	Honeybear
	Táithean	<i>Leymus arenarius</i>	Honeybear
	Muiríneach	<i>Ammophila arenaria</i>	Honeybear
	Faocha	<i>Littorina littorea</i>	Honeybear
Leathanach 35	Crotach	<i>Numenius arquata</i>	Honeybear
	Sciobaire cardála	<i>Sympetrum striolatum</i>	Honeybear
	Rabhán	<i>Armeria maritima</i>	Honeybear
	Rón beag	<i>Phoca vitulina</i>	Honeybear
Leathanach 36	Míol mór dronnach	<i>Megaptera novaeangliae</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 37	Dallóg fraoigh	<i>Sorex minutus</i>	Robert Vaughan
Leathanach 38	Súsáin le Binn Ghulbain	<i>Sphagnum spp.</i>	Robert Vaughan
	Cág gobdhearg	<i>Pyrrhocorax pyrrhocorax</i>	Robert Vaughan
Leathanach 39	Anaclann Dúlra Choill na hInneona		Ruth Hanniffy
	Inbhear Bhaile Easa Dara		Ruth Hanniffy
	Éan óg crotaigh		Honeybear
Leathanach 40	Faocha gliomaigh	<i>Pagurus bernhardus</i>	Honeybear
	Dumhcha Chill Easpaig Bhróin		Ruth Hanniffy
Leathanach 40 + 41	Comhartha maidir le trá Bhrait Ghoirm an Rois		Honeybear
Leathanach 41	Dunlin	<i>Calidris alpina</i>	Honeybear
Leathanach 42	Bun Duibhe		Ruth Hanniffy
	Bá leath gealaí, Coill an Eanaigh		Ruth Hanniffy
	Giorria sléibhe Éireannach	<i>Lepus timidus subsp. Hibernicus</i>	Honeybear
Leathanach 43	An Uinsinn		Ruth Hanniffy
	An Leathros		Ruth Hanniffy
Leathanach 44	Talamh portaigh		Ruth Hanniffy
	Binn Ghulbain		Ruth Hanniffy
Leathanach 45	Fritileán réisc	<i>Euphydrys aurinia</i>	Honeybear
	Linnte ar Bhinn Ghulbain		Ruth Hanniffy
	Inis Muirígh		Ruth Hanniffy
Leathanach 46	Droimeiteach beag	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	Ruth Hanniffy
	Luathrán	<i>Calidris alba</i>	Honeybear
Leathanach 47	Fálta sceach le Binn Ghulbain		Ruth Hanniffy
	Ialtóg Leisler	<i>Nyctalus leisleri</i>	
Leathanach 48	Cuan Shligigh; Binn Ghulbain		Ruth Hanniffy
	Pilibín	<i>Vanellus vanellus</i>	Honeybear
Leathanach 51	Iora rua	<i>Sciurus vulgaris</i>	Ruth Hanniffy
	Scréachóg reilige	<i>Tyto alba</i>	Ruth Hanniffy
	Cadhan	<i>Branta bernicla hrota</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 52	Dumhcha an Leathrois		Ruth Hanniffy
Leathanach 53	Timpeallacht faoi uisce, An tSrithideach		Ruth Hanniffy
Leathanach 54	Cnoc na Riabh ag éirí gréine		Ruth Hanniffy
Leathanach 55	Seilide rinseach béalchaol	<i>Vertigo angustior</i>	Robert Vaughan
Leathanach 57	Dumhcha na Srithidí		Ruth Hanniffy
Leathanach 59	Amharc ón aer ó Bhinn Ghulbain		Ruth Hanniffy
Leathanach 60	Créachtach	<i>Lythrum salicaria</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 64	Frog coiteann	<i>Rana temporaria</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 65	Meirliún	<i>Falco columbarius</i>	Robert Vaughan

Leathanach 66	Magairlín na stuaice	<i>Anacamptis pyramidalis</i>	Robert Vaughan
	Buirnéad sébhallach	<i>Zygaena filipendulae</i>	Robert Vaughan
Leathanach 68	Caislín cloch	<i>Saxicola rubicola</i>	Ruth Hanniffy
	Banóg uaine	<i>Pieris napi</i>	Ruth Hanniffy
Leathanach 70	Smaragaid umha-dhaite	<i>Cordulia aenea</i>	Ruth Hanniffy
	Giorria sléibhe Éireannach	<i>Lepus timidus hibernicus</i>	Ruth Hanniffy
	Talamh feirme faoi bhun Bhinn Ghulbain		Ruth Hanniffy
Leathanach 69	Seaga	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	Honeybear
Leathanach 71	Faocha gliomaigh	<i>Pagurus bernhardus</i>	Honeybear
Leathanach 72	Copróg bheag	<i>Lycaena phlaeas</i>	Ruth Hanniffy
	Lus an chrúbáin	<i>Gentianella amarella</i>	Ruth Hanniffy
	Éin mhara ag tumadh ar iasc		Ruth Hanniffy
Leathanach 73	Rón glas	<i>Halichoerus grypus</i>	Honeybear
	Luí na gréine ón Leathros		Ruth Hanniffy
Leathanach 74	Madra rua	<i>Vulpes vulpes</i>	Ruth Hanniffy
	Loch lascaí		Ruth Hanniffy
Leathanach 75	Méaracán gorm	<i>Campanula rotundifolia</i>	Honeybear
Leathanach 76	Fulmaire tuaidh	<i>Fulmarus glacialis</i>	Ruth Hanniffy
	Trá agus dumhcha an Leathrois		Ruth Hanniffy
	Éin mhara amach ón Mullach Mór		Ruth Hanniffy
Leathanach 77	Tóithín	<i>Phocoena phocoena</i>	Honeybear
Leathanach 79	An tSraithdeach		Ruth Hanniffy
Aguisíní	An Mullach Mór		Ruth Hanniffy
	Cág gobdhearg	<i>Pyrhocorax pyrrhocorax</i>	Robert Vaughan

Illustration by Slick Fish Design

